

מאיר המשפט על הלכות אונאה

הלכות אונאה (רכז – רמ)

2	עד כמה הוה מחילה או חזרת האונאה, ושליח שטעה ואחים שחלקו וטעו	רכז
18	אסור להונות בדברים ולגנוב דעת הבריות ולרמות במקח וממכר	רכח
21	המוכר לחבירו חטים או שעורים או פירות, כמה פסולת צריך לקבל הלוקח	רכט
22	המוכר לחבירו מרתף של יין, והלוקח יין והחמיץ	רל
25	שלא לרמות במדה ובמשקל, וכיצד יעשה אותם וכיצד ישקול, וחייבין להעמיד ממונים על המדות ועל השערים	רלא
31	המוכר דבר במדה ובמשקל וטעה, או שטעה במנין המעות, ומוכר דבר ונמצא בו מום	רלב
42	המוכר מין ונמצא מין אחר, או רע ונמצא יפה	רלג
43	המוכר דבר איסור ואכלו הלוקח	רלד
44	קטן וחרש ושומט ושכור מתי מוכר מטלטלין, והקונה בשבת וביום טוב	רלה
53	עובד כוכבים שאנס קרקע מישראל או בעלילות דברים	רלו
56	המתזיר אחר דבר לקנותו וקדם אחר וקנאו, ובו ב' סעיפים.	רלז
58	כותבין שטר למוכר ולא ללוקח, ובו ג' סעיפים.	רלח
60	מי שבא ואמר: אבד שטר קנייתי, כיצד כותבין לו שטר אחר, ובו ב' סעיפים.	רלט
61	שני שטרי מכר היוצאים על שדה אחת מוזמן אחד, ובו ד' סעיפים	רמ

מאיר המשפט על הלכות אונאה

סימן רכז – עד כמה הוה מחילה או חזרת האונאה, ושליח שמעה ואחים שחלקו ומעו, ובו ל"ט סעיפים.

(א) אסור להונות את חבירו בין במקחו בין בממכרו ואיזה מהם שאינה בין לוקח בין מוכר עובר בלאו:

(ב) כמה תהיה אונאה ויהיה חייב להשיב שתות בשוה כיצד הרי שמכר שוה שיש בחמש או שוה שבע בשש או שוה חמש בשש או שוה שש בשבע הרי זה אונאה ונקנה המקח וחייב המאנה לשלם האונאה ולהחזירה כולה למתאנה:

(8) כמה תהיה האונאה כו' - עיין תשו' ר"י לבית לוי סי' ר' וכ"ז וכ"ח (ש"ך)¹, המוכר חפץ לחבירו בשיתא ובשוק לא שוה אלא חמשה, אי להאי לוקח שוה שיתא אין בו משום אונאה דבחר דידיה אזלינן כי היכי דחשבינן ליה הכי שוה חמש סלעים. מיהו בשוה לזבינא שיתא כי אורחיה, אבל אי לדידיה לא שוה אלא מפני שהוא דחוק בדבר, הא ודאי קציצה מתוך הדחק לא שמיה קציצה ואפילו נתן לו הדמים חוזר וגובה אותו ממנו. אבל קשה מהא דקי"ל (בסעיף ט"ו) דאפילו במרגליות ושאר דברים שאדם רוצה לזווגן יש לו אונאה, ומשמע דאפילו הלוקח גופיה צריך לו. וכן מה שכתב בקציצה מתוך הדחק דאפילו נתן לו דמים כו', לפי מה דקי"ל בטול דינר והעבירני דאם כבר נתן אין מוציאין מידו והוא בשו"ע סימן רס"ד (סעיף ח'), א"כ מכל שכן הכא, וכ"כ הרמ"א באה"ע סימן קס"ט (סעיף נ') גבי חליצה ע"ש [אבל אם יש טענה שאינה חפיצה בו מפני שאינו הגון לה, והוא חייב לחלוץ אלא שאינו רוצה, והטעוהו שיחלוץ לה על מנת שתתן לו ק"ק זוז, אינה חייבת ליתן לו כלום. הגה: אבל אם נתנה לו המעות או השלישה לו המעות, אינה יכולה לחזור]. ואפילו היכא דלא נתן מעות נראה דלא דמי מקח לשכירות, ומשום דשכירות אינו אלא בדיבור ויכול לומר משטה אני בך, אבל אם היה קנין גם בטול דינר מחייב, ועיין ש"ך ריש סימן פ"א וצ"ע (קצה"ח).

(2) שתות בשוה - פירוש, לאפוקי היה פחות או יותר וכדמסיק בסעיף ג' ד'. דעד שתות הוה מחילה לפי שכן הוא דרך מקח וממכר שאין הלוקח והמוכר יכולין לכוין דמי המקח בצמצום, ודרך העולם למחול עד שתות במקח או במעות אף שהוא עולה הרבה כל שאין שם שתות עליו (סמ"ע).

(3) שש בחמש או שבע בשש - בשניהן נתאנה המוכר בשתות. ואף דבשש בחמש הוי שתות מקח ויותר משתות במעות, שהרי כשתחלק ה' שקיבל לשש חלקים לא יגיע לחלק כי אם דינר פחות שתות מדינר והוא נתאנה בדינר שלם שנתן מקח שוה שש דינר בחמש, מ"מ לא הו"ל דין ביטול מקח כיון שבצד אחד דהיינו מצד המקח לא הוה אלא שתות (סמ"ע).⁽⁷⁾ ולהחזירה כולה לנתאנה - פירוש, ולא אמרינן כיון דפחות משתות הוה מחילה, שאין צריך להחזיר אלא הפרוטה המשלים השתות ולמעלה, קמ"ל דדינו כדין אם אמר בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר, דעד רובע לסאה הוה מחילה ואם הוה יותר מרובע לסאה מנכה את כולה, וכמו שכתב בסימן רי"ח סעיף ח', וכן נמי דומה לזה בסימן רכ"ט סעיף א' (סמ"ע).

(ג) היתה האונאה פחות מזה בכל שהוא כגון שמכר שוה שבעים בששים ופרוטה אינו חייב להחזיר כלום שכל פחות משתות דרך הכל למחול בו:

(6) היתה האונאה כו' - עיין בתשובת רשד"ם סי' ר"ס (ש"ך)².
(1) שמכר שוה שבעים בששים ופרוטה כו' - דקדק לכתוב כן משום דבענין זה ליכא שם שתות עליו משום צד, ועיין מה שכתבתי בס"ק ג' ואכתוב עוד מזה בסמוך בסקי"א (סמ"ע).
(ד) היתה האונאה יתירה על השתות כל שהוא, כגון שמכר שוה ששים בחמשים פחות פרוטה(ז), בטל המקח, והמתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה כלל³(ח), אבל המאנה אינו יכול להחזיר אם רצה זה וקבל(ט). ויש אומרים לאף המאנה יכול לחזור בוני) לא"כ נתלכא

¹ לא עשיתי

² לא עשיתי.

³ ע' נתיבות רלב סק"א שזה דומה למום, ולכן אם בדק ומצא מום, ורוצה להחזיר ואינו יכול אפילו עשה ואכל לא גרע מאבידה ויכול להחזיר

מאיר המשפט על הלכות אונאה

המתאנה פעם אחת או ששתיים יותר מן השיעור שיתבאר בסמוך סעיף ז. מכר לו סוה ס בנ"א או להיפוך לזכא כאן אונאה שחזר וזכא אחד הוא זיטול מקחואל ולגבי שני מחילה אזלין בתר המקח הן לענין זיטול מקח הן לענין מחילה לטעו אינשי במקח ולא זמעות:

(ז) שמכר לו שוה ס' כו' - עיין בתשו' מ"ע ובס' מגדל דוד⁴ (ש"ך).

(ח) והמתאנה יכול להחזיר החפץ - אבל אינו יכול לתבוע אונאתו, דהמאנה יכול לומר לו או חזור במקחך או יהיה בידך כמו שקניתהו (סמ"ע).

(ט) אבל המאנה אינו יכול לחזור - דלא יהא חוטא נשכר, דהרי אי לא אינהו לא היה יכול לבטל המקח, וכמ"ש בסמוך סעיף י' מזה (סמ"ע).

(י) דאף המאנה יכול לחזור - דכיון שהמתאנה יכול לחזור, לא נגמר המקח מעולם, משו"ה גם הוא יכול לחזור, וא"כ אם נתרצה המתאנה פעם אחת, דאז מיד נגמר המקח, וגם הוא אינו יכול לחזור בו, וכשנתרצה אח"כ הו"ל כאילו נתרצה מעיקרא (סמ"ע), לפי"ז אם הלוקח קידש אשה בחפץ זה, דאם הלוקח שהוא המקדש והמתאנה רוצה לחזור מהמקח ולבטל הקדושין קודם שנתרצה המוכר, הקדושין בטלין דאין אדם מקדש בדבר שאינו שלו, אבל אחר שכבר נתרצה המוכר, שכתב הסמ"ע דהוי כאילו נתרצה מעיקרא, ממילא שוב אינו יכול לבטל הקדושין, דכשלא חזר בו המוכר הראשון הוי כגילוי מילתא למפרע שהמוכר לא היה רוצה לחזור כלל, וממילא המקח קיים למפרע (נתה"מ⁵).

(יא) ולגבי האחד הוה זיטול מקח כו' - כגון אם מכר שוה ס' בנ"א, דלגבי שיווי המקח הוא פחות משתות דשתותו הוא י' דינרין ולא נתאנה המוכר כי אם בט', ולגבי קבלת המעות הוה יותר משתות, ועל דרך שכתבתי לפני זה, שכשתחלק נ"א לו' חלקים יגיע לחלק ח' דינרין וחצי בצמצום, והוא נתאנה בט' דהוא חצי דינר יותר משתות מעות שקיבל, והוה זיטול מקח מצד המעות. ובמכר שוה נ"א בס' הוה איפכא, דכי אזלין בתר שיווי המקח הוה יותר משתות, ובצד קבלת המעות הוה פחות [מ]שתות דשתות היא י' ולא קיבל רק ט' (סמ"ע).

(יב) אזלין בתר המקח כו' - נמצא דבמכר ס' בנ"א הוה מחילה, ובמכר נ"א בס' הוה זיטול מקח ועל דרך שכתבתי (סמ"ע).

(יג) דטעו אינשי כו' - משו"ה אם הוא פחות משתות מצד המקח, אף דהוא יותר משתות מצד המעות, לא אמרינן דטעו, דאין רגילין לטעות בחשבון נתינת הדמים ואמרינן דמחל לו, (סמ"ע).

(יד) אין המאנה חייב להחזיר עד שתהיה האונאה יתר על פרוטה היתה פרוטה בשוה אינו מחזיר (יד) ויש אומרים לחייב להחזיר פרוטה:

(טו) היתה פרוטה בשוה אינו מחזיר - פירוש, אף שהוא שתות או יותר משתות מקח, כגון שהמקח שוה חמשה פרוטות וחצי והוא מכרו לו בששה וחצי, מ"מ כיון דאינו עולה האונאה יותר מפרוטה, אין בו דין אונאה, וי"א דאין אונאה עד שיהיה בו כשיעור מעה שהיא מטבע הקטנה הנמצאת בימיהן שהיתה מכסף, דכל הפחות ממנה היו של נחושת (סמ"ע).

(טז) יש להסתפק אם מותר להונות את חבריו בפחות משתות אם יש באונאה שוה פרוטה אבל מטבע כל זמן שלא הגיע לכדי אונאה מותר לכתחילה להוציאה ביפה:

(טז) יש להסתפק אם מותר כו' - כיון דהתורה אמרה אל תונו (ויקרא כ"ה י"ד), אפילו שוה פרוטה בכלל, אלא שחז"ל אמרו דאין יכולין לצמצם עד שתות כו' וכנ"ל, אבל אם המוכר או הלוקח בקיאים ויודעין שמאנה לו והשני אינו יודע, אסור לו להונות אם לא כשפירש והתנה עמו, או שמא כיון דדרך מקח וממכר הוא בכך, לפיכך עד שתות הוה בכלל מקח ולא מיקרי אונאה כלל וצ"ע, וירא שמים יוצא ידי שניהן, ואם נתאנה פחות משתות אינו מהדר אחר המאנה לומר לו אינך יוצא כי לא ידעתי מזה ולא מחלתי אותו החזירה לי, ואם אירע שאינה הוא לחבירו פחות משתות יחזירהו להמתאנה ממנו. ומ"מ נראה דאין הלוקח יכול לומר אף שהוא עדיין מוחזק בדמי הקנייה אני לא אמחול בפחות משתות שהונאתני, אלא שבטלה דעתו אצל רובא דעלמא שרגילין למחלו ומוציאין מידו ליתנהו להמוכר (סמ"ע).

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(טז) מותר לכתחלה להוציאה ביפה - שגם אחר יקבלנו ממנו ולא יהיה לו בו הפסד כלל (סמ"ע).

(ז) עד מתי יכול לחזור ולתבוע אונאתו בשתות ולבטל המקח ביותר משתות עד כדי שיראה לתגר⁶ או לקרובו ואם שהה יותר אינו יכול לחזור ולא לתבוע אונאתו ואם יברר שהיה לו אונס ועל כן לא חקר בתוך זמן זה לידע אם נתאנה יכול לחזור בו עדיין היה יודע הלוקח צעקה שלקחו שנתאנה וסתק ומיד אחר הלקיחה קודם זמן שיראה לתגר או לקרובו תובע אונאתו לא אמרינן למחל הואיל וידע:

(ח) ואם שהה יותר כו' - אפילו קנה שוה מנה במאתים מקחו קיים ואין צריך להחזיר לו אונאתו (סמ"ע), עי' לקמן סימן רל"ב סעיף ג' נתה"מ סק"א ?? (פ"ת).

(ט) ולא לתבוע אונאתו - משמע שכבר נתן המעות, דאם לא נתן המעות מגו דיכול למימר לו נתתי יכול גם כן לומר לא נתרצתי וצ"ע עיין בס' א"א דף צ"ו ע"ד⁷ (ש"ך), וי"א אפילו לא נתן מעות נמי המקח קיים ומשום דחזקה מחל והו"ל מיגו במקום חזקה (קצה"ח), דברי הש"ך הם עיקר וזה דוקא בשתות ואחר כדי שיראה, אבל בפחות משתות שהטעם הוא לפי שכן דרך משא ומתן כנ"ל ס"ק (ג), א"כ אפילו יש לו מיגו לא מהני. מותר להונות חבירו בשתות אדעתא להחזיר לו האונאה ואינו עושה כן רק כדי שיתקיים המקח בשוויו (נתה"מ), וי"א דעיקר כש"ך, דכל היכא דלא נתן מעות לא שייך היה לו לבדוק, וא"כ הכא נמי י"ל דכל היכא דלא נתן מעות לא שייך לומר דהיה לו להראותו לאחר, משום דאין דרך למהר ולחקור אם נתאנה כל שלא נתן מעות, והגם שהש"ך סיים וצ"ע, אין זה מוציא מידי ודאי משמעות הרמב"ם והמחבר. וי"א דאין אנו צריכין בזה לטעם מיגו כלל, רק דעיקר הדין כך הוא, דכל זמן שאונאתו בידו [אפילו רק חלק המעות, היינו שהדבר שוה חמש והסכימו לשמנה, ושילם רק חמש, יכול לעכב השלש] אין הלה יכול להוציא מידו מטעם דאין זו ראייה על המחילה, דיכול לומר מאי אצווה הלא עדיין מעותי בידי ולא אוציאם מידי עד שאחקור על זה ולא מחלתי כלל, והוסיף וכתב עוד טעם דאין מועיל בזה מחילה כלל, ואטו אם אדם אומר לחבירו אני מוחל לך מה שתגזול ממני, המפני זה יהא מותר לגזולו ונניח לו לעבור בלא תעשה. ואין מחילה מועיל רק במה שכבר ביד חבירו⁸, ודוקא בחוב, אבל מה שעדיין תחת ידו אין מועיל מחילה כלל, וכ"ש בזה שאין כאן רק ספק מחילה מדשתק, ואיך יוציא מתחת ידו עבור זה. ושיעור להראות לתגר כולל שאם הראה לתגר, והתגר טעה, יש לו עוד פעם זמן עד שיראה לתגר⁹. ויש נ"מ בין הטעמים אם זה משום מיגו או שלא חשש לחקור, לענין אם צריך הלוקח לישבע שלא נתרצה, דלטעם משום מיגו דפרעתי, א"כ צריך לישבע היסת, אולם לטעם המשנה למלך וסיעתו משום שלא חשש לחקור כל זמן שהוא מוחזק, אין צריך שבועה כלל. ועוד יש נ"מ, היכא שבעת הקניה קנה במזומנים, רק אח"כ אחר שיעור כדי שיראה תפס הלוקח מהמוכר שלא בעדים, דלטעם משום מיגו, גם בכה"ג שייך מיגו ויכול לומר לא נתרצתי, אבל לטעם משום שלא חשש לחקור כל זמן שהיה מוחזק, א"כ בזה שלא היה מוחזק מתחילה היה לו לחקור, ומדשהה ולא חקר, על כרחך דמחל ולא מהני ליה תפיסתו אח"כ. וכן להיפוך, אם קנה בהקפה ואח"כ אחר שיעור כדי שיראה תפס המוכר דמי מקחו, בזה, לטעם דמיגו, כאן ליכא מיגו ואינו יכול לתבוע אונאתו, אבל לטעם שלא חשש לחקור כיון שהיה מוחזק, גם כאן שייך טעם זה ויכול לתבוע אונאתו ומוציאין מיד המוכר, ודינו כמו קודם השיעור כדי שיראה. ונראה דכל כה"ג הדין עם המוחזק ויכול לומר קים לי (פ"ת).

(י) שם - מעשה בראובן שהיה משרת אצל לוי כמה שנים, ועל שכרו לוקח מחנותו של לוי כל צורך מלבושיו ומלבושי אשתו ובניו, ולבסוף נדחה מבית לוי, ותבע לוי לראובן הנזכר סך כסף שנשאר חייב לו בפנקסו מה שלקח בחנותו יתר על שכרו בהמשך י"ב שנה שהיה אצלו, וראובן השיב שהחשבון אמת ע"פ הרשימות, אכן אחר שקיבל ממנו בהמשך הזמן בסחורות ורשם לו מקח הסחורות ביוקר רב משויין ודמי מכירתן לאחר, רק דחשב מאחר

⁶ עי' נתה"מ לקמן רלב ס"ג אם המוכר לא נמצא.

⁷ לא עשיתי

⁸ עי' לעיל סי' ע"ג סי"ט.

⁹ עי' סמ"ע בס"ק (כ).

מאיר המשפט על הלכות אונאה

שאינו מוציא ממון מכיסו רק בא בשכרו, לא יקפיד, אבל עתה שנצרך לשלם המותר, הוא מערער על הכל, שאם יחשוב כל הסחורות כפי דמיהן לא ישאר חייב לו מאומה. הדין עם ראובן מאחר שהאונאה יתר על שתות, ואף שנשתאה הרבה לא אמרינן דמחיל כיון שזה נותן טעם על שתיקתו, ואינו פורע רק כדי שויין בשומא כדרך מכירות הסוחרים, וזה דוקא בסחורות שעדיין בעין שנדע שאינה אותו, משא"כ להתעולל למפרע, הרי אין לו עליו טענה ברורה דמאן שם ליה (פ"ת).

(ג) ואם יברר שהיה לו אונס כו' - אם אחר הלקיחה היה לו אונס שלא היה יכול לחקור מיד אחר שיווי מקחו, אף על פי שעבר האונס אח"כ ולא הראהו לתגר, מ"מ יכול לחזור עדיין ולהתנצל ולומר שמתחילה אירע לו אונס ואח"כ לא עלה על דעתו לחקור עד עתה¹⁰ (סמ"ע), בזה אם עדיין לא נתן המעות, נאמן לומר שהיה לו אונס, במיגו דפרעתי (קצה"ח), אם מברר שהראה לתגר ואמר לו התגר שהוא שוה כמו שנתן, והתגר טעה, יכול לחזור שאין לך אונס גדול מזה (נתה"מ).

(כב) היה יודע הלוקח בשעה שלקחו - ולא אמרינן דשתיקה הוה כהודאה, דאפילו קנו שוה חמשה בשבע דהוה כדי ביטול מקח וידעי מזה, אפילו הכי יכולין לחזור בהן בכדי שיראה לתגר (סמ"ע), אמנם כל היכא ששניהן יודעין זה מזה בכדי שאין הדעת טועה, דמוכר יודע בלוקח שאינו טועה וכן הלוקח במוכר ודעת שניהם אינו אלא למתנה ומחילה, וקונה הלוקח על דעת מחילה ומתנה כיון שיודעין זה בזה שמכירין את המקח כמה שוה, והמוכר רוצה דוקא במתנה ומחילה, אבל היכא שהוא בכדי שהדעת טועה והמוכר אינו מתנה על מנת שאין לך אונאה ואינו מכיר בלוקח שיוודע שיווי המקח, א"כ דעת המוכר לא היה על מנת שאין לך עלי אונאה כיון שלא התנה בפירושו, וכיון דהמוכר אינו מוכר על מנת שימחול גם הלוקח שיוודע ומכיר במקחו כמה שוה אינו קונה על תנאי מחילה כיון שהמוכר לא התנה. והיכא דהלוקח ידע שהמוכר בעה"ב (ולא מוכר מקצועי), וגם המוכר יודע שהלוקח יודע שהמוכר בעה"ב, הרי המוכר כאילו התנה על מנת שאין לך עלי אונאה, והיכא דהוי כמו תנאי הלוקח נמי קונה אותו אדעתא דתנאה ושוב לא מהני מה שאמר אתבעיה לדינא כיון דאינו אונס (קצה"ח), וכל זה דווקא תוך כדי שיראה (ט"ז), ועיקר כהט"ז כיון דעיקר זכותו הוא במאי דאמרינן דלא מחל, משום דאמרינן דהיה בדעתו לתובעו אח"כ בדין שיחזיר לו אונאתו, וכיון דלאחר כדי שיראה ודאי דלא יפסוק לו הב"ד להחזיר לו, ודאי כיון דידע מחיל. ולפי"ז נראה דבביטול מקח ודאי דאין יכול לחזור, וע"כ הט"ז חולק על הסמ"ע, דהא בביטול מקח ודאי דעל כרחך צ"ל דידע ומחיל, דאם היה דעתו לתובעו אח"כ ולבטל המקח לא היה קונה אותו כלל מעיקרא, ונראה עיקר כהט"ז¹¹. וי"א דמיירי דוקא שגילה דעתו לפני עדים שרוצה לתבוע אונאתו אח"כ. והעיקר כדברי הרמ"א דאף בלא גילוי דעת יכול לומר שהיה דעתו לכך, וכיון דהוי ספק מחילה אינו יכול הלה להחזיק המעות דמי אונאה, שחייב להחזיר מספק דדמי לאיני יודע אם פרעתיך, ואם שניהם יודעים שזה לא המחיר לא אמרינן דמחיל (נתה"מ).

(ח) במה דברים אמורים בלוקח שהרי המקח בידו ומראהו אבל המוכר חוזר באונאה לעולם ואין צריך לומר בביטול מקח שאינו יודע דמי זה שמכר עד שיראה כמותו שנמכר בשוק לפיכך: אם היה המקח דבר שאין במינו שינוי והוא כולו שוה כגון פלפלין וכיוצא בהם אינו חוזר אלא עד כדי שישאל על שער שבשוק בלבד וכן אם נודע שבא לידו בממכרו וידע שטעה ולא תבע אינו יכול לחזור ולתבוע שהרי מחל:

(כב) בלוקח שהרי המקח בידו - מזה מוכת, דאם קנה בקנין סודר והמקח עדיין תחת יד המוכר, הוא להיפך, שהמוכר אין יכול לחזור בו שהמקח בידו, והלוקח יכול לחזור שהרי אין המקח בידו, ושיעור כדי שיראה מתחיל אחר שבא המקח לידו (נתה"מ), עי' לעיל סעיף ז' ס"ק (יח), דהיכא שהלוקח משך החפץ ולא נתן הדמים, יכול הלוקח לחזור בו אף אחר שיעור כדי שיראה, משום כיון דהלוקח מוחזק במעותיו לא חשש לחקור, וליכא ראייה שמחל (פ"ת).

¹⁰ עי' פ"ת בס"ק (יט).

¹¹ הרי הט"ז הזה הוא בדיוק הקצה"ח שהוא חולק עליו בסוף??

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(כב) חוזר באונאה לעולם - פירוש, אם לא שיש בו אחד מהדברים שפורט והולך, שנשתנה השער או מכר מתחילה מחמת דוחק (לקמן ס"ט), או שנזדמן לו מקח כזה וידע לשער בו אם טעה כדי שתות במה שמכר, או שזה שמכר הוא בנמצא בשוק כגון פלפלין שידע לחקור ולידע אם טעה, וכל כיוצא בו (סמ"ע).

(כד) שאינו ידוע כו' - וכן בקרקע ובחזקות [ובחזקה - נתה"מ] דקרקע אינו יכול לחזור אחר שיעור דכדי שיראה לתגר וקרובו כן הוא בתשובתן' לב ספר א' כלל נ' סי' ק"ח ע"ש ובתשובת מהרי"ט ס"ס צ"ג ובתשובת רשד"ם סי' קע"ה¹² (ש"ך).

(כה) ואין צריך לומר בביטול מקח - אם הלוקח כבר מכר החפץ לאחר, אין המקח השני בטל (פ"ת).

(כז) וכן אם נודע שבא לידו כו' - משמע דוקא אם נודע בבירור שבא לידו דבר שהיה כזה שמכר, אבל אם היו מחולקים בזה, אף שהלוקח טוען ברי שנזדמן למוכר כעין זה, הדין עם המוכר אף שבא להוציאו, דאמרינן סתמא אין אדם מוכר מקח כדי לחזור בו ובודאי לא ידע עד הנה (סמ"ע).

(ט) במה"ד דברים אמורים כשלא נשתנה השער אבל אם נשתנה השער ומפני כך רוצה לחזור בו אינו רשאי הגה: אמרי' המאנה שנסתנה הסער ומתאנה אומרי' שלא נסתנה על המתאנה להציא ראה לדרכי הסערים להסתנות תמיד. וכן אם מכר מפני דוחקו וזולל במכירתו יותר מכדי שהדעת טועה שניכר שמפני דוחקו הוצרך לזולל אינו יכול לחזור דידע ומחיל:

(כז) נשתנה השער - ע' בתשו' מבי"ט ח"א / ח"ב / בשאלות השניות סי' צ"ז (ש"ך)¹³. אפילו ידוע בעדים שבשעת מכירה היה בו אונאה, כל שנשתנה השער אין יכול לחזור, דדוקא כשלא נשתנה השער אמרינן דודאי לא איתרמי ליה זבינתא כזבינתיה עד האידנא דאל"כ למה לא צווח עד השתא, משא"כ כשנתייקר השער, אפשר דאיתרמי ליה זבינתא מקודם, רק שלא רצה לחזור משום דבר מועט ועכשיו משום יוקר השער הוא דרוצה לחזור, וכ"ש אם לא נתאנה כלל רק שורצה לחזור משום דבתוך כדי שיראה הוי כלא נגמר המקח, וכיון שנתייקר בכדי ביטול המקח בתוך שיעור זה יהיה יכול לחזור (נהת"מ). כל זה דווקא במטלטלים שהם בעין בשעת המכירה, אבל אם התחייב במה שאינו ברשותו והתחייב לקנות, א"כ באותו זמן שקונה יש בו אונאה, בשלמא אם נתן כל המעות על המקח, חשבינן כאילו קנה מיד לפי סך המעות ואשתכח דכי אייקר ברשותו דלוקח אייקר וצריך המוכר לקיים תנאו, וכמו כן אם הוזל ברשות לוקח הוזל, אבל היכא שלא נתן שום מעות למוכר אלא עשו שטר התחייבות, נהי דלא יוכלו לחזור דחשבינן כאילו הוי ברשותו וקנו בדרכי הקניה, מ"מ עכשיו שנתאנה למה לא נדון בהם דין אונאה בשתות, וביטול מקח ביותר משתות כו', ועיין מה שכתבתי בזה לעיל סימן ר"ט סעיף ו' ס"ק י"א?? וי"א במי שהתחייב עצמו להעמיד סחורה לחבירו לזמן פלוני והוא ישלם לו בזמן ההוא בבנק צעטיל [בנקנוטים], ובזמן ההוא עלה הבנק צעטיל או ירדו, אם בשעת משא ומתן היה ידוע שאפשר שבעת ההוא יעלו או ירדו, ועשו המקח ביניהם בקנין גמור באופן שאינו יכול לחזור, לא מצי הדר ביה ואין בזה דין אונאה, דמעיקרא אדעתא דהכי נחית וגמר ואקניה, אם לא שעלה או ירד כמה מעלות שלפי ראות עיני הב"ד לא הו"ל לאסוקי אדעתיה שיהיה שינוי כזה (פ"ת).

(כח) דרך השערים להשתנות - עי' אה"ע סימן ל"א (ב"ש סקי"א) אי קדיש במידי דלא ידעינן אי הוי שוה פרוטה בעידן קידושין או לא אזלינן בתר השתא ואי אית ביה שוה פרוטה השתא הוי קידושי ודאי ולא חיישינן שמא באותו פעם היה פחות משהו פרוטה כדי לחוש לקידושי שני, וקשה היכי סמיך בשערים העשויין להשתנות למיזל בתר השתא, והרי לפי דעת הרמ"א כאן דפסק כדברי מרדכי דלא אזלינן בשערים בתר השתא. ובחידושי לאה"ע (אבני מילואים) סימן ל"א (סקי"ג) שם הארכנו בזה¹⁴, ועיין מ"ש בסימן קט"ז סק"א (קצה"ח¹⁵). וטעם החילוק דלעולם אין מבטלין קנין הברור בשביל ספק, וה"נ בקדושין, כיון שכבר

¹² לא עשיתי.

¹³ לא עשיתי.

¹⁴ לא עשיתי.

¹⁵ כנראה שיש אותו ספק אם קנה במטבע שהוא ספק פחות משהו פרוטה.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

הוחזקה במקודשת לפנינו, וגם עכשיו כשנראה לפנינו הוא שוה פרוטה והיא מקודשת ודאי לפנינו, אמנם כאן אין חזקה רק ספק, וממילא אין מקלקלין קנין ברור שהוא לפנינו בשביל ספק. ועוד, דמסתמא לא היה בו אונאה, דאחזקי אינשי בגזלנותא לא מחזקינן. אמנם לפי מש"כ לעיל ס"ק (כז) דמיירי שידוע שהיה בו אונאה בשעת מכר, רק כשנשתאה עד שנשתנה השער אינו יכול לחזור, וא"כ לכאורה היה המאנה צריך לברר כיון שיש ביטול מקח לפנינו (נתה"מ). עיין בתשובת חתם סופר חלק חו"מ סוף סי' ל"ז מה שהקשה על דברי רמ"א אלו, ע"ש (פ"ת).

(כט) אם מכר מפני דוחקו - אשה שמכרה טליתו של בעלה בשליש שוויו בעוד שלא היה בעלה בביתו, והתנצלותה שמכרה מחמת דוחקה, ואחר כמה שנים בא בעלה לביתו ורוצה לחזור ולבטל המקח. ע"י אה"ע סי' ע ס"ה: מי שהלך למדינת הים ובאה אשתו לבית דין לתבוע מזונות, ג' חדשים הראשונים מיום הליכתו אין פוסקים לה בהם מזונות וכו', מכאן ואילך, אפילו אין כתובתה בידה פוסקים לה מזונות וכו', וכך אם לא עמדה בדין, אלא מכרה לעצמה למזונות, מכרה קיים ואינה צריכה הכרזה, ועיי"ש בב"ש סק"ח: שאין הבעל יכול להוציא מה שמכרה אף על גב דמכרה בלא הב"ד. וחזן מזה סתם נשי דידן יש להם דין נושאת ונותנת תוך הבית, ויש לה רשות למכור בלי רשות הבעל ובפרט בדבר מועט. אמנם יש לחלק, דבשלמא התם שמכר בעצמו, בודאי יש לאדם כח לבזבו נכסיו, ולהכי אם מכר מחמת דוחקו אמרינן בודאי ידע ומחיל, אבל בנידון דידן, אף שהלך בעלה למדינת הים, אכתי מאן יימר דיש לה כח ג"כ לבזבו מנכסי בעלה אף מחמת דוחקה, דהרי היה לה למכור בב"ד, וא"כ אם הבעל עומד וצוות, אפשר יש לו כח לבטל המקח, וגם אפשר דצריך חקירה אם לא הטריחה כלל במכירתה להראות הטלית ג"כ לאחרים לשאול כמה היא שוה, רק הלכה לבית הלוקח ומכרה תיכף, אפשר דזה דומה לפשיעה בפקדון, ויעשה פשרה (פ"ת).

(י) המוכרי לחבירו שוה ארבע בחמש שהרי המקח בטל ולא הספיק להראותו לתגר או לקרובו והוקר ועמד בשבע לוקח יכול לחזור בו ולא המוכר שהרי הלוקח אומר למוכר אלו לא הוניתני לא היית יכול לחזור ועתה שהוניתני תחזור היאך יהא חוטא נשכר:

(ל) ולא המוכר - אפילו לדעת היש אומרים הובא ברמ"א ס"ד, שאני הכא דמיד שהוקר מסתמא לא יחזור בו עוד הנתאנה. ומ"מ הנתאנה עצמו יכול לחזור בו עד שיראה לתגר, דאף אם נתיקר אמרינן מסתמא דעתו הוה דכל שיש לו זמן לחזור אינו גומר בדעתו לגמור המקח עד שיכלה זמנו (סמ"ע).

(יא) וכך מוכר שמכר שוה חמש בארבע וזל ועמד בשלש מוכר יכול לחזור ולא לוקח שהרי אומר לו המוכר ללוקח לא מפני שהוניתני תחזור בי:
(יב) המוכר שוה חמש בשש ולא הספיק להראותו עד שהוקר ועמד בשמנה הרי המוכר חייב להחזיר האחת של אונאה שהרי נקנה המקח וחייב להחזיר וכשהוקר ברשות לוקח הוקר:

(לג) ועמד בשמונה - אבל עמד בשבע אין לו דין ביטול מקח, שהרי לא הוקר אלא עד כדי שתות המעות שקיבל דהיינו ו' בז' (סמ"ע).

(לד) שהרי נקנה המקח כו' - פירוש, קודם שהוקר היה נגמר המקח והיה על המאנה ליתן האונאה להמתאנה, גם עתה שהוקר יתנהו לו, דכשהוקר כו' (סמ"ע).
(יג) וכן אם מכר שש בחמש והוולו ועמדו על שלש הרי הלוקח חייב להחזיר סלע אחת של אונאה שהרי נקנה המקח וברשות לוקח הוול:

(לז) ועמדו על שלש ה"ה בארבע (סמ"ע).

(יד) כשם שיש אונאה להדיוט כך יש אונאה לתגר אע"פ שהוא בקי:

(לח) יש אונאה לתגר - ואף שכתבתי לעיל (ס"ק כ) דבהראה לתגר והתגר טעה דיכול לחזור בו דאונס הוא, מ"מ בתגר שלקח לעצמו, אינו יכול לחזור רק בכדי שיראה לתגר, יש לומר, דסמך עצמו שיראה לתגר אחר ומחמת שהוא להוט על קנייתו אינו מדקדק שפיר, וגם לא פלוג רבנן (נתה"מ).

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(טו) בכלי מטלטלים שייך אונאה אפילו בספרים ואפילו באבנים טובות ומרגליות¹⁶ ויש ללוקח לחזור בהם עד שיראה אותם לתגרים הבקיאים בהם בכל מקום שהם שאין הכל בקיאין בדברים אלו לפיכך: אם לא היה מכיר באותה מדינה והוליד המקח למקום אחר או שבא הבקי לאחר זמן מרובה והודיעו שטעה הרי זה חוזר.

(לה) אפילו בספרים כו' - עיין בתשובת חתם סופר חלק חו"מ סי' (קכ"ג) [קמ"ג] שכתב טעם נכון למה שינו הפוסקים לשונו של ר' יהודה ולא פרטו ס"ת ומכ"ש שארי ספרים,¹⁷ (פ"ת).

(לו) אבנים טובות וכו' - יש בעיירות מסוימות התקנה שניתקנה בקהילתו מזמן רב שלא יהיה טענת אונאה באבנים טובות ומרגליות, וז"ל התקנה, מאחר ששגור בפי עולם לטעון טענת אונאה במשא ומתן אבנים טובות ומרגליות, ורוב הקהלה מחייתם באותו משא ומתן, ומכח טענה זו א"א לישא וליתן במשא ומתן הנ"ל, בכך כדי להעמיד המשא ומתן על בוריו וגם שלא יהא ח"ו נגד דין תורה, עשו הקהל שאלת חכמים איך לתקן שלא יהיה נגד דין תורה, ויצא מפי חכמים שטענת אונאה במשא ומתן אבנים טובות ומרגליות לא יהיה יותר, רק כל זמן שהסחורה ביד המוכר, ותיכף שיקח הסחורה לידו וילך מן המוכר, אף שלא נתן הלוקח המעות וגם לא חתם חילוף כתב, אעפ"כ מחויבים להחזיק הסחורה כפי שקנה ואין לו שום טענת אונאה כו'. ועתה אירע שנתאנה המוכר יותר מחציו ותבע את הלוקח. וכתב דנראה דהתקנה הנ"ל לא נתקנה רק על הלוקח מטעם הנ"ל אבל לא על המוכר, ועל המוכר נשאר דין תורה כו', ואף בלוקח דוקא אם נתאנה פחות מחציו, אבל אם נתאנה בחציו דהיינו כפליים מן שויו, לא נתקן, דהא מפורש בתקנה הנ"ל שלא רצו שיהא נגד דין תורה, ואיך יצא מפי חכמים לתקן כן שהוא נגד דין תורה. אלא ודאי שפסקו כדעת רבינו חננאל שפסק כו' יהודא, ודבר זה רשות לחכמים לעשות משום תיקון עולם כמ"ש הרא"ש דרשות לחכמים לפסוק כפוסק אחד לתקנת עולם, לפי"ז הרי גם לר' יהודא בכפל יש אונאה (פ"ת).

(לז) והוליד המקח - אם שהה כאן ואח"כ הלך למדינה אחרת ובדק אין זה נחשב מחילה (רע"א).

(טז) יש"א אונאה במטבעות(לח) עד שתות כיצד הרי שהיה דינר זהב בכ"ד דינר כסף וצרפה בעשרים דינר או בכ"ח(לט) הרי זה מחזיר האונאה היה יתר על זה בטל הצירוף פחות מכאן מחילה וכן אם היה הסלע חסר שתות והיו מוציאים הסלעים במנין ולא במשקל מחזיר האונאה שאם היו מוציאים במשקל אפילו בכל שהוא חוזר(מ) הגה: ויש אומרים¹⁸ לשיעור אונאה צמטצע אחד מי"צ ופחות מזה הוי מחילה יתר על זה צטל מקח וכל זמן דהוי מחילה מותר להוציאו לכתחילה ציפה כמו שנתבאר סעיף ו'.

(לח) יש אונאה במטבעות - עיין בתשו' ר"ש כהן ס"ב סי' קס"ז¹⁸ (ש"ך).

(לט) וצירפה בעשרים דינר - נראה דצירפה היינו שלפעמים מטבע א' חשובה מחבירו ושוה יותר מקיצבת המלך אצל השולחני, דיש לומר כיון דלפעמים משתכר החנווני בחילוף ממטבע למטבע והוי אונאה, אבל אם לא ידע שיעור קיצבת המלך של מטבע זו, כגון שהמלך קיצב המטבע של דינר זהב בכ"ד דינרין והוא היה ממדינה אחרת וסבר שקיצבת המלך לא היה רק בכ"א וצירפה בכך, הוי כטעות שבמדה ומנין דאפילו בפחות מכדי אונאה חוזר (נתה"מ).

(מ) אפילו בכל שהוא חוזר - עי' לקמן ריש סימן רל"ב דכל המוכר לחבירו דבר במדה או במשקל או במנין, אפילו בכל שהוא מחזיר אונאה (סמ"ע), מיירי על כרחך שבמקום אחר יוצאין במשקל זה כל המטבעות, ובאופן זה אינו צריך לקוץ המטבע כשרוצה להוליכו למישן (נתה"מ).

(מ"ב) אחד מי"ב - טעמו, כיון דמעות להוצאה ניתנו ואין בני אדם לוקחים מידו כשהיא חסירה כו', משו"ה דקדקו ואמרו דלא הוה מחילה עד שלא יהא באונאתן אחד מי"ב (סמ"ע).

¹⁶ עי' לעיל סעיף ב' קצות ורע"א שם. ועי' פ"ת לגבי התקנה שם.

¹⁷ לא עשיתי.

¹⁸ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(יז) עד מתי חייב להחזיר הדינר או הסלע בכרכים עד כדי שיראה לשולחני ובכפרים שאין השולחני מצוי שם יש לו להחזיר עד ערבי שבתות שבא להוציאה שאין מכיר הסלע וחסרונה ודמיה אלא השולחני ואחר זמן זה אין המאנה חייה להחליפה ומיהו מדת חסידות להחליפה אפילו לאחר זמן זה אם הוא מכירה ובלבד שתצא על ידי הדחק:

(מב) עד מתי כו' - עיין בתשובת ר"ש כהן שם¹⁹ (ש"ך).

(מג) כדי שיראה לשולחני - דסתם אדם אינו בקי בהכרת המטבעות כי צריכים מומחים לזה (סמ"ע).

(מד) עד ערבי שבתות שבא להוציאה - פירוש לכבוד שבת, ואפילו בעשיר שיש לו מעות אחרים להוציאן, מ"מ לא נתנו לו זמן יותר, משום דסתם בן אדם שאינו בקי במטבעות מוציא המטבעות המסופקים בעיניו בטובתן, ומשמר בתיבתו הטובים בודאי (סמ"ע), י"ח שאם אינו יוצא אז חייב להחזיר לו ואפילו אינו בגדר מידת חסידות (ט"ז)²⁰.

(מה) ובלבד שתצא על ידי הדחק - ר"ל דאם אינו יוצא ע"י הדחק אז אפילו במדת חסידות אין צריך להחליפה (סמ"ע).

(יח) 'נפחתה וחסרה כדי אונאה אסור לקיימה מפני שבקל מרמין בה ולא ימכרנה לאנס או לתגר מפני שמרמין בה אחרים ולא יעשנה משקל ולא יזרקנה לתוך גרוטאותיו (פירוש שברי כלי כסף ושאר מתכות) אלא יתיכנה או יקבנה באמצעה ויתלנה בצואר בתו אבל לא יקבנה מן הצד ואם חסר עד שעמד על חציו כגון סלע שעמד על שקל ושקל שעמד על דינר ודינר על חציו מותר לקיימו שאז אי אפשר לרמאות בה מפני שניכר לכל הפחת שלו הגה: ומטבע שאין לוקחין אותה רק במשקל מותר לקיימה שכל הלוקח יסקלנה:

(מז) אבל לא יקבנה מן הצד - דיש לחוש שיחתוך מקום הנקב (סמ"ע), וי"א שעיקר כרמב"ם ז"ל "או ישחוק או יחתוך או יקוץ או ישליך לים המלח" (רע"א²¹).

(יט) "הלוקח בדמים אכסרה (פירוש בלא מנין ובלא מדה ובלא משקל) כגון שחפן מעות וא"ל מכור לי פרתך באלו קנה ומחזיר אונאה²² והוא הדין ללוקח פירות אכסרה בסלע או בשתים שקנה ומחזיר אונאה הגה: 'ויש אומרים דספיקא הוי ואין מויליאין ממון מיד המאנה:

(מז) הלוקח בדמים כו'. עיין בתשו' ר"ש כהן ס"ג סי' ס"ב (ש"ך)²³.

(מח) מכור לי פרתך באלו - אף על פי שקנה בחליפין קנה ומחזיר אונאה, כיון דאמר לשון מכירה, יש לו דין ממכר ויש בו אונאה (סמ"ע).

(מט) פירות אכסרה בסלע כו' - פירוש, חופן פירות ואמר ליה מכור לי פירותיך בסלע או שתים, ולכן דקדק בלשונו וכתב ברישא שלוקח בדמים אכסרה, דר"ל שלוקח דבר אחר בדמים שהוא אכסרה שפירושו חפונים, ובסיפא כתב פירות אכסרה בסלע, דפירושו, שלוקח בעד הסלע הפירות החפונים, וה"ל כאילו אמר, בין שהמעות חפונים וקונה בעדם פרה שהוא מין אחד, בין שהפירות חפונים וקונהו במעות, בשניהן קנה ומחזיר אונאה. והסיפא דומה למ"ש לעיל ריש סימן ר"ט ז"ל, ערימה זו של חיטים אני מוכר לך בכך וכך, אף על פי שאין מדת הערימה ידוע, אף על פי שנמצא חסר או יתר על האומד הרי זה ממכרו קיים ויש להן אונאה לפי שער שבשוק, עכ"ל, ומה לי שחפן פירות ומכר לו במעות או מכר לו ערימה. וקשה שהרמ"א מביא חולק כאן ולא שם, וי"ל דדוקא אמצעות אכסרה כתב כן משום דאין דרך קנין בכך כי אם בחליפין, אבל בפירות אכסרה יש דרך מקח, שרגיל אדם לקנות כרי תבואה ופירות בלא מדה ומנין (סמ"ע), וי"ח שהרמ"א הולך על ב' המקרים (ט"ז)²⁴.

(י) ויש אומרים דספיקא הוא - אם לא הזכיר לשון מכירה אלא אמר לו הילך פרתך באלו, אין לו עליו אונאה (נתה"מ).

¹⁹ לא עשיתי

²⁰ לא עשיתי.

²¹ לא עשיתי

²² היינו דווקא שמכרו בשתות יתר, אבל ביתר משתות המכירה בטלה?

²³ לא עשיתי.

²⁴ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(כ) "המחליף כלים בכלים(נא)(גב) או בהמה בבהמה אפילו מחט בשריון או (מלה) בסוס אין לו אונאה שזה רוצה במחט יותר מהשריון אבל המחליף פירות בפירות בין ששמו אותם קודם מכירה בין ששמו אותם אחר מכירה יש להם אונאה(נג):

(²⁵) המחליף כלים בכלים כו' - זה מיירי אפילו שמו הכלים קודם המכירה או אחריה, מ"מ כיון דדרך חליפין החליפום, ויש רוצה במחט יותר מבשריון, משו"ה אין בו דין אונאה דלאו ממכר הוא, דאל"כ מאי איריא חליפות פירות בפירות דמסיק וכתב דיש בו אונאה בשמוה, הלא גם כלים בכלים נמי דינא הכי בשמוהו (סמ"ע), (י) המחליף כלים. עיין בתשו' ר"ש כהן ס"ב סי' רי"ח וברשד"ם סי' שפ"ג (ש"ך)²⁵, רבים חולקים על דעת הסמ"ע, והעיקר דבכלים אם שמו קודם והמתאנה מוחזק, אין מוציאין מידו דיכול לומר קים לי כו', י"א שהלכה זו מיירי אפילו היו רוצים לסחורה וי"א דדוקא בבעלי בתים המחליפים כלי בכלי או בהמה בבהמה הוא דאין להם אונאה, אבל בכלים ובהמות העומדים לסחורה, יש להם אונאה, וכ"כ הנתה"מ ס"ק (נג) ע"ש דזה דוקא כששמו אותן קודם או אחר כך, אבל כשלא שמו אותן לא קודם ולא אח"כ אין לו אונאה, דלא גרע מפירות, ולפי זה יש מקום לומר שאין מח', אלא מדברים אם שמו או לא. ואם האונאה טפי מפלגא, חוזר כמו בקרקעות. ואם אחד לקח כלי לעצמו והשני לקח הכלי לסחורה, דינו כמו במחליף כלי על פירות שיתבאר בס"ק שאח"ז. גם נראה דאם מחולקים זה עם זה, המתאנה אומר לסחורה לקחתיו והמאנה אומר לצורכך לקחת, יש ללמוד דבר זה מלקמן סימן רל"ב סעיף כ"ג, וצ"ע (פ"ת).

(²⁶) שם - במעשה בשותפים שהחליפו עם שמעון טבעת על פירות, ואותן פירות שוין לפי השער שבשוק לערך עשרים זהובים, וכשהראה שמעון הטבעת לתגר נערך ששה זהובים ולא יותר, וביקש שמעון לחזור בו ולבטל המקח כיון שנתאנה יותר משתות, והשותפים טענו שאין אונאה בחליפין. בכה"ג יש דין אונאה, דדוקא המחליף כלי בכלי כיון שזה חפץ בכלי זה ואין לו מעות, או שאינו רוצה לקנות במעות רק להחליף ע"י כלי אחר שאינו צריך לו, והשני להיפך, וזה דבר שאינו מצוי כל כך להזדמן שנים גם יחד שצריכין ורוצין להחליף הכלים זה בזה, על כן אין בהם דין אונאה, אבל בקנה כלי במעות, או אפילו בפירות שיש להם שער שבשוק דהוי כמעות, ולא בתורת קניית חליפין, שזה דבר מצוי לקנות כלי כזה ע"י מעות כדאמרי אינשי עם מעות יכול לקנות הכל, ודאי דאית ביה דין אונאה (פ"ת).

(²⁷) יש להן אונאה - דכליו קונין בחליפין, וחליפין אין בהן דין אונאה, משא"כ פירות, וגם שמוהו, משו"ה חל עליהן דין מכר טפי (סמ"ע), אין לו אונאה, אבל טענת מומין ודאי דיש לו, דאין אדם מתפייס במומין. בסחורה לא שייך לומר דזה רוצה במחט יותר מבשריון, ויש לו אונאה, ונראה דזה דוקא כששמו אותן קודם או אח"כ, אבל כשלא שמו הסחורה לא קודם ולא אח"כ, אין לו אונאה, דלא גרע מפירות, ומ"ש המחבר בשמו אותו אחר מכירה, נראה דמיירי בעסוקין עדיין באותו ענין, דאין סברא שיועיל שומא אחר המכירה, כי מה דהוה הוה (נתה"מ), אפילו ביטול מקח ביותר משתות אין להם, ואם יש מום במחט או בשריון, חוזר, דמצוי למימר כלי שלם הייתי צריך, ע"ש (פ"ת).

(כא) "האומר לחבירו(נד) על מנת שאין לך עלי אונאה, יש לו עליו אונאה(נה). במה דברים אמורים בסתם שאינו יודע כמה אונאה יש בו כדי שימחול(נו), ואין צריך לומר אם אמר על מנת שאין בו אונאה(נז), שהרי יש בו, אבל במפרש אין לו אונאה(נח). כיצד, מוכר שאמר ללוקח, חפץ זה שאני נותן לך בק"ק יודע אני שאינו שוה אלא מאה(נט), על מנת שאין לך עלי אונאה אני מוכר לך, אין לו עליו אונאה. וכן לוקח שאמר למוכר חפץ זה שאני לוקח ממך בק, יודע אני ששוה ק"ק, על מנת שאין לך עלי אונאה אני לוקח ממך, אין לו עליו אונאה:

(²⁸) האומר לחבירו - עיין בתשו' מבי"ט ח"א / ח"ב / סי' קכ"ו (ש"ך)²⁶.

(²⁹) על מנת שאין לך עלי אונאה כו' - אף על גב דאם אמר ליה בשביעית על מנת שלא תשמיטני בשביעית, אמרין כל תנאי שבממון קיים ואינו משמט, שאני התם דידע ומחיל, משא"כ הכא די"ל דלא ידע דאית ביה אונאה דמחיל וכדמסיק המחבר דסבר דאין בו אלא

²⁵ לא עשיתי.

²⁶ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

פחת כל דהו (סמ"ע), וי"א כיון דלא מהני מטעם מחילה גם מטעם התנאי לא מהני נמי, שהוא מתנה לעקור דבר מן התורה ולא כל הימנו (קצה"ח), דוקא כשאומר שלא יהיה עליו דין אונאה, אבל אם אמר על מנת שימחול לו אונאה, הרי זה תנאי גמור, דהיינו אם ימחול לו כשיודע לו האונאה יהיה המקח קיים ואם לא ימחול לו יהיה המקח בטל, ומש"ה אפילו יש בו אונאה שתות שהדין שקנה ומחזיר אונאה, המוכר יכול לבטל המקח מחמת התנאי, דהא גם מדין תורה יכול למחול האונאה, ואין זה כמתנה על מה שכתוב בתורה, משא"כ כשיתנה על מנת שלא יהיה לך עלי אונאה, שהוא רוצה שיהיה האונאה מחול מעכשיו מחמת התנאי אף שלא ימחול המתאנה, הוי מתנה על מה שכתוב בתורה (נתה"מ), יש לו עליו כו' - עיין בתשובת מ"ע סי' מ"ב (ש"ך²⁷).

⁽¹³⁾ שאינו יודע כמה אונאה יש בו כדי שימחול - היכא דאיכא שתות דקנה ומחזיר אונאה, אם התנה המוכר על מנת שאין לך עלי אונאה והלוקח תובע אונאה, יכול המוכר לחזור מן המקח, אף על גב דמחל הו"ל מחילה בטעות, וכיון דגבי תנאי ממון הכוונה על מנת שתמחלי, נהי דלא מהני מחילה משום מחילה בטעות אבל התנאי מיהא מהני לבטל המעשה כיון דאינו נגד דבר תורה (קצה"ח), וי"א דהטעם הוא דכשלא ידעה דמחיל אינה מתכוונת למחול, וממילא הדין משום התנאי והוי מתנה על מה שכתוב בתורה (נתה"מ).

⁽¹⁴⁾ ואין צריך לומר אם אמר ליה על מנת שאין בו אונאה - דמשמע על מנת שלא יהא בו דין אונאה, ואי אפשר לו להתנות לבטל דין תורה, ובכה"ג גם בשביעית אם אמר ליה על מנת שלא תשמטני שביעית לא אמר כלום. וחזר הדבר לדין תורה, פחות משתות מחילה, שתות קנה ומחזיר אונאה, וי"א דבכה"ג הוה מקח טעות וחזר בו לגמרי אם ירצה, אפילו אין בו אלא אונאה שתות, אבל המחבר שכתב לשון ואין צריך לומר, משמע דסבירא ליה דדינו כאילו אמר על מנת שאין לך עלי אונאה, דבו פשוט דאינו חוזר לגמרי בשתות, אלא הו"ל כאילו לא התנה כלל (סמ"ע), ולפי שיטת הקצה"ח לפי הי"א הזה"ה על מנת שאין בו אונאה נמי יכול המוכר לחזור²⁸ (קצה"ח), מוכח מדבריו דבאונאה פחות משתות לא נתבטל לכו"ע, והטעם, דבפחות משתות אין שם אונאה עליו. ולפי"ז באומר יודע אני שיש בו אונאה, שכתב הסמ"ע בס"ק (נט) שיכול לומר לא ידעתי שיש בו אונאה כל כך, מ"מ אם אין בו אונאה רק שתות, שוב אינו יכול לומר כן, דאונאה אינו משמע בפחות משתות, וממילא מהני התנאי (נתה"מ).

⁽¹⁵⁾ אבל במפרש - ראובן שמכר לשמעון מכר ומחלו זה לזה אונאת שתות, ושוב נמצא במכר אונאה יותר משתות, הוי ביטול מקח וחזר, דהא שתות מחיל ליה, טפי משתות לא מחיל כלל, וכיון דליכא מחילה, הדבר ברור דהוי ביטול מקח וחזר (פ"ת).

⁽¹⁶⁾ יודע אני שאינו שוה אלא מנה - משמע דסבירא ליה דלא סגי באמר ליה סתם יודע אני שיש בו אונאה על מנת כו', וכן בסעיף שאחר זה כתב ז"ל, שהרי זה ידע בודאי הדבר שמחל לו. על אף דאדם יכול להקנות ולמחול אף דבר שאינו קצוב, מודה במחילה כזו שצריך שיפרשו, דאל"כ יכול לומר לא ידעתי שיש בו אונאה כל כך דאמחול (סמ"ע), האומר חפץ זה שאני מוכר במאתים יודע אני שאינו שוה אלא מנה, דאין כאן אונאה ביתרון, אבל אם נמצא אונאה במנה עצמו, היינו שאינו שוה רק שמונים. ואילו נמצא פחת פחות משתות מזה המנה עצמו, אין ספק כלל דודאי המקח קיים. ואם החפץ היה שוה רק צ"ט, אי נימא דהוה כמוכר לו שוה צ"ט בק', דאיך מאה הוי רק כמתנה בעלמא לא מקח, דלגבי שומת המקח דאמר לו ששוה רק ק' הוי רק טעות מן צ"ט למנה והוי מחילה, או נימא דהוה ידע ומחיל ומתרצה שיהא האונאה בק', אבל במותר לא נתרצה, והוי כמאנהו שוה צ"ט בר' ולזה לא נתרצה, וממ"ש לעיל ס"ק (נח), דגם שם אפשר לומר דמה שמחל לו אונאת שתות הוא מתנה בעלמא כיון דהוה טפי ממה ששיערו חכמים שדרך למחול, ואפ"ה פסק דהוי ביטול מקח. ויש לחלק (פ"ת).

(כב) המוכר חפץ לחבירו במנה(ס) וא"ל חפץ זה אינו שוה אלא זוז אחד על מנת שאין לך עלי אונאה יש לו עליו אונאה שהרי אומר כיון שראיתי שאמר שאינו שוה אלא זוז ידעתי

²⁷ לא עשיתי.

²⁸ כוונתו לומר שאפשר לומר קים לי כרש"י?

מאיר המשפט על הלכות אונאה

שאינו מכוין אלא להשביח דעתו(סא) עד שיפרש כדי האונאה שיש במקחו בודאי או קרוב לה בכדי שהדעת טועה²⁹(סב) שהרי ידע בודאי הדבר שמחל לו.
(סג) המוכר חפץ בו' - ע"ל סי' ר"ך ס"ח (ש"ך).

(סד) אלא להשביח דעתי - כלומר, כמו שאתה רואה ששואה יותר מזו, כן הוא שואה מנה כמו שאמכרנו לך (סמ"ע).

(סו) בכדי שהדעת טועה בו' - שאם החפץ שואה ששה זהובים ומוכר לו בשבעה זהובים, אל יאמר לו המוכר יודע אני שאינו שואה אלא זהב ועל מנת בו', אלא יאמר אני יודע שאינו שואה רק ששה דינרין, שאז ידע האונאה שבו בודאי ומחל לו עליה, ואף אם יאמר לו יודע אני שאינו שואה רק חמשה ונמצא ששואה ששה ומכר לו בשבעה, ג"כ אין בו אונאה, דהרי התנה עמו שלא יהא עליו אונאה, ואינו יכול לומר כשראיתי ששואה יותר מחמשה אמרתי כשם ששואה יותר מה' כן הוא שואה שבעה, דהוה לי למימר דילמא טועה המוכר באחד דרגילין לטעות באחד והיה סבור שאינו שואה אלא חמשה, והוה ליה כאילו פירש לו האונאה (סמ"ע).

(סז) בעל הבית המוכר את כלי תשמישו ואינה את הלוקח(סח) אין בו דין אונאה שאילו לא הרבה לו בדמים לא היה מוכר כלי תשמישו ואפילו מכרם מחמת דוחק אין בו אונאה ויש מי שאומר דדוקא שהלוקח יודע שזה המוכר בעל הבית אבל אם לא ידע **Error!** **Reference source not found.** או שקנה על ידי סרסור יש בו אונאה:

(סח) בעה"ב המוכר - ואף דמבואר בסעיף כ"א דצריך לפרש כמה עולה סך האונאה, והכא לא ידע כמה דלמחול, מ"מ אין בו דין אונאה, והטעם יבואר בסמוך ס"ק (ע) גבי נושא ונותן באמונה (נתה"מ).

(סח) או שקנה ע"י סרסור - פירוש, אף אם ידע הלוקח שהן של בע"ה, כיון שהבעל הבית מסרו לסרסור למכור למי שיבוא לקנותו, ודאי נתיאש, שלא ידע הלוקח שהן של בע"ה, ועל דעת להחזיר לו אונאה מסרם לו. ועיין בסמוך בסעיף ל' שכתב המחבר פלוגתא באינה השליח ללוקח אי מכרו בטל בכל שהוא, וכאן סתם בסרסור וכתב דיש בו אונאה, ויש לחלק בין סרסור דיש לו שייכות וחלק בו ואין לומר גביה לתקוני שדרתיך וכמ"ש בסימן קפ"ב וקפ"ה, דבו כו"ע מודו (סמ"ע), וי"א בין שהלוקח עצמו קונה מבע"ה רק שלא ידע שהוא בע"ה, או שהלוקח שלח הסרסור לקנות, ובזה אף על פי שלוקח עצמו יודע שהמוכר בע"ה, מ"מ, כיון שהסרסור הוא הקונה והסרסור אינו יודע שהמוכר הוא הבעל הבית, יש שם אונאה (ט"ז, ונתה"מ), ונראין דברי הסמ"ע, דכיון דאפילו ידע הלוקח בשעת מקחו שאינו שואה וקנה ביותר, אפ"ה יכול לתבוע אונאתו בכדי שיראה לתגר וכמ"ש הרמ"א סעיף ז', ועיין מ"ש בס"ק (כא) עיקרא דמלתא היכא שהמוכר יודע בלוקח שמבין טיב המקח כמה שואה ורוצה יותר משויו הו"ל כאילו התנה המוכר אדעתא דמחילה, וכן הלוקח קונה נמי אדעתא דהכי, אבל אם אין המוכר יודע בלוקח שיוודע טיב המקח ושיוו דלא הו"ל מוכר כמתנה תנאי כיון דמוכר סבור שלוקח אינו יודע כלל שויו של מקח, ובזה אפילו ידע הלוקח שיווי המקח לא מחל יותר ויכול לתבוע אונאתו. ובלוקח מבעה"ב שניהם יודעין ואדעתא דמתנה ומחילה קנה, אבל ע"י סרסור כיון שאין הדבר ידוע לסרסור שלוקח יודע שהוא של בעה"ב, אף על גב דלוקח ידע שהוא של בעה"ב הו"ל כהך דינא דרמ"א סעיף ז' דלוקח ידע בשויו של מקח, ויכול לתבוע אונאתו (קצה"ח).

(כד) הא דמוכר כלי תשמישו ואינה את הלוקח אין לו דין אונאה הני מילי בשתות אבל ביותר משתות הרי הוא כשאר כל אדם ויש חולקים:

(סח) ויש חולקים - אפילו לדעה זו דאפילו ביטול מקח אין לו לקונה מבעה"ב, נראה פשוט דמום חוזר עליו (פ"ת)³⁰.

(כה) מוכר ולוקח שנתרצו לגמור המקח על פי שומת לוי ושם אותו בסך ידוע ונמצא שיש בו אונאה יש בו דין אונאה ואם אי אפשר להחזיר האונאה כגון שהלך המאנה לדרכו אם לוי הוא תגר ובקי בשומא ולא קיבל שכר על השומא פטור:

²⁹ יש גירסא נוטה, ועיקר כמש"כ למעלה.

³⁰ ועי' לעיל ס"ק (ג).

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(ס) יש בו דין אונאה - מה שנתרצה שמעון לקחתו בשומת לוי, לא עדיף ממי שפירש על מנת שאין לך עלי אונאה דקיי"ל דיש עליו אונאה, וכ"ש בנידון זה שלא כיון ראובן למכרו לו ביותר מדמי שויו ולא שמעון לקנותו יותר מדמיו כו' (סמ"ע), מדכתב המחבר שיש לו דין אונאה, משמע דבעינן דוקא שתות, שונה מסי' ר"ו ס"ד כשאמר סתם כדשיימי, כונתו עפ"י בקיאים, וכששמאו וטעו, ואח"כ באו אחרים ואומרים שטעו, נתברר שהראשונים לא היו בקיאים, והוא אמר עפ"י שומת בקיאים, ולכך בטל אפילו בכל שהוא, משא"כ כשאמר על פי שומת לוי שהוא איש ידוע (נתה"מ).

(ט) אם לוי הוא תגר כו' - דאל"כ היה חייב אפילו לא קיבל שכר עליה דגרם לו היזק, אבל אם הוא תגר ובקי, בחנם פטור, בשכר חייב, כמו טבח אומן שקלקל, וכמו שיתבאר דינו לקמן סימן ש"ו סעיף ד' (סמ"ע).

(סח) ולא קיבל שכר על השומא - ראובן קנה צרור אחד מעפרות זהב מערבי אחד והראהו לצורף אומן אחד³¹ ואמר לו ראה אם הוא זהב מזוקק או אם יש בו זיוף, ואם הוא מזוקק אתן לך חצי הריוח בשכרך, ראהו האומן ואמר לו נראה לי שהוא זהב מזוקק ואין בו זיוף והכרתי זה מתוך כבודתו, וסמך עליו הלוקח וקנאו בחזקת שהוא זהב מזוקק והתיכו ונמצא נחשת, האומן פטור הוא שאין חיוב על אומן אלא כשהוא נוטל שכר, ומה שנוטל מחצית הריוח, אם אין שם ריוח אינו נוטל שכר (קצה"ח³²).

(כו) ועכו"ם אין לו אונאה שנאמר איש את אחיו וגו' ועכו"ם שהונה את ישראל מחזיר אונאה בדינים שלנו שלא יהיה זה חמור מישראל(ט):

(טט) חמור מישראל כו' - ישראל ועכו"ם שאינו לישראל אחר ובריך עכו"ם א"י להשתלם מהעכו"ם החצי אונאה, צריך הישראל להחזיר לו הכל דקיי"ל כר"נ כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי משתלמי מהאי, ועוד דמסתמא עיקר סמיכת הישראל היה על ישראל ולא על עכו"ם ומ"מ היכא שנתאנה במקח טעות כגון שחמתית ונמצא לבנה או כסף ונמצא בדיל וכה"ג שכתוב בסי' רל"ג דאפי' בדיניהם איכא לאשתלומי מעכו"ם א"כ ודאי הישראל אינו משלם אלא חלקו אף על גב שהעכו"ם הוא אלם (ש"ך), כיון דהקונה אינו סומך עצמו רק על הישראל והוי הישראל כאילו עביד כוליה היזיקא, ע"ש (נתה"מ).

(כו) הנושא ונותן באמונה אין לו עליו אונאה(ע) כיצד חפץ זה בכך וכך לקחתיו כך וכך אני משתכר בו אין לו עליו אונאה(עא):

(ג) הנושא ונותן באמונה אין לו עליו אונאה - י"א דהוי כאילו נעשה המוכר שלוחו של לוקח לקנות, וי"א דאם כבר נתברר להמוכר שנתאנה, ונשא ונתן באמונה, דיכול המתאנה לחזור בו, דכיון דנתברר לו, שוב אסור להונות לחבירו, ועובר על לאו דלא תונו, וניתן להשבה. ואם המוכר לקחו מישראל ואינה להמוכר ומכרו לחבירו באמונה, לכאורה היה נראה דיכול המוכר לחזור, דכיון שהמקח נתבטל נגד המוכר הראשון, הוי כמכר דבר שאינו שלו, אבל אם כבר נתרצה המוכר הראשון באופן שאין המוכר השני יכול לחזור בו מהמוכר הראשון כמבואר לעיל סעיף ד' בהג"ה משום דהוה כאילו נתקיים המקח למפרע וכאילו נתרצה מעיקרא דמי כמ"ש הסמ"ע שם ס"ק (י), אינו יכול לבטל המקח. עיין מה שכתבתי שם. וכן הלוקח השני לכאורה היה נראה דיכול לבטל המקח קודם שנתרצה המוכר הראשון, דיכול לומר, כיון שהמקח שלך בטל אין אני יכול להשתמש בה, דהוי כאילו מכרת דבר שאינו שלך והמקח שלי ג"כ בטל, ועוד דלמחר יבוא המוכר שלך ויקח המקח ממני. באונאה אפילו המאנה יכול להשתמש בו כל זמן שלא חזר בו המתאנה, דאימר לא יחזור בו המתאנה כלל³³ (נתה"מ), נראה דדברי הנתה"מ דוקא בגוונא שאמר לו חפץ זה בכך וכך לקחתיו כו', דבזה אנו צריכין לטעמא דנתיבות המשפט משום דהמוכר אינו יודע שויו כלל דהא באמת נתן בעדו כל כך, ולישא וליתן ע"פ האמת לא אסרה תורה כו', וממילא דאם ידע מקודם שנתאנה, שוב אסור לו להונות לחבירו, וניתן להשבה, אולם בגוונא דבסתם לקחו ולא פירש בשעת המקח במה לקחו רק אמר לו הלוקח אני מאמינך במה שתאמר שקנית אותו ואוסיף לך כך וכך כו', בכה"ג ודאי לאו אאומדנא דידיה קא סמיך שהרי עדיין לא ידע כמה, אלא חייאת דקיסרי קביל עליה

³¹ מובא ברע"א שו"ט, ועיי"ש ס"ד.

³² וכן נתה"מ לקמן ס"ק (צג).

³³ עי' לעיל ס"ק (י) שאפשר לקדש אשה עם זה.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

בין רב בין מעט, א"כ י"ל דאפילו ידע מקודם המוכר שנתאנה ומכר אח"כ באמונה, אינו יכול לחזור מהאי טעמא דסבר וקיבל. לכן סוחר האומר לבעל החנות על נאמנותו בכך וכך לקחתיו ומתפשר עבור ריוח כך וכך אחוים, אם נמצא אח"כ אונאה, שנתאנה הסוחר בקנייתו, יכול בעל החנות הקונה מהסוחר לתבוע אונאתו, דרק על משכורתו שמודיע לבעל החנות אין בו דין אונאה משום דידע ומחיל, אבל לא על גוף הקרן (פ"ת).

^(א) כיצד חפץ זה בכך וכך לקחתיו כו' - יש מפרשים דאפילו לא אמר לו בכך וכך לקחתיו, אלא אמר לו תן לי חפץ זה כמו שקנית אותו ואני מאמינך במה שתאמר שקנית אותו ואוסף לך כך וכך לריוח, אין בו אונאה, שאפילו נתאנה בו לוקח ראשון צריך ליקח כמו שקנאו, דאדעתא דהכי משכו ליתן לו כמו שקנאו. והמתבר השמיט להאי יש מפרשים, דבכלל דבריו הראשונים הוא, אם יש בזה חידוש, דאף דלא ידע בשעת משיכה בכמה קנהו דלימחל, אפ"ה אין בו אונאה, כיון דאמר בהדיא שמאמינו לו ויתן לו בעדו כל מה שנתן הוא בעדו ועוד יתן לו ריוח מה, נמצא שמתחילה לא היתה כונתן על שיווי המקח (סמ"ע), וה"ה אם נתאנה מוכר כגון ששוא יותר, ובנושא ונותן באמונה כשם שאין לו דין אונאה כן דין ביטול מקח אין להם, ומ"מ צריך להתיישב למעשה עיין בתשובת רשד"ם סימן תל"ג³⁴ (ש"ך), נראה פשוט בנושא ונותן באמונה ואח"כ נמצא מום במקח יכול לחזור (פ"ת), מש"כ הסמ"ע "אף דלא יעד" הכ"ש הוא, אם ידע הלוקח ע"פ דיבורו של מוכר, ובדרכו של מוכר לישא וליתן באמונה (פ"ת), ראובן שקנה סחורה בפני שמעון וא"ל שמעון אתן לך ריוח דינר ותננה לי, ותננה לו, אין לו עליו אונאה, ומכ"ש הוא, אם הוא סומך על אמונתו של זה, לא יסמוך על מה שראו עיניו³⁵ (פ"ת).

(בח) הנושא והנותן באמונה לא יחשוב הרע באמונה והיפה בשויו שאם קנה י" יריעות בי' דינרים ויש בהם שאינם שוות דינר ויש בהן ששוות יותר לא יחשוב הרעות בדינר כל אחת והיפות בשוויין אלא הכל באמונה כמו שקנאם ביחד ומעלה לו על דמי המקח שכר הכתף והפונדק וכוללם בדמי המקח אבל שכר טרחה לא יעלה על דמי המקח ולא יקח ממנו אלא כמו שנתפשר עמו שיתן לו ריוח:

^(בב) שאם קנה י" יריעות כו' - פירוש, דרך התגרים כשקונים יריעות או כיוצא בו הרבה יחד, ואי אפשר שיהיו שוים אלא אחד רע ואחד טוב ואחד בינוני, דרכן להשוות ליתן בעד כל אחד ואחד בשוה (סמ"ע).

^(ג) אלא כמו שנתפשר עמו שיתן לו ריוח - ר"ל, ריוח הנזכר בסעיף שלפני זה, דאמר ליה בכך וכך לקחתיהו וכך וכך אני משתכר בו, וקאמר כאן דבכלל אותו שכר וריוח יהיה נמי שכר טרחתו בכלל (סמ"ע).

(כט) אלו דברים שאין להם אונאה: העבדים והשטרות (עד) והקרקעות וההקדשות אפילו מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר באלף אין בהם אונאה הנה: ויש אומרים לדוקא עד פלגא אבל יותר מפלגא (עו) כגון שמכר לו אחד יותר משנים הוי אונאה:

^(ד) העבדים והשטרות כו' - דכתיב (ויקרא כ"ה י"ד) וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד כו', דדרשו מדכתיב מיד, דהיינו דוקא מטלטלין הנקנין מיד ליד, לאפוקי קרקעות, ולא משום דעביד אינש דזבין ארעא ביתר מכדי שוויה (סמ"ע), העבדים והשטרות. עיין בתשובת ר"א ן' חיים סימן ל' וסי' ק"ג ועיין בתשובת מבי"ט ח"ב / ח"א / סי' רל"ט דאין אונאה לחזקות וע"ש³⁶ (ש"ך), עיין בקצוה"ח לעיל סימן קכ"ו סק"ט שכתב דבר חדש, הא דאין אונאה לשטרות, היינו דוקא במוכר שט"ח בכתיבה ומסירה, דכיון דהשטרות אין גופן ממון אימעטי מדין אונאה מכלל ופרט, מה הפרט מפורש דבר שגופו ממון, אבל מוכר חובות בע"פ ע"י מעמד שלשתן יש להם אונאה, דחובות גופיה הוי גופן ממון, וי"ח (פ"ת).

³⁴ לא עשיתי.

³⁵ צ"ע למה שלא יהיה לו אונאה כלפי המוכר.

³⁶ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(ע"ה) וההקדשות - בזמנינו אין לנו הקדש בדבק הבית אלא הקדש מתנות עניים ודבית הכנסת, ודין חולין גמור יש לו, ויש בו אונאה (סמ"ע), ובאינה לשותפים אינו חייב להחזיר עד שתהא אונאה פרוטה לכל אחד ואחד³⁷ (פ"ת).

(ע"ו) אבל יותר מפלגא – אבל בפלגא אינו אונאה (סמ"ע וש"ך), וי"א דהוה ספיקא דדינא וע"ש ובתשובת נ' לב כלל כ' סי' ק"ח ובתשובת מהרי"ט ס"ס צ"ג ובתשובת ר"א נ' חיים סימן ס"ט³⁸ (ש"ך), וי"א דעיקר שיש אונאה בפלגא, ובטל המקח (פ"ת).

(ע"ז) כגון שמכר לו אחד יותר משנים - פירוש, דבר ששוה דינר אחד מכרו ביותר משני דינרין, דהיינו יותר מפלגא, דאף דאיתמעטו הני מדין אונאה, מ"מ לא גרעי מאונאת דברים וגניבת דעת, וכמו שיתבאר ריש סימן רכ"ח, אם לא שהמוכר בעצמו לא ידע מאונאתו (סמ"ע). (ע"ח) הוה אונאה - המקח בטל ואפילו פלגא, ואונאה דכתב מור"ם, ג"כ כונתו לביטול מקח (סמ"ע).

(ל) במה דברים אמורים במוכר נכסי עצמו אבל השליח או אפוטרופוס שטעה ונתאנה בכל שהוא בין במטלטלין בין בקרקע חוזר ואם אינה את הלוקח יש מי שאומר שהוא הדין שמכרו בטל בכל שהוא ויש מי שאומר שדינו כשאר כל אדם דעד שתות הוי מחילה וזכה המשלח ביתרון:

(ע"ט) ונתאנה בכל שהוא - דיאמר לו המשלח לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ולא שייך מחילה גביה (סמ"ע).

(פ) שה"ה שמכרו בטל - טעמו, שחז"ל השוו הדברים שלא יהא כח המוכר עדיף במוכר ע"י שלוחו מכח הלוקח (סמ"ע).

(פ"א) ויש מי שאומר כו' - דשאני לוקח דהוא עצמו היה בקנין וידע מה קנה, ומה לו שקנהו מהשליח או מהמוכר עצמו, ועייין לעיל סימן ק"ט [סעיף ה' - ו'] וקפ"ב [סעיף ה'] (סמ"ע).

(פ"ב) וזכה המשלח בהיתרון - טעמו נתבאר לעיל סימן קפ"ג סקט"ז ??? (סמ"ע).

(לא) דין בית דין שמכרו בשל יתומים וטעו נתבאר בסימן קט:

(לב) כשם שאין לקרקעות אונאה כך שכירות קרקע אין לו אונאה אפילו שכר טרקלין גדול בדינר לשנה או רפת קטנה בדינר בכל יום אין לו אונאה³⁹:

³⁷ צ"ע בדבר של קהל, אם צריך פרוטה לכל א' מהקהל.

³⁸ לא עשיתי

³⁹ כנסת הגדולה הגהות בית יוסף חושן משפט סימן רכז

אמר המאסף: יראה לע"ד שכוונת הרב ז"ל לומר דכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אם נתאנה יותר משתות אוקי ארעא בחזקת מריה קמא דמצי למימר קים לי כרש"י ז"ל, ואותה סברא שכתב הר"י ז"ל דביותר משתות יש להם ביטול מקח, אלא משום דבנידון דידן הויא האונאה יותר מפלגא כתב: ובנדון דידן לסברת רוב הפוסקים הויא אונאה וכולי. אבל ראיתי בספר עצמות יוסף דע"ד שכתב הג' דעות שכתב מהריב"ל ז"ל. וכתב עוד דעת ד' דעד פלגא ופלגא בכלל אין כאן אונאה, מפלגא ולמעלה יש להם אונאה. ובסוף דבריו כתב ובעיקרי דעות אלו נראה שאם א"ה הלוקח למוכר יותר מכפל דהוי ביטול מקח להרא"ש ור"ת, אעג"ב דלהר"ף והרמב"ם ז"ל לא הוי ביטול מקח אמרינן קרקע בחזקת בעליה עומדת והוי בחזקת המוכר עד שירצהו במעות. ע"כ. אף על פי שאין לשון הרב ז"ל כך אלא שאם אינה הלוקח למוכר יותר מכפל או כדי שיווי וכו' הדברים מבוארים דהאי כדי שיווי הוא טעות סופר וצריך למוחקו או צ"ל "או חצי שיווי". אך קשה שנראה מדבריו דדווקא בדאינהו יותר מכפל או כפל דוקא אמרינן קרקע בחזקת בעליה עומדת, הא פחות מכפל אף על גב דהוי יותר משתות לא אמרינן קרקע בחזקת בעליה עומדת, ואמאי כיון דאיכא רש"י ז"ל חד מרבוותא שכתב הר"ף ז"ל שסוברים כן. ויראה שסובר הרב ז"ל דאיכא מאן דאמר שכתב הר"ף ז"ל הוא יחידי בסברתו דמדברי רש"י ז"ל אין הוכחה שסובר כן אלא שהוא מפרש דברי ר' אמי ור"י אבל לענין הלכה יסבור או כדברי הר"ף או כדברי ר"ת. ואיפשר שאף דעת מהריב"ל כן ובדוקא בנדון שלו שנתאנה יותר מפלגא כתב דאמרינן אוקי ארעא בחזקת מאריה קמא. – תוספת לסמ"ע שמביא מח' רמ"א ושו"ע סכ"ט.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(גפ) כך שכירות כו' - דשכירות ליומא ממכר הוא (סמ"ע).
(פד) בדינר לשנה - המחבר אזיל לטעמו דפסק לעיל סעיף כ"ט אפילו שוה אלף בדינר אין בו אונאה, אבל ליש אומרים שם דוקא עד פלגא (סמ"ע).
(לג) השוכר את חבירו לעשות עמו(פה) בין בקרקע בין במטלטלין אין לו אונאה מפני שהוא בקונה אותו לזמן ועבדים אין בהם אונאה⁴⁰ הגה: שכר פועל עס כוס או חמור לע"פ שמאל ערמו אין בו אונאה מאל הבהמה יש בו אונאה ומשערין מה צל לשכר הסוס ומה שנתאנה בזה ולכריך להחזיר לו⁴¹:

(פה) השוכר את חבירו - פירוש, ששכרו על עבודתו יום יום, דהוא כפועל גמור, ודין עבד יש לו, ואף על גב דיכול לחזור בו אפילו בחצי יום וכמ"ש לקמן (סימן של"ג סעיף ג'), מ"מ כל שלא חזר בו דין עבד יש לו (סמ"ע).

(פג) ומה שנתאנה כו' - אפילו יותר משנות, דהיינו דוקא כשכבר נעשית המלאכה (עי' לקמן ס"ק (פט) (סמ"ע)).

(לד) ש"שכרו לזרוע לו קרקע(פז) ואמר זרעתי בה זריעה הראוי בה ובאו עדים שזרע בה פחות מהראוי לה הרי זה ספק אם יש לו אונאה מפני הזרע או אם אין לו אונאה מפני הקרקע לפיכך אין מוציאין מיד הנתבע וכן אין משביעין אותו אלא היסת(פה) מפני הקרקע שיש כאן⁴²:

(פז) שכרו לזרוע לו קרקע כו' - פירוש, ראובן ששכר לשמעון בקבלנות לזרוע לו שדהו בזרע של ראובן, ואין עליו אלא מלאכה וטירחת הזריעה, ואיבעיא דלא איפשטא הוא בגמרא אי אזלינן בתר הקרקע (והו"ל קבלן דקרקע, דאילו פועל נקרא עבד ואין להן אונאה), ואין להקרקע אונאה, או בתר הזרע אזלינן ויש בו אונאה, וי"א שמדובר על מי שזרע חטין בקרקע ומכרן לחבירו ואמר ליה שדאי בה כמה דבעיא מאי הני חטי כמאן דשדיין בכדא דמו ואית ליה אונאה או בטלו להו לגבי קרקע (סמ"ע), לפי הי"א, מכר לו פירות המחוברין לקרקע, והלוקח ידע כמה פירות, רק שטעה במקח הפירות שבשער שבשוק, הוי אונאת קרקע, ולמחבר כה"ג הוי אונאת מטלטלין בכה"ג, כיון שהאונאה היתה בשער הפירות שבשוק שהן מטלטלין (נתה"מ), אחד ששכר את חבירו לבנות לו בית בקבלנות, וקודם גמר הבנין ראה הקבלן שנתאנה במקח ורצה לחזור, והוא הספק שלנו, ואין להוציא מיד המוחזק. אך נראה דיש לשום בזה שפיית העצים ותיקונן בפני עצמה, דבזה ודאי יש אונאה, ומלאכת הבנין בחיבורו לקרקע בפני עצמה (פ"ת).

(פח) וכן אין משביעין אותו אלא היסת - גם זה איבעיא דלא איפשטא היא שם, וקמיבעי ליה אי כמאן דמנח בכדא דמי ונשבעין עליהן שבועה דאורייתא דמודה מקצת, או דילמא בטלינהו אגב ארעא ואין נשבעין עליה אלא היסת, שטענו ממון שסאה מזרעי נשאר בידך שלא זרעת

בחזקת מרא קמא והמקח בטל. כתב בדברי גאונים כלל ה סימן כ, מי שהשכיר לחבירו בית להרבה שנים בסכום קצוב לכל שנה, ורצה אחד מהם לחזור מדין אונאה, יש ללמוד משו"ת פני יהושע ח"ב סימן צט דלא שייך כאן דין אונאה, כיון ששכירות בתים לפעמים עולה ולפעמים יורד, וזה שכר לכל השנים בסכום שוה בין יוקיר ובין יחל. אין כאן אונאה, ע"כ, ולכאורה משמע כן גם מדברי הרא"ש בתשובה כלל יג סי' כ, ובנחלת צבי לסימן רכז כתב תשובה ארוכה בענין אונאה בשכירות בתים אם יש בהם דין⁴⁰ ובנחל יצחק סימן עד ס"ג, ובשו"ת מהר"ט חו"מ יט, וחכמת שלמה רכז כ במוכר חפץ תמורת מלאכה@@@

אבל המחנה אפרים ה' גזילה⁴¹

זימן יא

שהכל שכר אדם

ועי' שו"ת נוב"ק חו"מ סימן לב

עי' שו"ת אגרות משה חו"מ סי' לב.⁴²

מאיר המשפט על הלכות אונאה

והוא מודה מקצת (סמ"ע), וי"א שהוא במקרה שטוען מכרת לי ששה סאין תבואה שלא השרישה וזה מודה רק ה', או דמיירי לענין שבועת שומרים (נתה"מ).
(לה) השוכר את הכלים או את הבהמה יש להם אונאה שהשכירות מכירה בת יומא היא ואם יש בה אונאת שתות או יותר(פט) בין שנתאנה שוכר בין שנתאנה משכיר הרי זה מחזיר אונאה ואפילו לאחר זמן מרובה(צ):

^(טפ) ואם יש בו אונאה שתות או יותר כו' - דא"א לחזור בו, ואפילו אם יש בו יותר משתות, דביותר משתות מבטל השכירות לגמרי אם ירצה, כדין מקח, כיון דשכירות ליומא ממכר הוא (סמ"ע).

⁽³⁾ ואפילו לאחר זמן מרובה - ולא נתנו בזה שיעור בכדי שיראה לתגר או לקרוביו, דדוקא בקנין מטלטלין שהן בידו, שייך בהו לומר דהו"ל להראותן ומדלא הראה אמרינן מחל, ואין דרך כן בשכירות, וי"א כיון דאינה משתלמת אלא לבסוף, אין מדרכו להראותו עד לעת תשלומין, וכבר עבר זמן מרובה, תו לא חלקו (סמ"ע).
(לו) הקבלן יש לו אונאה(צא) כיצד כגון שקיבל עליו לארוג בגד זה בעשרה זוזים או לתפור חלוק זה בשני זוזים הרי יש לו אונאה וכל אחד משניהם בין קבלן בין בעל הבגד חוזר לעולם(צב)⁴³:

^(אצ) הקבלן יש לו אונאה - דאין שם עבד עליו, ובדידיה קטרח אימת שירצה (סמ"ע).
^(בצ) וכל אחד משניהם בין קבלן בין בעל בגד חוזר לעולם - נראה דר"ל כל אחד משניהם שנתאנה חוזר לעולם ואפילו בעל הבגד שבידו הבגד, ולא אמרינן דאינו יכול לחזור אלא כדי שיראנו לבני אדם כדין לוקח שנתאנה, דבשכירות שאני וכנ"ל ס"ק (צ), אבל המאנה ודאי אינו יכול לחזור בו מיד שנתרצה המתאנה שלא לחזור בו כדין לוקח ומוכר הנ"ל סעיף ד' בהג"ה (סמ"ע).

(לז) האחים והשותפים שחלקו המטלטלים הרי הם כלקוחות(צג) פחות משתות נקנה מקח ואין מחזיר כלום יתר על שתות בטל מקח שתות קנה ומחזיר אונאה ואם חלקו קרקעות אפילו שמו שוה מנה בדינר או שוה דינר במנה קיים ויש אומרים דדוקא עד פלגא ואם הטעו זה את זה במדה או במשקל או במנין אפילו כל שהוא חוזרים ואם עשו שליח שחלק ביניהם וטעה בכל שהוא בטלה החלוקה:

^(גצ) הרי הם כלקוחות - כיון דכל אחד מהן הוא שותף בכולו, נמצא דבמה שחולקין שיקח ראובן דבר זה לבדו וימחול לו שמעון חלקו שבו, כדי שיקח שמעון דבר זה לבדו, הרי כלקח כל אחד חלק חבירו בעד החלק שיתן כנגדו בדבר השני (סמ"ע), מיירי דהמטלטלין הן פירות ושמו אותן, דבלא"ה הא חליפין אין להן אונאה כמבואר בסעיף כ'. אחד שאין לו חלק בגוף הסחורה רק שנתחייב ליתן לו חלק בריוח ואין לו חלק בהפסד, כשיומכר הסחורה, ומכר חלק ריוח שלו, דאין בו דין אונאה. ועי' קצה"ח ס"ק (סח) (נתה"מ), עי' לעיל סימן קע"ג סעיף ב' סק"א (פ"ת).

^(דצ) במדה או במשקל כו' ואם עשו שליח כו' - הטעם, דגם באלו דינן כלקוחות (סמ"ע).
(לח) ואם התנו ביניהם שיחלקו בשום הדיינים וטעו בשתות בטלה חלוקה שהדיינים ששמו ופחתו שתות או הותירו שתות מוכרן בטל:

^(הצ) שהדיינים ששמו כו' - לעיל סימן ק"ט סעיף ג' נתבאר זה (סמ"ע).
(לט) ראובן ושמעון אחים חלקו על תנאי שמי שיפול לו בית פלוני שיפתח לו פתח למבוי ולא שמו אל לבם שיכולים בני המבוי לעכב עליו(צו) ונפל אותו הבית לראובן אם רוצה ראובן לבטל החלוקה הרשות בידו(צז).

^(יז) שיכולים בני המבוי לעכב כו' - והיינו היכא דהמבוי סתום דאז יאמרו דמרבה עליהן הדרך, וכמ"ש לעיל סימן קס"ב ס"ג (סמ"ע).

שם עבד משום שיכול לגמור המלאכה אימת שירצה. ובתרוה"ד סימן שכג משמע שאע"פ שפסקו השכר בקבלנות, ואינו משועבד בשעות ובזמן מסוים למלאכתו, אם קצץ עמו זמן לגמור השכירות, גדון כעבד, יכן משמע בנתיה"מ סימן רסד סק"ח, ועי' עוד להלן. ועי' פרק יא הערה יא. וכתב הסמ"ע שבאופן

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(13) הרשות בידו - ואפילו אם יאמר שמעון אסלק ממך התרעומות של בני המבוי, יאמר ראובן אי אפשר לקנות לי תגר בפתיחת הפתח, ועוד, כיון שבשעת החלוקה טעו בזה שהיו סבורים שיכול לפתוח הפתח והוא אינו יכול, החלוקה מעיקרא בטעות היתה ובטלה לה. וכ"כ לעיל סימן קע"ה סעיף ג' בשנים שחלקו ובא להן אח שלישי דחלוקתן בטילה כיון דמעיקרן חלוקתן בטעות היתה (סמ"ע).

סימן רכח - אסור להונות בדברים ולגנוב דעת הבריות ולרמות במקח וממכר, ובו כ' סעיפים.

(א) כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים וגדולה אונאת דברים מאונאת ממון שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון זה בגופו וזה בממונו והצוועק על אונאת דברים נענה מיד הגה: מיוס אומרים לאין מלווין על אונאת דברים אלא ליכאלי הסס, ומי שמאנה את עצמו מותר להוניה:

(8) אלא ליראי השם - דדרשו מדכתיב לא תונו איש את עמיתו, עם שאתך בתורה ובמצוות⁴⁴ (סמ"ע).

(2) ומי שמאנה את עצמו מותר להונות - דזה אינו קרוי עמיתך, ר"ל שמזלזל בכבוד עצמו ונפשו, על כזה לא הזהירה התורה וגם אחרים מותרים להונהו ולזלזל בכבודו. כיון דאין דרך בני אדם להונות אדם את עצמו, משו"ה אינו נקרא עמיתך, שאינו מכלל בני הישוב והדרך ארץ (סמ"ע).

(ב) צריך לזוהר ביותר באונאת הגר בין בגופו בין בממונו לפי שהזוהר עליו בכמה מקומות:

(ג) צריך לזוהר באונאת אשתו לפי שדמעתי מצויה:

(3) לפי שדמעתי מצויה - ר"ל לפי שהאשה רכה בטבע ועל צער מעט היא בוכה, והשם יתברך מקפיד על הדמעות (סמ"ע).

(ד) כיצד הוא אונאת דברים: לא יאמר בכמה אתה רוצה ליתן הפיץ זה והוא אינו רוצה לקנותו היו חמרים מבקשים לקנות תבואה לא יאמר להם לכו אצל פלוני והוא יודע שאין לו למכור אם היה חבירו בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשי אבותיך אם היו יסורין באים עליו לא יאמר לו כדרך שאמרו חביריו לאיוב (איוב ד ו-ז) הלא יראתך כסלתך זכר נא מי הוא נקי אבר אם נשאלה שאלה על דבר חכמה לא יאמר למי שאינו יודע אותה חכמה מה תשיב בדבר זה וכן כל כיוצא בדברים אלו:

(7) כדרך שאמרו חביריו לאיוב כו' - והם שאמרו לו כן, מפני שהיה איוב מטיח דברים כלפי השגחת השם יתברך ומדותיו (סמ"ע).

(ה) יזהר שלא לכנות שם רע לחבירו אע"פ שהוא רגיל באותו כנוי אם כוונתו לביישו אסור:

⁴⁴ היינו לאפוקי רשע, אז למה מזכירו בשם יראי ה' עי' יו"ד ש"מ ס"ה העומד בשעת יציאת נשמה של איש או אשה מישראל חייב לקרוע. ואפילו אם לפעמים עשה עבירה לתיאבון או שמניח לעשות מצוה בשביל טורח. הגה, אבל רגיל לעשות עבירה, אין מתאבלין עליו, וכל שכן על מומר לעבודת כוכבים. וי"א שמומר שנהרג בידי עובד כוכבים מתאבלים עליו, וכן מומר קטן שהמיר עם אביו או אמו דהוי כאנוס. וי"א דאין מתאבלין וכן עיקר. הפורשים מדרכי צבור, אע"פ שאין מתאבלין עליהם מתאבלין על בניהם (וע"ל סי' שמה). עי' ב"י משום שמאחר שעושה הרבה נחשב כפורש מדרכי צבור. ועי' אבל פ"ב מ"י: כל הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין עמו בכל דבר אחיהם וקרוביהן לובשין לבנים ומתעטפין לבנים ואוכלין ושותין ושמים שנאבד שונאו של מקום שנא' (תהלים קלט) הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט (מפני מה ש) תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(ו) אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעתם כגון: אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח אף אם הוא עכו"ם לא ימכור לו בשר נבילה בחזקת שחומה ואין לגנוב דעת הבריות בדברים שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה אסור כיצד לא יסרהב (בחבירו) שיסעוד עמו והוא יודע שאינו סועד ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל ולא יפתח חבית הפתוחות לחנוני וזה סובר שפתחם בשבילו אלא צריך להודיעו שלא פתחם בשבילו ואם הוא דבר דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה שאינו עושה בשבילו ומטעה עצמו שסובר שעושה בשבילו לכבודו כגון: שפגע בחבירו בדרך וסבור זה שיצא לקראתו לכבודו אין צריך להודיעו:

(ט) אם יש מום במקחו כו' - פירוש, אף על פי שאין בו אונאת ממון, מ"מ היה לו להודיעו, והוא דומה לגניבת דעת דאסור, אף על פי שאין בו חסרון ממון (סמ"ע).

(י) לא יסרהב - פירוש, לא יפציר בו, ומדכתב לשון זה, וגם אחר זה כתב ולא ירבה לו בתקרובת, דוקא ככה"ג להפציר בו ולהרבות שלא כנהוג הוא דאסור, אבל לדבר לו פעם אחת ושתיים בוא אכול עמי, מותר, כי אדרבה אם לא ידבר עמו כן יתבזה חבירו, דהרואים שנכנס ויוצא ואינו מכבדו לומר לו בוא ואכול עמי, יאמרו שהוא מפני שפלותו, כי אין הכל יודעין שנמנע לומר כן מפני שיודע שאינו סועד (סמ"ע).

(י) ולא יפתח חביות הפתוחות לחנוני כו' - היינו המכורות לחנוני, דכל חביותיהן מגופות היו, וכשבא אדם חשוב אצלו פותח אותו להשקותו יין חזק, ואם מכר חבית שלימה לחנוני והיא עדיין אצלו, לא יפתחנה לאורח הבא מפני שגונב דעתו להחזיק לו טובה חנם, דקסבר זה הפסד גדול נפסד על ידו שהרי חבית זו תשאר חסירה ויתקלקל יינו, וזה ימסרנה מיד לחנוני שמכרה לו. ואם היה האורח חביב עליו דבלא"ה היה פותח לו, מותר (סמ"ע).

(ז) לא יאמר לו סוך שמן מפך זה והוא ריקן ולילך לבית האבל ובידו כלי ריקן וסובר האבל שהוא מלא יין ואם הוא עושה כדי לכבדו מותר:

(ח) והוא ריקן - פירוש, והוא יודע בו שלא יסוך, ומשו"ה דוקא אסור מפני גניבת דעת, דחבירו יחזיק לו טובה חנם, אבל אם היה בו שמן, אף שיודע בו שלא יסוך מותר לו לדבר בוא וסוך ממנו, מפני הכבוד, וכמו שכתבתי לפני זה ס"ק (ו) (סמ"ע).

(ט) שהוא מלא - שהוא מלא יין (סמ"ע).

(ח) לא ימכור לו עור של בהמה מתה בחזקת שהיא שחומה ולא ישלח לו חבית של יין ושמן צף על פיו:

(י) עור של בהמה מתה - דשל מתה אינה חזקה כל כך, והשני, מפני הסכנה, דשמא נחש נשכה ומתה והארס נבלע בעורה (סמ"ע).

(ט) אין מפרכסין לא אדם ולא בהמה ולא כלים כגון: לצבוע זקן עבד העומד למכור כדי שיראה כבחור ולהשקות הבהמה מי סובין שמנפחין וזוקפין שערותיה כדי שתראה שמינה וכן אין מקרדין פירוש קרוד: במגרדת או מסרקת ששניו דקים ולא מקרצפין פירוש קרצוף: מגרדת או מסרק ששניו עבים אותה כדי לזקוף שערותיה ולצבוע כלים ישנים כדי שיראו כחדשים ואין נופחין בקרבים כדי שיראו שמנים ורחבים ואין שורין הבשר במים כדי שיראה לבן ושמן:

(א) כגון לצבוע זקן עבד כו' - פירוש זקן של עבד סבא שהוא לבן וצבעו שחור כדי שיהא נראה כבחור (סמ"ע).

(ב) ולצבוע כלים ישנים - ואין השבח שמשביחין בצבע כמו העילוי שמעלה אותם בדמים, אבל חדשים מותר לצובען כדי ליפותם, שבלא"ה הן חדשים וטובים (סמ"ע).

(ג) ואין שורין הבשר כו' - והיינו דוקא במקום שאין המנהג כן, אבל אם המנהג של הקצבים לשרותו כדי שיראה לבן מותר, דאין מאנה בו דהרי הכל יודעין דדרך הקצבים לשרותו (סמ"ע).

(ד) אין מערבין מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים כדי למכרם בחזקת יפים אפילו חדשים בחדשים ואין צריך לומר חדשים בישנים ואפילו ישנים עם חדשים אפילו הישנים ביוקר מהחדשים מפני שהלוקח רוצה לישנן:

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(ט') אפילו חדשים בחדשים - אפילו אין בהן רעות כלל, אלא כל שהן משתי שדות מסתמא אחד רע מחבירו הוא, ולא התירו לעשות כן כי אם בתגר מפני שהכל יודעין שדרכו בכך לערב יחד, ע"י לקמן ס"ט"ז (סמ"ע).

(טו) ואין צריך לומר חדשים בישנים כו' - דסתם הקונה בשוק ניחא בחדשים כדי לישנן, ואף שהישנים יקרים לפעמים מחמת שטובים יותר לאכילה (סמ"ע).

(יא) ביין התירו לערב קשה ברוך בין הגיתות בלבד מפני שמשביחהו וכ"ס רך נקשה לטרי ואם היה טעמו ניכר מותר לערב בכל מקום שכל דבר הניכר טעמו מרגיש הלוקח ולפיכך מותר לערב אותו לעולם:

(טז) ביין התירו לערב - דוקא בקנה ממנו סתם מותר לערב, משא"כ אם מכר חביות מיוחדים, וכל שכן אם התנה על יין רך, דאינו רשאי לערב, ע"ש עוד⁴⁵ (פ"ת).

(יז) בין הגיתות בלבד - אבל רך בקשה אסור מטעם מחלוקת ראשונים, והרמ"א פסק כדעת המתירים (סמ"ע).

(יב) אין מערבין מים ביין ומי שנתערב מים ביינו לא ימכרנו בחנות אלא אם כן הודיע לקונה ולא ימכרנו לתגר אע"פ שמודיעו שמא ירמה בו אחרים:

(יח) לעולם אין מערבין מים כו' - נראה דהאי תיבת לעולם אין כאן מקומה, אלא אף דקשה ברוך אינו מותר אלא בין הגיתות, רך בקשה מותר לערבו לעולם. ואף שהמחבר שינה הלשון וכתב בסעיף שאחר זה, מקום שנהגו לערב מים בין הגיתות מותר כו', נראה שכונתו כמו שכתבנו (סמ"ע).

(יט) לא ימכרנו בחנות - פירוש, הוא עצמו לא ימכרנו מעט מעט בחנותו אא"כ הודיעו לכל הבאים לקנות ממנו, ולתגר אסור למכור, אפילו אמר לו שיש בו מים ושיגלה אותו לכל הבאים לקנות ממנו, דשמא לא יודיע הוא לעולם ויורה לנפשו היתר כיון שלא נעשה בביתו ולא ראה עירוב המים (סמ"ע).

(יג) מקום שנהגו לערב בין הגיתות מים מותר לערב כשיעור שדרכם לערב:

(יד) במקום שנהגו שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה מותר לערב בו לעולם אבל אם אין הכל טועמים לא:

(טו) אין מערבין שמרי יין ביין אפילו אם קנו ממנו שתי חביות של יין אין מערבין שמרי חביות זה ביין של זה אבל אם קנו ממנו חבית יין המדה בכך וכך כשבא למדוד יכול לערב השמרים עם היין ומוכר לו הכל ביחד:

(יז) אין מערבין שמרי יין ביין כו' - רצה לומר אסור ליקח שמרים מחביות זה ליתנם ליין שבחביות אחר, מפני שמקלקלו. ואפילו קנה אחד מחבירו ב' חביות יין ובא למוכרם ללוקח, אף שמותר להמוכר לערב שמרים דכל חבית וחבית לבדו לתוך יינו של אותו חבית ולמודדו לו במדה עם היין, מ"מ אסור לערב שמרים של חביות זה לתוך יין דחביות של זה (סמ"ע).

(יז) התגר נוטל מחמש גרנות ונותן למקום אחד או מחמש גיתות ונותן לתוך חבית אחד שהכל יודעים שלא גדלו כולם בשלו ובחזקת זה קונים ממנו ובלבד שלא יכוין לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב וגם קונה ממקום הרע ומערבו עמו:

(יז) מותר לברור הפסולת מתוך הגריסים ומן הקטניות כדי שיראו יפים שזהו דבר הנראה לעין ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שוים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת ובלבד שלא יברור העליונים ויניח הפסולת בתחתונים:

(כא) ויכול הלוקח לראות ולהבין כו' - וטוב לו לעלות בדמיהם כדי שלא יצטרך לטרוח ולבררם (סמ"ע).

(כב) מותר לחנוני לחלק כו' - קמ"ל שאין שאר החנונים יכולין למחות בידו, וכן במכירה בזול קמ"ל דאין בני העיר יכולין למחות בידו לאמר שמקלקל ומיזל השער (סמ"ע).

(כג) למכור בזול - עיין מה שכתבתי לעיל סימן קנ"ו סעיף ה' סק"ח דדוקא במכירת פירות ותבואה כו', ע"ש (פ"ת).

⁴⁵ עיין בתשובת חות יאיר סי' קצ"ב אות כ"א לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(יה) מותר להגנוני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות כדי להרגילם שיקנו ממנו וכן יכול למכור בזול יותר מהשער כדי שיקנו ממנו ואין בני השוק יכולים לעכב עליו (וע"ל סימן קנו ס"ה):
(יט) אסור לערב שמרים בין ביין בין בשמן ואפילו כל שהוא:

(כד) אסור לערב שמרים כו' - אסור לערב אפילו שמרי אותה חבית עצמה ביינו כשבא למכור לחבירו ולמדוד לו מדות מדות אם לא שמוכר כל החבית יחד, דאז מותר לו ליתן גם שמריו בתוכו, ומשו"ה ס"ל דצריך לקבל עליו שמרים, דאל"כ זבין וזבין תגר איקרי, משא"כ אם היה מותר לערב בשעת מדידה ולא עירב לא היה מקבל עליו, דאמרינן מדלא עירב אחולי אחיל ליה, והיא דעת היש אומרים דכתב מור"ם בסוף סימן זה (סמ"ע).

(כ) המוכר לחבירו שמן מזוקק אינו מקבל שמרים מכר לו שמן סתם מקבל לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג ומקבל בשאר שמרים שמן עכור העולה למעלה על פני השמן יתר על השמרים הידועים באותו מקום במה דברים אמורים כשנתן לו מעות בתשרי שהשמן עכור ולקח השמן בניסן במדת תשרי שהיא גדולה מפני אותו השמן הקופה למעלה אבל אם לקח במדת ניסן שהיא קטנה מפני שכבר צלל השמן אינו מקבל אלא השמרים בלבד הגה: ויש אומרים דאין מנכה לו השמרים אלא דמותר לערב שמריו שצחציות אצל אס ללא ערבן אינו מנכה לו רק צציל הקמחים הצפים למעלה צמה דברים אמורים כשמכר לו צשעה שהוא עכור אצל כשמכר לו צשעה שהוא כלול אינו מנכה לו אפילו הקמחים:

(כה) המוכר לחבירו שמן מזוקק - וי"ח דכל דיש לו רשות לערב ולא עירב אמרינן דמחיל ליה (סמ"ע).

(כז) ומקבל בשאר שמרים שמן עכור - יש לפרשו כפירוש ב"ש ר, ר"ל בהנשאר, וכאילו אמר, אחר שניכה לוג ומחצה מחמת שמרים מקבל עוד בהנשאר שמרים דשמן עכור (סמ"ע).

(כח) כשנתן לו מעות בתשרי - פירוש, בתשרי הוא עת הבציר והשמן הוא עכור, משו"ה מודדין במדה הגדולה, כי הלוקח מקבל אז שמן כאשר הוא עכור וצפה למעלה ובתוכו כמה ערבוביות, ונקרא שמן עכור, והרמ"א קורא לו קמחים, ובניסן כבר נשקט ונשתקע השמן מכל הערבוביות שהיו בתוכם והוא צלול, ומשו"ה המדה אז היא קטנה, ומשו"ה קאמר שאם בא הלוקח בניסן ורוצה שימדוד לו המוכר במדה הגדולה של תשרי בעת שנתן לו מעות על השמן, צריך לקבל עליו שמן עכור (סמ"ע).

(כח) ויש אומרים דאינו מנכה לו השמרים כו' - כבר כתבתי ס"ק (כד) טעמן (סמ"ע).

(כט) אלא דמותר לערב כו' - לשון אלא קצת הוא דחוק, דהא טעמן דאין מנכין לו הוא משום דמותר לערב ומדלא עירב אמרינן דאחולי אחיל, אלא משום דמור"ם כתב הדין בקיצור ולא נחית לכתוב טעמו, משו"ה כתב לשון אלא (סמ"ע).

סימן רכט - המוכר לחבירו חטים או שעורים או פירות, כמה פסולת צריך לקבל הלוקח, ובו ב' סעיפים

(א) המוכר חטים לחבירו מקבל עליו רובע קטניות (א) לכל סאה שעורים מקבל עליו רובע נישובית לסאה עדישים מקבל עליו רובע עפרורית לסאה תאנים מקבל עליו עשר מתליעות לכל מאה והוא הדין אחד לכל עשרה (ב) מכר לו שאר פירות מקבל עליו רובע מינופת לכל סאה נמצא בהם יתר על השיעורים האלו כל שהוא ינפה הכל ויתן לו פירות מנופים וברורים (ג) שאין בהם כלום הגה: ויש אומרים דלוקח צלל ידעין (שלא) (ד) ערבן אצל אס ידוע שהמוכר לא ערבן כריך לקבל אלו השיעורים והמותר ינכה לו ויש אומרים דבידוע שלא ערבן כריך לקבל עליו הכל (ו) וי"מ דכל זה שמוכר לו פירות סתם או שאמר פירות יפות אלו אצל אמר פירות אלו ולא אמר יפות כריך לקבלן כמו שהן ואם אמר פירות יפות ולא אמר אלו נתן פירות שכולן יפות:

(ח) רובע קטנית כו' - קיטנית רגילין לגדל בחיטין ונישובת בשעורין, נישוב היינו קש שהרוח מנשב ומפזרו, עפרורית רגיל להיות בעדישים ובקיטנית לפי שמעקרין להו עם צרורותיהן ולא קוצרין אותה כשאר תבואה, ולענין עפרורית בחיטין ושעורין יש ספק אם מקבל אפילו פחות מרובע, כיון דאין מצוי בהן, אדעתא דהכי קנאן כדי שיהיו נקיים מעפר,

מאיר המשפט על הלכות אונאה

אבל קיטנית בשעורים ונישוב בקיטנית ועדשים אפילו ביותר מרובע מקבל, דהן לא חשיבי כל כך כמו חיטיין (סמ"ע), וי"ח בענין עפרורית דלכו"ע פחות מרובע מקבלין (ש"ך).

(2) והוא הדין אחד לעשרה כו' - "לכל עשרה" נמחק, ובמקומו גורס "לעשרה", וקמ"ל בזה, דלא תימא הקונה עשרה שהוא דבר מועט מקפיד ורוצה שיהיו כולן טובים (סמ"ע).

(3) ינפה הכל ויתן לו כו' - עי' לעיל סימן רי"ח סעיף ח', באומר בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתיר, דאם יש מותר או חסר עד רובע לבית סאה שמכר לו, מקבלו כמות שהוא, ואמרינן דמחלי אהדדי, ואם איכא טפי מרובע לכל בית סאה, חושבין ומדקדק גם על הרבעים הן לחסר הן לייתר (סמ"ע).

(7) דלא - גורסים את המוסגר (סמ"ע).

(8) צריך לקבל אלו השעורין כו' - דעד רובע דרך להיות בפירות ואדעתא דהכי קנאן וידע ומחיל, משא"כ יותר (סמ"ע).

(9) צריך לקבל עליו הכל - ס"ל דהא דנתנו שיעור רובע לסאה משום דכן דרך להיות, ובאיכא טפי חיישינן שמא המוכר עירבו בתוכו, אבל כשידוע שלא עירבו מה לי רובע מה לי יותר, כיון דלא הבטיחו ביפות סתם (סמ"ע).

(ב) אין כל הדברים האלו אמורים אלא במקום שאין שם מנהג (ז) אבל במקום שיש להם מנהג הכל כמנהג המדינה יש מקומות שנהגו שיהיו כל הפירות מנוקים וברורים מכל דבר ושיהיו היינות והשמנים צלולים (ח) ולא ימכרו השמרים כלל ויש מקומות שנהגו אפילו היה בהם מחצה שמרים או שהיו בפירות עפר או תבן או מין אחר ימכור כמות שהוא ולפיכך הבורר צרור מתוך גורנו של חברו (ט) נותן לו דמי חטים כשיעור צרור שברר שאילו הניחו היה נמכר במדת חטים ואם תאמר יחזירנה הרי אמרו אסור לערב כל שהוא **Error!** **Reference source not found.**

(1) אין כל הדברים כו' - עי' בס' א"א דף צ"ז ע"א (ש"ך).

(7) ושיהיו היינות והשמנים צלולים כו' - פירוש, אפילו הקונה יין או שמן סתם, נהגו שלא לערב אפילו שמריו של אותו חבית לתוכו, דבמקום שאין מנהג מותר לערב בכה"ג לדעת הי"א שכתב הרמ"א לעיל רכ"ח ס"כ, ועיי"ש, והשו"ע חולק (סמ"ע).

(8) לפיכך הבורר צרור - מדינא דגרמי הוא, ומזיק בידים הוא, והזיקו נעשה מיד (סמ"ע), יש שלא גורסים "לפיכך" (סמ"ע).

סימן רל - המוכר לחבירו מרתף של יין, והלוקח יין והחמיץ, ובו י' סעיפים.

סימן רל - המוכר לחבירו מרתף של יין, והלוקח יין והחמיץ, ובו י' סעיפים.

(א) האומר לחבירו מרתף זה של יין אני מוכר לך למקפה פיוס להסכותו להסתפק ממנו מעט מעט לתזקיל או אומר מרתף זה אני מוכר לך למקפה או שמכר לו מרתף של יין סתם הרי הלוקח מקבל עליו עשרה קנקנים בכל ק' שלא יהיה יינם טוב אלא כבר התחיל להשתנות יתר על זה לא יקבל וכל שא"ל שלקחו לשמות מעט מעט הוי כאלו אמר למקפה:

(8) למקפה - פירוש, לצורך התבשיל להטעים המאכל, ויין כזה צריך להיות טוב שלא

יתקלקל בעמידתו זמן מרובה, ובפרט כשכבר התחילו להסתפק ממנו והחבית אינה מלאה, אלא מאחר שאמר לו ג"כ זה, דמשמע כמות שהוא, משו"ה אינו צריך ליתן לו כולו טוב, וכדמסיק (סמ"ע).

(2) או אומר מרתף זה כו' למקפה - פירוש, אף על גב דלא הזכיר לו של יין (סמ"ע).

(3) של יין סתם - פירוש, ולא אמר לו למקפה וגם לא אמר לו זה (סמ"ע).

(7) קנקנים כו' - כן היה ידוע לחז"ל, שעל הרוב בק' קנקנים רגיל להיות י' שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע).

(ב) א"ל מרתף של יין אני מוכר לך למקפה (ה) או שאמר ליה מרתף אני מוכר לך למקפה (ו) או שאמר ליה חביות של יין אני מוכר לך (ז) נותן לו יין שכולו יפה וראוי לתבשיל:

(7) מרתף של יין כו' למקפה - פירוש, ולא אמר זה (סמ"ע).

מאיר המשפט על הלכות אונאה

- (א) ה"ג או שאמר ליה מרתף אני מוכר לך למקפה - ור"ל שלא הזכיר "זה" וגם לא הזכיר "של יין", והיינו כדברי מור"ם ע"פ מה שהגהתינו (סמ"ע).
- (ב) או שאמר ליה חבית של יין כו' - דחבית מחד יין משמע, ואי אפשר לומר דבחד חבית יהיה ט' חלקים יין טוב והעשירי התחיל להשתנות כדאמרינן באמר לו מרתף של יין סתם הנ"ל סעיף א' (סמ"ע).
- (ג) אמר לו מרתף זה של יין נותן לו יין הנמכר בחנות שהוא בינוני לא רע ולא יפה והוא הדין אם אמר חבית זה של יין:
- (ד) יין הנמכר בחנות - פירוש, שהתחיל קצת להחמיץ (סמ"ע).
- (ה) אמר ליה מרתף זה אני מוכר לך אפילו כולו חומץ הגיעו:
- (ו) מרתף זה אני מוכר לך - פירוש, כיון שלא הזכיר של יין וגם לא למקפה, וגם אמר ריעותא ד"זה", דמשמע כמות שהוא, משו"ה אפילו כולו חומץ הגיעו (סמ"ע).
- (ז) המוכר יין לחבירו ונתנו הלוקח בקנקניו והחמיץ מיד אינו חייב באחריותו ואע"פ שא"ל לתבשיל אני צריך לו ואם ידוע שיינו מחמיץ הרי זה מקח טעות (אם אמר לו למקפה):
- (ח) ונתנו הלוקח בקנקניו כו' - ואפילו הקנקנים חדשים וטובים, אפילו לא טלטל הלוקח הקנקן על כתיפו כלל, אפילו הכי אמרינן מכח העירוני שעירהו מקנקן המוכר לקנקן הלוקח הוא שגרם לו להתקלקל (סמ"ע).
- (ט) שיינו מחמיץ - פירוש, דרכו להחמיץ בשיהוי זמן מועט, כי כן היה בשנים שעברו (סמ"ע).
- (י) אם אמר לו למקפה - פירוש, אבל אם לא אמר לו למקפה, יכול המוכר לומר לו לא היה לך לשהותו, והני מילי, היכא דשהה הלוקח טפי ממאי דראוי לשהויי כו', וכמ"ש הרמ"א בסעיף הבא (סמ"ע).
- (יא) מכר לו יין ונשאר בקנקניו של מוכר והחמיץ אם אמר לו למקפה אני צריך או שאמר לו לשתות מעט מעט אני צריך והחמיץ מחזיר ואומר לו הרי יינך וקנקנך ואם לא אמר ליה למקפה וגם לא אמר לו לשתותו מעט מעט אינו יכול להחזיר שהרי אומר לו למה לא שתית אותו ולא היה לך להשהותו עד שיחמיץ הגה: ודוקא ששהה יותר משיעור יומים דאורחיה דהאי לוקח למשתי כהדין חמרא (טור בשם רבנו האי):
- (יב) המוכר חביות של שכר לחבירו והחביות של מוכר והחמיצה בתוך ג' ימים הראשונים הרי הוא ברשות מוכר ומחזיר את הדמים מכאן ואילך ברשות לוקח:
- (יג) המוכר חביות של שכר כו' - שכר אין דינו כדין יין, שהיין תלוי במזל אדם טפי, לפיכך אפילו אם נמצאו חומץ תוך ג' ימים אין המוכר חייב באחריותו, שאנו אומרים יין היה כשקנאו ומזלו גרם לו שמייהר להחמיץ, והיינו דוקא בדהיה יכול לשתותו בתוך ג' יום אם היה שותה כדרכו וכנ"ל, משא"כ בשכר, לפיכך המוכר חביות של שכר כו' (סמ"ע).
- (יד) והחמיצה בתוך ג' ימים - לפיכך אם החמיץ תוך ג' ימים ודאי התחיל להחמיץ כבר, ואף קיבל המעות צריך להחזירם, דכיון שנמצא חומץ תוך ג' ימים ודאי התחיל להחמיץ כבר, ואף על גב דריחיה חומץ וטעמא שכר נחשב כשכר, מ"מ על שכר כי האי לא יהיב אינש דמי, כיון שכבר התחיל הקלקול שממנו נתקלקל, ואפילו טעמו והוה ריחא וטעמיה שכרא, ודאי לא טעמו שפיר. החמיץ אחר ג' ימים הוא באחריות הלוקח, ואפילו לא נתן המעות חייב ליתן כיון דטעמיה והוה בסיס, ומיהו אי לא טעמו, המוציא מחבירו עליו הראיה כיון דספיקא הוא. וכל זה שונה ממש"כ בסימן רכ"ד סעיף ב' ובסימן רל"ב סעיף י"א, דאם מכר בהמה אף בספק הוא אם נעשה טריפה בבית המוכר או בבית הלוקח מ"מ ההפסד הוא ללוקח, ואפילו אם עדיין לא נתן הלוקח צריך ליתנם לו, דשאני הכא דכל שכר עומד להחמיץ כשמשתינו אותו ואין לן בו להעמידו על חזקתו, משא"כ בהמה דאית לה חזקת בריאות (סמ"ע).
- (טו) המוכר חביות של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט והחמיצה במחציתה או בשלישיתה חוזרת למוכר ואם שינה הלוקח הנקב שלה או שהגיע יום השוק ושהה ולא מכר הרי היא ברשות הלוקח:
- (טז) וכן המקבל חבית של יין מחבירו כדי להוליכה למקום פלוני למכרה שם (טז) וקודם שהגיע שם הוול היין או החמיצה הרי זה ברשות מוכר מפני שהחבית והיין שלו:

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(טו) וכן המקבל חבית יין כו' - כמו שבמוכר לחבירו כדי למוכרה מעט מעט הוא באחריות המוכר, כן נמי בהמקבל חבית מחבירו כדי למכרה במקום פלוני, כיון שידע שישהה, והוזל ביני ביני, הוא ברשות הנותן. מיהו אינו דומה לגמרי, דברישא מיירי אפילו במוכר לחבירו, ובדין זה כתב המקבל מחבירו, ודוקא בכה"ג דמקבל מחבירו, אחריות זול וחומץ הוא על המוכר, אבל אם לקחה ממנו לגמרי, אף על גב דאמר דקנהו אדעתא דהכי להוליקה לאותו מקום ששם היין ביוקר והוזל, אפ"ה הלוקח אינו יכול לחזור ואחריות הזול עליו, וי"ח וס"ל דגם בכה"ג יכול לחזור, ויש שחילקו וכתבו דהיינו דוקא כשעדיין לא נתן המעות ואמר שלא יתנם עד שיוליך היין שם כו' (סמ"ע). עי' רמ"א סי' קע"ו ס"מ [מי שמקבל מחבירו סחורה להוליקה למקום אחר ולחלק בריוח, ובתוך זמן (קודם) שמוליכה זל הסחורה בכאן, מחשב הסחורה לפי מה ששוה בשעה שמוליכה, ולא בשעה שקבלה] דאם הוזל אחר שהתחיל להוליקה חל על שניהם, וכן היוקר כשנתייקר קודם שהתחיל להוליקה הוא לנותן, ואחר שהתחיל הוא לשניהם. והטעם, דקודם שהוליק אין להמקבל שייכות ביה, שעדיין לא טרח כלל, וקמ"ל דלענין זול יכול המקבל לומר לנותן כיון שהיוקר ברשותך אף הוזל ברשותך, וזהו הדין שהביא בסימן קע"ו. ובסימן זה תפס שקודם שהגיע לשם הוזל, דמשמע אפילו כבר הוליקה, אבל כשנעשה איזה ענין בעולם שמחמת זה הוזל היין בכל העולם, בזה חל ההיזק על הנותן מטעם אחר, כל שנעשה בעולם איזה דבר שמחמת זה הוזל היין בכל המקומות שבמדינה זו, דדמי למכת מדינה, ודאי דאין לך אומדנא גדולה מזו דאדעתא דהכי לא קנה, והכא ליכא פסידא למוכר דאין יחייב ויין שקיל, ואפילו היה בביתו היה ג"כ הוזל, וגם אירע האומדנא בעת שלא היה המקבל עיסקא ראוי ליהנות בהנאה שלו שקיבל עבורו למחצית שכר והפסד, דהא היה אסור למוכרו קודם, ודאי דאמרינן האומדנא וההפסד חל על הנותן לבד, ועל זה כתבו דבמכירה ממש, כיון שהלוקח היה יכול למוכרו תיכף והיה ראוי הלוקח ליהנות ממנו, שוב לא אמרינן האומדנא, אבל בודאי אפילו במקבל, אם לא הוזל רק בזול שפט, אפילו אי אמרינן דגם בזה שייך אומדנא, מכל מקום חל אחריות הזול גם על המקבל משום התנאי שהתנו ביניהם שיהיה ההפסד והריוח של זול שפט לחצאין, ולפ"ז מיירי המחבר כאן בהוזל בכל מקומות, וכתבו המחבר והרמ"א כאן ובסימן קע"ו שני הדינים האלו, אף דכל דין הוא מכח פירוש אחר באותו גמ'. פעם אחת בשעת מלחמה הוצרך המלך לקנות פשתן הרבה בלי מספר, עד שקנו לצרכי פשתן ד' או ה' פעמים יותר רב מכפי שקונין בפעם אחר. והמלך עשה חוזה עם הרבה אנשים, והלך ראובן ועשה עם שמעון ג"כ חוזה על סך רב מפשתן, והראה לשמעון חוזה מהמלך, ואח"כ הפסיד המלך המלחמה, ולא רצה ליקח הפשתן מראובן כפי החוזה שעשה, והוזל הפשתן בכל המקומות, ועכשיו תובע שמעון מראובן שיקח הפשתן ממנו, וליתן לו מעות כפי קנין המועיל שעשה עמו, ונתן לו חילוף כתב שנכתב בו כל מי שמוציאו. ודנתי שפטור ראובן, דבכה"ג כו"ע מודים שלא היה ראוי למוכרו רק למלך ולא היה ראוי ליהנות בו דהיינו להרויח עד שהוזל בכל המקומות, פטור מלשלם, וגם כיון שנתברר למפרע דבשעת קנין לא היה המלך רוצה שוב לקיים הקנין, ולכל העולם אפילו החצי אינו שוה, הוי כנתברר האונאה למפרע, ולא שייך בזה כדי שיראה כיון שנאנס, שבכל יום הלך לפני שרי המלוכה ולא רצו לקבל ממנו ודחו אותו מיום אל יום. ולענין אונסים נראה, דבאונס שאירע קודם שהוליק, ודאי על הנותן, כיון דהיוקר ג"כ שייך לו כמבואר בסימן קע"ו, ואין כל ההנאה שלו, ובגניבה ואבידה חייב משום שומר שכר, כיון דאפשר להרויח בזול שפט. ובאונס שאירע אחר שהתחיל להוליקה ולא הוזל בכל המקומות ודאי דחייב, דדמי למקבל כלים לשגרן לבית חמיו דחייב באונסין משום דהוי כשואל וכלוקח כמבואר בסימן קפ"ו סעיף א', אף דשם על כרחך אין החיוב מטעם שיכול למכרה ג"כ לאחר דהא פטור בחזרה, ומ"מ חייב בהוליקה משום דהוי כל ההנאה שלו, וא"כ הכי נמי כיון שאם יומכר בזול שפט יהיה הריוח של החצי הכל שלו, משו"ה חייב ג"כ באונסים של החצי. ואפילו אם נתברר ג"כ אחר כך שהוזל בכל העולם, שנתבטל המקח למפרע, מ"מ כיון שהרשות ביד המקבל להחזיק חצי המקח שלו בע"כ של הנותן ולשלם שוריו שהוא שוה בשעת הולכה, הוי כל הנאה שלו, כמו בלשגרן לבית חמיו, דשם ג"כ נראה אפילו אם אחר שנאנס קנה כלי אחר כיוצא בו ממש ושיגרן לבית חמיו ולא רצה לקבלו, שנתברר ג"כ שהמקח בטל למפרע, אפ"ה חייב באונסין, כיון שאם היו רוצים לקבלו ממנו לא היה המוכר יכול לחזור, חשוב כשואל שכל הנאה שלו, וה"נ דכוותיה. אבל אם נאנס אחר שנתודע שהוזל בכל המקומות, פטור, דהוי כגילוי דעת,

מאיר המשפט על הלכות אונאה

כמו בלשגרון לבית חמיו אחר שלא רצה לקבלן, וה"נ ודאי דאינו רוצה שוב בהמקח, משא"כ בגניבה ואבידה חייב הואיל ונהנה מהנה כמו בחזרה דלשגרון. ולכך ברישא לענין חיוב המקבל רק גניבה ואבידה כיון דחייב תמיד, וכן בפטור המקבל לא כתב רק הוול והחמיץ, דפטור לעולם בהחמיץ אפילו לא הוול, משא"כ לענין אונסין הוא דין אמצעי, דקודם שהוול חייב ואחר שהוול פטור, ולכך לא כלל אונסין לא ברישא ולא בסיפא, והמחבר השמיטו לגמרי, כיון דדמי לגמרי להא דלשגרון שכתבו בסימן קפ"ו, ודין דגניבה ואבידה כתב כיון שחייב בזה תיכף כשקיבלו, אף שאינו ברשותו לענין יוקר עד שעת הולכה כמבואר לעיל בסימן קע"ו. והא שכתב דגניבה ואבידה הוא על שניהם, אף דכיו"ד סימן קע"ז, במקבל עיסקא כשנוטל שכר טרחו דהוי שומר שכר על הכל, וכל מקבל עיסקא צריך הנותן ליתן לו שכר דבלאו הכי אסור משום ריבית, נראה דמשכחת לה כשלא טבל רק בציר, דליכא בשכרו שוה פרוטה דלא הוי שומר שכר, א"נ מיירי קודם שהולכה, דהשכר אינו מגיע לו עד שהולכו דאז נעשה מקבל, אבל מחלקו דברשותו קיימיה לענין שאין הנותן יכול לחזור בו, ה"ל כשכר לענין זה, כיון שאפשר לו להרויח בו (פ"ת).

^(טז) וקודם שהגיע שם הוול כו' - כבר כתבתי (ס"ק טו) דהאי דינא בהמקבל יין בעיסקא ע"מ להוליכה למקום פלוני, ובדאי האחריות דגניבה ואבידה הוא על שניהן, אבל אם הוול או החמיץ קודם שהגיע שם, האחריות על המוכר, כיון דאי בעי למכרה כאן היה הנותן מוחה בידו לאמר הוליכה לאותו מקום שהתננו בינינו כי שם תמכרנו ביותר יוקר, משו"ה קיימא באחריות הנותן לענין זה (סמ"ע).

^(י) האומר לחבירו יין מבושל או מנוסס אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד העצרת אם הוא צקנקנין של מוכר א"ל יין ישן אני מוכר לך נותן לו משל שנה שעברה מיושן משל שלשה שנים וצריך שיעמוד ולא יחמיץ עד החג ובמקום שיש מנהג ידוע הכל כמנהג המדינה הגה: שכר אין דינו כיון וכל שהחמיץ תוך שלשה לקנייתו הרי זה זרקות מוכר לאחר שלשה זרקות לוקח ואם נתנו הלוקח לקנקניו הרי זה מיד זרקות לוקח ראונו חובע לשמעון מכרת לי יין צחזקת יין טוב ושמעון אומר מה שטעמת אתה נוטל הדין עם המוכר ואם אומר שאל"כ ערכו זה כופר יצבע ויפטר.

^(יז) עד העצרת - דמשם ואילך מתרבה החמימות ודרך היין להתקלקל (סמ"ע).

^(יח) של מוכר - ועיקר כמחבר (ש"ך).

^(יט) משל ג' שנים - פירוש, מיין הנתגדל לפני שתי שנים ושנה זו שעומדים בה היא השלישית, שהרי עתה חזר וגדל היין שלישי בכרם (סמ"ע).

^(כ) ולא יחמיץ עד החג - הוא זמן בציר של שנה שלישית (סמ"ע).

^(כא) שכר אין דינו כדון היין כו' - עי' לעיל ס"ז וס"ק (יג)(יד) (סמ"ע).

^(כב) מה שטעמת אתה נוטל - פירוש, ואפילו מודה לו שעירבו אלא אומר לפני קנייתך טעמתהו וקנייתהו ממני, הדין עם המוכר, דמסתמא טעמו קודם קנייה, אבל אי טוען עליו אמת שטעמתהו ואחר כך ערבתהו, בזה צריך לישבע ונפטר (סמ"ע).

סימן רלא - שלא לרמות במדה ובמשקל, וכיצד יעשה אותם וכיצד ישקול, וחייבין להעמיד ממונים על המדות ועל השערים, ובו כ"ח סעיפים.

(א) המודד או שוקל חסר לחבירו או אפילו לעכו"ם עובר בלאו דלא תעשו עול במדה במשקל ובמשורה:

^(א) או אפילו לגוי עובד אלילים - אף על גב דלענין אונאה כתב בסימן רכ"ז סעיף כ"ו, דאינו עובר עליה בגוי, שאני אונאה דכתיב ביה (ויקרא כ"ה י"ד) עמיתך, וגם לית ביה משום גזל כיון דראה מה שקנה, משא"כ מדה דעל הימנותו סמך ליתן לו מדה שלימה (סמ"ע), ואיסורו מדאורייתא, וי"א דאינו אלא מדרבנן (פ"ת).

(ב) חייבים בית דין להעמיד ממונים שיהיו מחזורים על החניות וכל מי שנמצא אתו מדה חסרה או משקל חסר או מאזנים מקולקלים רשאים להכותו ולקנסו כאשר יראה לבית דין:

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(ג) אסור לאדם להשהות מדה חסרה בביתו אפילו שאינו מודד בה ואפילו לעשות עבית של מי רגלים שמא יבא מי שאינו יודע וימדוד בה ואם יש מנהג בעיר שאין מודדים אלא במדה הרשומה ברושם הידועה וזו אינה רשומה מותר להשהותה:

(ד) מכמה עושים המדות: מסאה וחצי סאה ורובע סאה קב וחצי הקב ורובע הקב וחצי רובע הקב ושמינית רובע הקב אבל לא יעשה קביים שלא תתחלף ברובע הסאה שהוא קב ומחצה ומדות הלח עושין הין וחצי הין ושלישית הין ורביעית הין ולוג וחצי לוג ורביעית הלוג ושמינית ואחד משמונה בשמינית:

(ה) אין עושים המחק פירוש כעין מטה שמעבירין ע"פ המדה למוחקה מדלעת מפני שהוא קל ורע למוכר ולא משל מתכת מפני שהוא כבד ורע ללוקח אלא עושין משל אגוז שקמה ואשכרוע פירוש מין עץ בוס"ו בלע"ז ואין עושין אותו מצד אחד עב ומצד אחד קצר ולא ימחוק מעט מעט מפני שהוא מפחית ללוקח ולא ימחוק בבת אחת במהירות מפני שהוא מפחית למוכר אלא בפעם אחת במתון:

(ז) אין עושין המחק - פירוש, במקום שאין גודשין המדות אלא ממלאין המדה ומוחקין אותה ע"ג. וקאמר דלא יעשה העץ שמוחקין בו מדבר קל שאז עובר מעל גבי דבר הנמדד ואינו מוחק יפה ורע למוכר, ואם הוא נעשה מדבר כבד ביותר אז נכנס בעומק וימחוק ביותר ואז רע ללוקח, לכך עושין אותו ממין דבר אמצעי (סמ"ע).

(א) מצד א' עב כו' - מפני שהעב אינו נכנס כ"כ בתבואה ועובר מעל גביו ורע למוכר, והקצר נכנס ביותר ורע ללוקח, וחיישין שבצד העב יבוא למחוק כשיבוא לקנות ובצד הקצר כשיבוא למכור (סמ"ע).

(ז) ולא ימחוק מעט מעט כו' - דהעושה כן הוא מוחק הכל בכח ונכנס בעומק התבואה ורע ללוקח, וההיפך כשמוחק בבת אחת (סמ"ע).

(ו) כשמודד דבר לח לא יעשה בענין שתעלה הרתיחה ויראה המדה כאלו היא מלאה אפילו היא קטנה מאד שאין ברתיחה שוה פרוטה וצריך להשהותה אחר שיפסוק הקילוח כדי שיטיפו ממנה שלשה טיפין במה דברים אמורים בבעל הבית המוכר אבל חנוני אינו צריך להטיף:

(ח) וצריך להשהותה כו' - פירוש, כשמערה המדה מכליו אל כלי הלוקח, אז אחר שיצא דבר הלח מהמדה בקילוח, ישהנה הפוכה עוד ע"ג כלי דהלוקח עד שיטיפו ממנה ג' טיפין (סמ"ע).

(י) אבל חנוני כו' - דחנוני הוא מוכר תדיר ואין לו פנאי לשהות (סמ"ע).

(ז) הסיפון שקונה הרבה ביחד ומוכר לחנונים מקנה המדות שמודד בהם דבר לח אחת לשלשים יום ובעל הבית שאינו מוכר כ"כ די לו שיקנה אחת ל"ב חדש והחנוני שאינו צריך להטיף שלשה טיפין ונדבק בה הרבה צריך לקנה פעמים בשבת:

(י) שמודד בהם דבר לח - דדבר לח הוא נדבק במדות משום הכי צריך לקנחו פעם אחת כל ל' יום (סמ"ע).

(ח) שאינו צריך להטיף כו' - כמו שכתב בסעיף שלפני זה (סמ"ע).

(ח) במקום שנהגו למוד בדקה לא ימדוד בגסה אפילו אם יתן ג' גסות בשביל ד' דקות וכן במקום שנהגו למוד בגסה לא ימדוד בדקה ובמקום שנהגו לגדוש לא ימחוק אפילו אם ירצה לתת לו שלשה מחוקות בשביל שתים גדושות ואפילו במקום שמוכרים סאה גדושה בג' דינרים ואמר ליה תן לי סאה מחוקה בב' דינרים אסור וכן במקום שנהגו למחוק אין לגדוש:

(ט) למוד בדקה כו' - פירוש דקה כגון לוג, וגסה כגון קב, וכשמודד בדקה היה להלוקח עודף מעט לכל לוג דאי אפשר לצמצם, משא"כ כשימדוד לו בקב דלא יהיה לו אלא עודף אחד לששה לוגין דרע ללוקח, ובהיפך הוא רע להמוכר, וי"א דגסה ודקה ר"ל בשניהן סאה או קב, והיינו שאחד גדול יותר שתות מהשניה דמותר להוסיף כדלקמן סעיף ט"ו (סמ"ע)

(י) ג' מחוקות בשביל כו' - דכן השיעור דגודש הוא תילתא מלבר מהמדה, וה"ט נמי דאמר אחר זה דיתן בעד מדה מחוקה ב' דינרים כיון דהגודש הוא שיעור שלישי. וטעם האיסור לכל

מאיר המשפט על הלכות אונאה

הני הוא משום דצריכין לזזהר בכל דבר שיכולין לבוא על ידו לידי טעות ורמאות, ואם במקום שנהגו לגדוש, לא ימחק הוא, אף שלא יהיה הפסד בזה להלוקח שיתן לו ג' בעד ב', מ"מ חיישינן שהרואה יראה שמודד לו מחוק וסובר שמודדין בעיר הזאת במדה מחוקה ויקנה ע"י מדה מחוקה כשער הגדוש, וכן איפכא יהיה טעות למוכר (סמ"ע).

(ט) המשקולות עושין אותם ליטרא וחצי ליטרא ורביע ליטרא אבל לא יעשה שליש ליטרא ולא חמישית ליטרא ולא ג' רביעית ליטרא מפני שמטעים בהם:

(י) אין עושין משקלות ממיני מתכת אלא מצחיה סלע ויש מי שאומר שמשקלות של כסף וזהב ושל דבר יבש עושים אותם של מתכת אם ירצו הגה: וכן נהגו למשקלות⁴⁶ קטנה ששוקלן זה כסף וזה יס לחפותה צעור שצנחיקה מועטת מציא היזק גדול:

(כ) אין עושין המשקולות כו' – י"א הטעם מפני שמיני מתכות מעלין חלודה ומתחסרין, ולפ"ז יש לזזהר אפילו במשקל דדבר יבש. וי"א הטעם משום דהלכות דבוק בהן ומתיבש עליהן ומכביד, וזהו טעם דהי"א דס"ל דמשקולות בדבר יבש מותר לעשות בשל מתכות. (סמ"ע).

(כ) וכן נהגו – אדלעיל קאי שנוהגין לעשות משקולות של דבר יבש ממיני מתכות, ואח"כ מתחיל ענין בפני עצמו וכתב דלמשקולות של כסף וזהב צריך לעשות חיפוי עור, משא"כ למשקולות ששוקלן בהן בדיל ועופרת והדומה לו שאין באין לידי הפסד גדול אא"כ ישחקו הרבה וזה אינו שכיח, משו"ה לא הקפידו (סמ"ע).

(יא) אסור להטמין המשקולות במלח: (כ) המשקולות במלח – שהמלח מקילו וימכור בו, וי"א שהמלח מכביד ויקנה בו, ובדבר כזה נאמר ויראת מאלקיך (סמ"ע).

(יב) החנוני ששוקל דבר לח צריך לקנח המשקל פעם אחת בשבת והמאזנים בכל פעם ששוקל בהם:

(יג) ששוקל דבר לח – דדבר לח נדבק במשקל ובמאזנים, ומפני שהדבר לח מונח בכף מאזנים משו"ה הצריכוהו לכף מאזנים קינוח בכל פעם, משא"כ המשקל שמונח בכף השניה אין צריך קינוח אלא מפני דהמודד דבר לח נוגע בידו המלוכלכת (סמ"ע).

(יד) המאזנים צריך שיהיו מיושרים כל אחד לפי מה שהוא כיצד מוכרי עששיות פירוש נגזר מן עשת שן כלומר חתיכות גדולות של ברזל וכיוצא בהם צריך להיות חוטי המאזנים שאוחזו השוקל בידו תלוי באויר ג' טפחים וגבוהים מהארץ ג' טפחים ואורך הקנה שכפי המאזנים תלויים בב' ראשו י"ב טפחים ואורך החוטים שכפי המאזנים תלויים בהם י"ב טפחים של מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית יהיו גבוהים מהארץ ב' טפחים ואורך החוט שהם תלויים בו י"ב טפחים ואורך החוטים ואורך הקנה ט' ט' טפחים ושל חנוני ושל בעל הבית יהיו גבוהים מהארץ טפח ואורך החוט שהם תלויים בו טפח ואורך הקנה ואורך החוטים ו' טפחים ושל מוכרי כסף וזהב ושל מוכרי ארגמן טוב ושאר ענינים דקים יהיו גבוהים מהארץ שלשה אצבעות ואורך החוט שהם תלויים בו ג' אצבעות ואורך הקנה ואורך החוטים לא נתנו בהם שיעור אלא כפי מה שירצה:

(טו) באויר שלשה טפחים – שלפי ריבוי המשקל צריך להיות ההכרע יותר גדול, משו"ה במוכר עששיות דההכרע שלשה טפחים צריך להיות הריוח למטה מהכף שלשה טפחים וגם למעלה מהקנה שלשה טפחים, ואז צריך בשעת ההכרע דיוכל לירד כף אחת למטה שלשה טפחים והשניה תעלה למעלה שלשה טפחים. וההכרע של מוכרי צמר שאין המשקל כ"כ גדול, ב' טפחים, וכן אינך לפי ערך משקלן, ולפיהן יהיה ריוח למעלה ולמטה, וכמ"ש בסמוך בסעיף י"ד שצריך להכריע טפח (סמ"ע).

(טז) ואורך הקנה י"ב טפחים – טעם דשיעורים הללו דבפחות אין מכריע המאזנים בשביל דבר מועט לפי כובד משאה (סמ"ע).

(יז) מקום שנהגו להכריע צריך להכריע טפח ובמקום שלא נהגו להכריע שוקל עין בעין וצריך להוסיף אחד מק' בלח ואחד מד' מאות ביבש אם היה שוקל י' לטרים לא יאמר לו

⁴⁶ ולמשקלות (סמ"ע).

מאיר המשפט על הלכות אונאה

שקול לי כל ליטרא וליטרא לבדה עם הכרעה אלא שוקל את כולן בבת אחת והכרע אחת לכולן היה שוקל לו שלשה רביעי ליטרא לא יאמר לו שקול לי כל רביע ורביע בפני עצמו אלא ישקול לו ליטרא ויתן רביע ליטרא עם הבשר שאם אתה אומר יתן חצי ליטרא ורביע ליטרא בכף אחת שמא יפיל רביע הליטרא ולא יראהו הלוקח:

(ט') מקום שנהגו להכריע כו' - לא קאי אכל המשקולות הנ"ל, אלא רק אחנוני שמוכר דבר מאכל וכיוצא בו (סמ"ע).

(ט") צריך להכריע טפח - לפחות מליטרא לא בעינן הכרע טפח, דנפיש מדאי הכרע טפח בדבר קל (סמ"ע).

(טו) וצריך להוסיף כו' - פירוש, במקום ששוקלין עין בעין, צריך להוסיף במקום ההכרע שנותנין בשאר מקומות (סמ"ע).

(כ) אחד מד' מאות ביבש - דבדבר לח נדבק ונשאר מדבר הנמכר במדת המוכר, משו"ה הצריכוהו להוסיף בו יותר (סמ"ע).

(כא) והכרע אחד לכולן - אף שעולה לשיעור אחד הכרעה טפח של כל המשקל ביחד והכרע דכל אחד ואחד, שהרי לפי כובד המשאוי כשיכריע טפח צריך להיות העודף דבר גדול, מ"מ כיון דא"א לצמצם, יעלה יותר כשישקול י' פעמים לשוקל בפעם אחת, מ"מ בפעם אחת אפשר לצמצם אותו פעם יותר מאשר יצמצם בי' פעמים, דא"א שיצמצם כל הי' פעמים (סמ"ע).

(כב) ויתן רביע ליטרא עם הבשר - היינו דוקא במקום שאין מכריעין, דבמקום שמכריעין לא יעשה כן, דיהיה בזה הפסד להמוכר דיצטרך ליתן לו הכרע גם לרביע העודף על משקל ליטרא שהניח בכף מאזנים חנם, כי אף שהניח רביע ליטרא לצד הבשר, הלא ההכרע כולו הוא מהבשר ולא מאותו רביע משקל, נמצא דהבשר יכריע כל משקל הליטרא שהניח בכף מאזנים (סמ"ע).

(כג) שמא יפילו - פירוש המוכר יפילו בערמה (סמ"ע).

(טו) בני מדינה שרצו להוסיף על המדות או על המשקלות לא יוסיפו יותר על שתות שאם היה הקב משל חמש ועשאוהו שש הרשות בידם יותר על ששה לא יעשו:

(טז) במדידת קרקע בין אחים או בין שותפין צריך לדקדק בחשבון מדידתו ע"פ העיקרים המתבארים בכתבי הגימטריא שאפילו מלא אצבע מהקרקע רואים אותה כאילו היא מליאה כרכום:

(כד) בכתבי הגמטריא כו' - כתבי הגימטריא היא חכמת השיעור והתשבורת (סמ"ע).

(כה) כאילו היא מליאה כרכום - כלומר יחשבו בעיניו כדבר חשוב (סמ"ע).

(יז) ארבע אמות הסמוכים לחריץ מזולזלין במדידתן והסמוכים לשפת הנהר אין מודדין אותם כלל מפני שהם של בני ר"ה:

(יח) אין מודדין אותם כלל - אלא באומד הדעת יניחנו כדי שיהא ניכרים לעינים שהן שלימות ורחבות (סמ"ע).

(יח) המודד את הקרקע לא ימדוד לאחד בימות החמה ולאחר בימות הגשמים מפני שהחבל מתקצר בימות החמה לפיכך אם מדד בקנה או בשלשלת וכיוצא בהן אין בכך בלום:

(יט) לא ימדוד לא' בימות החמה - שאז החבל מתיבש ומתקצר (סמ"ע).

(יט) עונש המדות והמשקלות קשה מאוד שאי אפשר למודד או לשוקל שקר לשוב בתשובה הגונה והרי הוא ככופר ביציאת מצרים:

(כ) לשוב בתשובה הגונה - פירוש, משום דא"א להשיבו לבעלים כיון דלא יוכל לידע למי מדד וכמה פעמים מדד להן, ואף דיש לו תשובה קצת במאי דיכול לעשות בו צרכי רבים וכמו שאמרו בגזלנים ובמלוה בריבית דאינן יודעין ממי גזלו וממי לקחו ריבית, מ"מ אין זה תשובה הגונה, משא"כ בשאר עבירות אפילו גדולות כערויות ועבודה זרה, דהן חטאים בינו ובין המקום יתברך, יש להן תשובה בחרטה ובוידוי ובסיגופים (סמ"ע).

(כ) ככופר ביציאת מצרים - מפני דכל המעוות במדות הוא מסתיר דרכו שלא יביטו בו בני אדם, ומהקב"ה אינו מתירא בסברו שאין השגחה מה' ית' על מעשה בני אדם, וכל הכופר

מאיר המשפט על הלכות אונאה

בהשגחה כופר ביציאת מצרים, ששם נתברר גודל השגחה שנגלה עלינו ה' ית' בכל אותות ומופתים שעשה למצרים (סמ"ע).

(כ) חייבים בית דין להעמיד ממונים על השערים שלא ירויח כל אחד מה שירצה שאין לו לאדם להרויח בדברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות אלא השתות במה דברים אמורים במוכר סחורתו ביחד בלא טורה אבל חנוני המוכר סחורתו מעט מעט שמין לו טרחו וכל יציאותיו ומותר עליהם ירויח שתות במה דברים אמורים בשלא הוקר השער אבל אם הוקר השער ימכור כפי היוקר והני מילי היכא דאיכא בית דין דפרשו לכולהו מוכרים לזבונא הכי אבל אי כל חד זבין בכל מה דיכול לא מחייב האי לחודיה לזבונא בזול:

(ל) בדברים שיש בהן חיי נפש כו' – י"א דבעיקר אוכל נפש הדומה ליינות ושמנים וסלתות יכול להשתכר עד שתות ולא יותר, ובדברים שאין בהן אוכל נפש כלל כגון הקושט והלבונה יכול להשתכר כל מה שירצה אפילו כפלי כפלים מהקרן, ובדבר שיש בו ממכשירי אוכל נפש כגון כמון ותבלין והדומה להן מותר להרויחן עד הכפל ולא יותר (סמ"ע).

(לא) טרחו וכל יציאותיו כו' - פירוש, וכל זה נחשב לקרן, ושתות מהכל מותר לו להרויח נוסף על הקרן, והוא טפי מאילו לא הרויח אלא שתות מהקרן. וגם נראה דדוקא בזה דמוכר מעט מעט צריך ליתן לו שכר טרחו נוסף על הרויח, משא"כ בשאר סוחרים ע"י לעיל בסמ"ע רכ"ז סעיף כ"ח (סמ"ע).

(לב) לא מחויב האי לחודיה כו' - פירוש, כיון דאין שם ב"ד למחות, ושאר מוכרים אינן שמין על לב ועוברים על מה שאמרו חז"ל שלא ישתכרו יותר משתות, אף זה הירא את דבר ה' אין צריך ליזהר בזה, דכי שלמי פירי דידיה מזבנא אחריני ביוקר ואפסידוהו לו לחודיה בידים לא מפסדינן (סמ"ע).

(כא) כל המפקיע שערים שמוכר יותר מהראוי רשאים להלקותו ולענשו כפי הראוי:
(כב) אין משתכרין בביצים פעמים אלא התגר הראשון הוא מוכרן בשכר והלוקח ממנו מוכרן בקרן בלבד ויש מי שאומר שמותר להשתכר בביצים עד הכפל אבל לא יותר:

(ג) אלא התגר הראשון כו' עד בקרן - פירוש, "בקרן" שלו, והיינו כאשר קנאן מלוקח ראשון. ודוקא בביצים שאין שכיחי למכור אלא איש אחד מחזיר וקונה מהרבה בעלי בתים א' ומוכרן, ונמצא דנתיקר השער, אבל בשאר ענינים מותר דאם ימכור זה ביוקר ימצאו אחרים שימכרו בזול (סמ"ע).

(ד) ויש מי שאומר שמותר להשתכר כו' – היינו רק עוד פעם אחת (סמ"ע).
(ה) בביצים עד הכפל - לב' טעמים, חדא שאין בהן כ"כ חיי נפש, ועוד דיש בו טורח מרובה ורויח מעט לעני המחזיר בעיירות לקנות ביצים (סמ"ע).

(כג) אסור לעשות סחורה בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש אלא זה מביא מגרנו ומוכר וזה מביא מגרנו ומוכר כדי שימכרו בזול ובמקום שהשמן מרובה מותר להשתכר בשמן:

(כד) אין אוצרין פירות שיש בהן חיי נפש בארץ ישראל וכן בכל מקום שרובו ישראל במה דברים אמורים בלוקח מהשוק אבל לאצור הגדל בשלו מותר ובשנת בצורת לא יאצור יותר מכדי פרנסת ביתו לשנה:

(כה) כל המפקיע שערים או שאצר פירות בארץ ישראל או במקום שרובו ישראל הרי זה כמלוה ברבית:

(כו) הרי זה כמלוה בריבית - פירוש, ועובר על וחי אחיך עמך (סמ"ע).
(כז) אין מוציאין פירות שיש בהן חיי נפש מארץ ישראל לחוצה לארץ או לסוריא ולא מרשות מלך זה לרשות מלך אחר בארץ ישראל:

(כח) רשאים בני העיר לקוץ להם שער לכל דבר שירצו ולהתנות ביניהם שכל מי שיעבור קונסים אותו כך וכך:

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(לז) רשאים בני העיר - עיין בתשובת ר"מ אלשיך סי' מ"ה ובתשו' מ"ע סי' ע"ג⁴⁷ (ש"ך), יש מח' אם ר"ל דוקא כל בני העיר ביחד, או הרוב יכולים לכופ' המיעוט ולמעשה, ודאי לתקן תקנות דלא שייכי בדין ודת של תורה כלל, כגון הנהגת בעלי בתים ונשותיהם ומלבושים ומנהגי הסעודות וזיוגים ומכ"ש מה שהוא סייג וגדר לתורה ומצוה, לא יכול יחיד או יחידים לעכב כלל אם רוב ציבור או אותן שנתמנו ע"פ רוב ציבור תיקנו איזה דבר. משא"כ בתקנות שהם נגד הדין והדת, כגון בנתינת מס מנכסים שחוץ לעיר אם היה הדין נותן נגד תקנתם, או שאפילו העשיר כמה רבבות לא יתן רק מסך כך וכך, אף שכוונתם רצויה ונימוקם עמם, מ"מ מאחר שהוא נגד הדין מצי יחיד לעכב. ומסיים שם, ואפילו היכא דמצי יחיד לעכב נגד הרוב, דוקא בתחילת התקנה כשרוצים לתקן או שצוח מיד כשיצא לאור, משא"כ בששתקו מתחילה וכבר נהגו הציבור כך פעמים ושלש בלי פוצה פה ולבסוף צוחו יחידים, נראה דשתיקתם מתחילה הוי כהודאה כו', ע"ש, ועיין מה שכתבתי לעיל סימן קס"ג סעיף ג' ס"ק ט"ז (פ"ת).
(כח) רשאים בעלי אומנות לעשות תקנות בענין מלאכתם כגון: לפסוק ביניהם שלא יעשה א' ביום שיעשה חבירו וכיוצא בזה וכל מי שיעבור על התנאי יענישו אותו כך וכך הגה: והא דבני אומנות יכולים לתקן ביניהם תקנות היינו כולם ביחד אבל שנים וג' מהם לא מהני (ב"י בשם הר"ן והמגיד פי"ד) במה דברים אמורים במדינה שאין בה חכם חשוב ממונה על הציבור אבל אם ישנו אין התנאי שלהם או של כל בני העיר מועיל כלום ואין יכולים לענוש ולהפסיד למי שלא קיים התנאי אלא אם כן עשו מדעת החכם הגה: מיהו אם ליכא הפסד לאחריני יכולין לתקן ביניהם מה שירצו (ב"י בשם הר"ן)

(לח) רשאים בעלי אומנות כו'. עיין בתשובת נ' חביב ס"ס מ' וצ"ט ובתשובת ר"ש כהן ס"ב סימן ק"ט ובתשוב' ר"א נ' חיים סי' צ"ח וסי' קכ"ד ובתשובת רשד"ם סי' רצ"ט ושצ"ח ות"ו ות"ז ותמ"ז ובספר א"א דף צ"ז ע"א⁴⁸ (ש"ך), עיר אחת שנבררו שמה ג' אנשים ראובן שמעון ולוי להיות סרסורים במכירת יינות, כפי הפקודה שיש שמה משר המדינה שבכל עיר יהיו הסרסורים נבררים, והשכר סרסורת יחלקו שוה בשוה חלק כחלק, הגם שהסוחר יהיה אצל אחד והוא ילך בעצמו אל המרתף, עכ"ז מגיע גם לחביריו שוה בשוה, ועתה תבע ראובן שמגיע לו מעת הבציר ק"נ זהובים שלא נתנו לו חלקו באמרם שהם בעצמם עסקו בעסק זה, ושמעון השיב כי הפקודה הזאת לא קיבלו רוב העיריות כו'. ולהלכה, התיקון שתיקנו שרי המדינה להיות סרסורים נבררים אינו נגד דין תורה אלא כתורה עשו, ואילו באו לפנינו היינו ג"כ מתקנים כן דלא יתרבו הסרסורים יותר מהראוי לפי העיר והמסחר כדי שיוכלו להתפרנס ולא יפסקו חיותא זה לזה, אף על גב דמן הדין כל השייך במס דהאי מלכות אין כח ביד בני העיר לאסור עליהם מו"מ באותה עיר, מ"מ אם ראו בני העיר דפסקו חיותא טובא, מותר להם להשתדל אצל השר לאסור עליהם גם שהוא שלא מן הדין [עיין מה שכתבתי לעיל סימן קנ"ו סעיף ז' ס"ק י"ז] ומכ"ש הכא. וגם מה שתיקנו דהשכר יחלקו שוה בשוה הוא נכון (פ"ת).
(לט) כולם ביחד. עיין בתשובת מבי"ט ח"ב / ח"א / סי' פ"ד וסי' רל"ז וסי' ר"פ וש"ץ ושל"ז⁴⁹

(ש"ך), ודוקא שהיו כולם ביחד ותיקנו ע"פ הרוב (פ"ת).
(מ) או של כל בני העיר כו' - וי"א דדוקא אבני אומניות קאי [אבל בני קהילה לא צריכים צריכים הסכמת חבר עיר - פ"ת] (סמ"ע), ע' בתשו' ר"ש כהן השייכים לס"ב סי' ט' ובתשובת ר"י לבית לוי סי' כ"ט ובתשו' ר"א מזרחי ובתשו' נ' לב ס"א דף קמ"ד ודף קצ"ב וע"ש עוד בסוף הספר ובס"ד נ' לב דס"א וס"ב⁵⁰ (ש"ך), מ"ש הא דמהני רוב נגד המיעוט היינו דוקא כשהיו כולם במעמד אחד כו'. אין הסכמת הרוב אלא כשהיתה במעמד כולם כענין דינין דעלמא. קהל שמנהגם לעשות עריכה לסוף ג' שנים, ויהי היום הקדימוה, והעריכו ליחיד אחד והעלו עריכתו הרבה, ולא נמצא היחיד ההוא בעיר ועתה מערער כו'. והשיב דאין היחיד יכול למחות ותקנת הציבור קיימת, אלא דאם היחיד המערער הוא מהממונים או מפרנסי הקהל הדין עמו (פ"ת).

47 לא עשיתי.

48 לא עשיתי.

49 לא עשיתי.

50 לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

סימן רלב – המוכר דבר במדה ובמשקל וטעה, או שמעה במנין המעות, ומוכר דבר ונמצא בו מום, ובו כ"ג סעיפים.

(א) המוכר לחבירו (א) במדה במשקל או במנין וטעה בכל שהוא חוזר לעולם (ב) (ג) שאין אונאה אלא בדמים אבל בחשבון חוזר כיצד מכר לו מאה אגוזים בדינר ונמצא ק"א או צ"ט נקנה המקח ומחזיר הטעות ואפילו אחר כמה שנים (ד) וכן אם נמצא המעות חסר או יתר מהמנין שפסקו חוזר ואפילו לאחר שקנו מידו שלא נשאר לו אצל חבירו כלום חוזר שקנין בטעות הוא⁵¹:

(8) המוכר לחבירו כו' - עיין בתשובת רשד"ם סימן שפ"ה (ש"ך)⁵².
(2) חוזר לעולם - פירוש, המקח קיים והאונאה שהטעהו בה חוזרת, ומשלים לו המנין או המדה והמשקל בדברים שאפשר לו להשלים וכדמסיק במכר לו אגוזים, אבל במכר לו קרקע ואמר לו שהיא ארוכה כ' אמות, וחסירה חצי אמה ואין לו להשלים מקרקע שבצדה, המקח בטל לגמרי (סמ"ע).

(3) שם - פירוש, אפילו לזמן מרובה, ולאפוקי אונאה שנתנו שיעור להלוקח בכדי שיראה לתגר או לקרובו ולמוכר עד שיזדמן לו מכר כזה ולא יותר וכמ"ש בסימן רכ"ז סעיף ז' - ח', דשאני הכא דטעותו ידועה, ודומה לחזרת הגזילה דאין לה זמן (סמ"ע).

(7) ומחזיר הטעות אפילו אחר כמה שנים – פעמים שהמקח בטל וחוזר בו כל זמן שלא השלים לו כיצד היה תופס שק מלא אגוזים וא"ל הילך שק זה בדינר ויש בו סאה של אגוזים והלך ומדדו ולא היה בו סאה ה"ז חוזר אף על פי שזה רוצה להשלים לו הסאה אבל אם היה לפניו שק של אגוזים וזה יודע שאין בו שיעור מדה וזה אומר הנה לך סאה של אגוזים בדינר ונטלו ומדדו ולא מצא בו מדה ה"ז קנה וישלים שהרי זה היה מכיר שלא היה בו סאה ועל דעת שישלים לו נטלו (סמ"ע).

(ב) המקבל מעות מחבירו בין שהם במכר בין בהלוואה בין בפרעון ומצא יתרון במעות אפילו אם לא תבעו חייב להחזיר אם הוא בכדי שהדעת מועה דהיינו שאם יש לחלק המעות העודפות (ה) להוציאם עשרה עשרה או חמשה חמשה ואין אחת או שתים עודפות שאינן באות לכלל חמש י"ל שמעה בחשבוננו אם הם עשיריות טעה בין חמשים לארבעים או בין ארבעים לשלשים ואם הם חמישיות יש שרגילים למנות ה' ה' ואם היו ג"ה טעה בעשיריות כמו שנתבאר ובהמש העודפות טעה בין שלשה חמישיות לארבע ואם עודפות ט"ו או כ"ה טעה ג"פ או חמש פעמים בחמישיות אבל אם עודפות על החמישיות אחת או שתים או שלשה או ארבעה שאין מגיעות לחמש כולם מתנה (ו) ובלבד שהמעות יתרים שמצא לא יהיו במנין החמישיות או העשיריות (ז) (ח) שאם היה במנינם חייב להחזיר לו שמא האחרים שהיה מונה בהם החמישיות או עשיריות נתערבו עמהם הגה: וזמקום שרגילים למנות אחת אחת או שנים שנים וכיוצא בזה מקרי שהדעת טועה לפי המנהג שרגילים למנות (המ"מ):

(7) שאם יש לחלק המעות העודפות כו' - נראה דאם ידוע להמקבל שלא מנה הנותן בחמישיות, ונמצא חמשה יתירים, דהוי מתנה, וכל כיוצא בו (סמ"ע).

(1) כולם מתנה - פירוש, אם נמצא ו' או ח' יתירים, אין אנו אומרים חמשה מהן יחזיר ויתלה בטעות החמישיות והמותר יקחנו לנפשו, אלא אמרינן כמו שהמותר הוא במתנה כן נמי החמשה במתנה נתנם לו (סמ"ע), דאיכא למימר במתנה כיון ליתנם לו או גזלו ומתבייש להודיעו וכיון להבליעו לו בחשבון. והוא הדין לכל המקבל מעות מחבירו בין בתורת הלוואה

51

הערה כז וכט בדין ביטול השכירות מחמת מום שנולד באמצע השכירות. ולפי מ"ש בד"ג כלל ו סימן י בדין טעות בדבר שבמדה דלא אמרינן מדהשתמש לאחר שנודע לו אמרינן דמחל, משום שמן הדין המקח קיים אלא שצריך להשלים ונמצא שבשלו נשתמש ואין הוכחה שמחל, משא"כ כמדם שהמקח בטל נמצא⁵² לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

בין בתורת פרעון, ואפילו לא היה לו עמו שום עסק מעולם איכא למימר אינש אחרינא מיגזל גזליה וא"ל להאי כי אתי פלוני גבך אבלע ליה בחשבון (סמ"ע).

⁽¹⁾ לא יהיו במנין החמישיות - פירוש, שאם היה לו בידו ארבעים דינרים ונותן ארבעים וארבעה או ארבעים ושמונה, אמרינן דהארבעה הנוספים הן מכח שמנה בעשיריות ולכל עשירי שמנה הניח דינר אחד מן הצד לראות לסימן כמה עשיריות מנה לו, כי כן דרך המונים. נמצא, כשמנה ארבעים דינרים הניח מן הצד ד' דינרין, ואותן האחדים שמנה בהן העשיריות נתערבו בתוך המ' דינרין שמנה, ודין טעות יש לו ולא דין מתנה. וכן אם מצא מ"ח דינרים, י"ל שמנה לו בחמישיות ועל כל חמשה הניח אחד מן הצד לסימן, והן השמונה היתירים שמצא במנין החמישיות שיש בארבעים, וכן כל כיוצא בזה (סמ"ע).

⁽²⁾ שם - ואם בא אח"כ הנותן ואמר טעיתי במנין המעות שנתתי לך י"א שחייבר להחזיר וי"ח (סמ"ע), וכן המלוה לחבירו ואינו תובע הלואתו אין הלוה חייב לשלם לו מאיליו הואיל ואינו תובע במתנה ביקש ליתן לו, וצ"ע בזה (ש"ך).

(ג) המוכר לחבירו קרקע(ט) או עבד או בהמה או שאר מטלטלין ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח מחזירו אפילו לאחר כמה שנים שזה מקח טעות הוא והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע במום אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום(י) הרי זה מחל ואינו יכול להחזיר:

⁽⁴⁾ המוכר לחבירו. עיין בתשובת ר"א נ' חיים סימן מ' דף ע' (ש"ך)⁵³.

⁽¹⁾ אבל אם נשתמש בו - והוא הדין אם היה דבר שהלוקח יכול להבחינו לאלתר, כגון שיכולין לנסותו ולטועמו ולא הקפיד לעשות כן, והמוכר מכר לו סתם, אינו חוזר (סמ"ע), כמו בראה המום ונשתמש בו אמרינן שמחל, כה"ג ביכול להבחינו ונשתמש בו אמרינן ג"כ שמחל. ונראה דאם לא היה יכול להחזירו, כגון שלא היה המוכר בביתו, והוא דבר שעושה ואוכל ונשתמש בו כדי שיעשה ויאכל, יכול לחזור בו אפילו אחר כמה ימים, דנהי דנתבטל המקח, מ"מ דמי לשומר אבידה [בסימן רס"ז סעיף כ"ב] שאם הוא דבר שעושה ואוכל שיעשה ויאכל. ובאונאה כשנשתמש בו ולא החזירו מחמת שלא היה המאנה בביתו. אם הוא שתות הרי הוא קנה ומחזיר אונאה, אפילו נשתמש בו אינה ראייה [שמחל] דהא שלו הוא, רק כשהיה יכול להחזירו ולא החזירו אמרינן דמחל. וביותר משתות נראה דדמי למום, לכן אפילו לא היה יכול להחזיר, אם נשתמש בו אחר בכדי שיראה אמרינן דודאי מחל (נתה"מ), י"א דמום לעולם חוזר ולא מהני אם שהה כדי שיראה לתגר, א"כ אף דיכול להבחינו לא אמרינן שמחל, אכן יש לחלק, דאם קודם גמר המקח היה יכול להבחינו, וזהו פירוש לאלתר, ולא הבחין, שמע מינה דמחל אף אם יהיה בו מום זה, אבל אם כבר גמר המקח ונתגלה בו מום אף אם אח"כ שתק זמן מה יכול לחזור בו, והא דשתק לפי שלא היה לו עוד צורך במקח ההוא וכיון שידע שיש לו עוד שהות לחזור כל אימת שיצטרך לדבר, לכן כל זמן שלא השתמש במקח לא הוי מחילה כו'. ראה המום בדרך, כגון אם קנה סוס ונסע עליו בדרך ובאמצע הדרך מצא בו מום, ונסע על הסוס בחזרה לעירו ובעתו לעמוד על זה בדין תורה, אך עכ"פ הלא זה השתמש בו אחר שראה המום, האם נאמר בכזה דודאי מחל, והלא אנו רואין דודאי לא מחל אך מגודל הכרח משתמש בו, הילך ברגליו ויוליך בידי העגלה עם המשא שעליו, ואינו חשוב מחילה ויכול לחזור ולבטל המקח. אבל השתמש מחסרון ידיעה, שהם עם הארץ ולא יודע הלכות חו"מ, אינו יכול לחזור, דלא נתנו חז"ל דבריהם לשיעורין. (פ"ת).

(ד) אין מחשבין פחת המום אפילו מכר לו כלי שוה עשרה דינרים ונמצא בו מום המפחיתו מדמיו איסר מחזיר את הכלי ואינו יכול לומר לו הילך איסר פחת המום שהלוקח אומר בחפץ שלם אני רוצה(יא) וכן אם רוצה הלוקח ליקח פחת המום הרשות ביד המוכר(יב) לומר או קח אותו כמו שהוא או תקח מעותיך והחזיר לי מקחי:

⁽⁸⁾ בחפץ שלם אני רוצה - ולא דמי לחזרת אונאה (עיין סימן רכ"ז סעיף ב' - ד'), דשם המקח שקנה הוא שלם בלי מום אלא שנתן לו יותר מדמי שוויה, אבל כאן גוף המקח יש לו חסרון (סמ"ע).

⁵³ לא עשיתי

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(כ) הרשות ביד המוכר כו' - לפי מ"ש הטור והמחבר בסימן רכ"ז סעיף ד', שכל שלא גילה המתאנה דעתו שרוצה לקיים המקח ומסתמא יחזור בו, הרשות גם ביד המאנה לחזור בו, נ"ל דהכי נמי ביש בו מום במה שקנה (סמ"ע), הוא הדין מי שקנה כמה חתיכות בגד במקח אחד ונמצא מום באיזה מהם, הרשות ביד המוכר לומר לחזור לי כולם כיון שבמקח אחד קנה כולם, ועיין בט"ז לעיל סימן רט"ז סעיף ה'??, ובמה שכתבתי שם סק"ב?? (פ"ת).

(ה) ראובן שמכר לשמעון בתים שיש לו בעיר אחרת וקודם גמר המקח נכנסו עכו"ם בבתים וקלקלו קצת מקומות ועשנו הכתלים ועקרו דלתות הבית והחלונות ורוצה שמעון לחזור בו (יג) וראובן טוען שכיון שהוא מום עובר ינכה לו מן הדמים כדי שיחזיר הבית לקדמותו ויקיים המקח הדין עם ראובן (יד) הגה: סהרי צית מכר לו (וטו) ועדיין נקרא צית וכן מום שאינו בגוף הצית כגון שיש לאחד דרך עליו או אמת המים עוברת שם מסלק המום והמקח קיים אבל אם המום בגוף הצית כגון שאמר לו שיש לו כותל שלם ונמצא רעוע אינו יכול לצנות לו כותל שלם וכל כיוצא בזה:

(כ) וקודם גמר המקח נכנסו בו - עד ורוצה שמעון לחזור בו - היינו שראובן ושמעון היו דרים במקום אחד, והיה לראובן בתים במקום אחר רחוק ממקום שדר שם, ושמעון ראה הבתים בשעה שבא לקנותם והיו שלימים, וביני ביני באו גוים וקלקלו אותם, ושמעון לא ידע מזה וגמר המקח בסברו שנשארו כמו שהיה כשראם, ואחר גמר המקח נתוודעו שנתקלקלו קודם גמר המקח, ואומר דהוא מקח טעות (סמ"ע).

(ט) הדין עם ראובן. ודוקא בזה שהיה יכול לחזור לקדמותו בדמים שינכה לו, ומחשב מום עובר, אבל במום קיים אפילו בכל שהוא, כבר נתבאר בסעיף ד', ויתבאר כמ"ש מור"ם ז"ל אחר זה בהג"ה דהמקח בטל במום שהוא בגוף הבית (סמ"ע).

(ט) בית מכר לו - עי' שו"ע או"ח תל"ז ס"ג: המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק, על השוכר לבדוק ואינו מקח טעות, ואפילו במקום שבודקים בשכר, שהרי מצוה הוא עושה. הגה: וי"א דצריך להחזיר לו שכר הבדיקה הואיל והתנה בהדיא שיהיה בדוק. עיי"ש במג"א: וקצת קשה דבשו"ע חו"מ סי' רל"ב ס"ה פסק דכל מום שאינו בגוף המקח מנכה לו מן הדמים ומקח קיים וא"כ מה צריך כאן הגמרא לומר דניחא ליה במצוה הלא בכל דבר הדין כן וי"ל דהתם מיירי בלא התנה והכא אפי' התנה המקח קיים (רע"א בשם המג"א).

(ו) כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום (טז) שמחזירים בו מקח זה מחזירין וכל שהסכימו עליו שאינו מום הרי זה אינו מחזיר בו אלא אם פירש שכל הנושא ונותן סתם על מנהג המדינה הוא סומך:

(ט) בני המדינה שהוא מום. עיין בתשובת המבי"ט ח"ב סי' קכ"ז בענין אם נודע שהחפץ הנמכר הוא קנוי מגנבים אי הוה זה מום לבטל המקח⁵⁴ (פ"ת).

(ז) כל הלוקח סתם אינו לוקח אלא הדבר שלם מכל מום אם פירש המוכר ואמר על מנת שאין אתה חוזר עלי במום הרי זה חוזר (יז) עד שיפרש המום שיש בממכרו וימחול הלוקח או עד שיאמר לו כל מום שימצא במקח זה הפוחת דמיו עד כך וכך קבלתי אותו שהמוחל צריך לידע הדבר שמוחל לו בו ויפרש אותו כמו המפרש האונאה (יח) הגה: מכר לו כלי של עץ ולאמר לו שהוא של זהב הואיל והלוקח חזי ליה מלי א"ל לטוב כשל זהב אמרתי:

(ט) הרי זה חוזר - דיכול לומר סברתי שאין בו מום, וגם אתה לא אמרת לי כן מפני שידעת שיש בו מום אלא להשביח דעתי אמרת לי כן (סמ"ע).

(י) ויפרש אותו כמו שמפרש באונאה - היינו שמכרו בשויו כמו ששוה עם המום ואין לו מה למחול ולא שייך לומר לא ידע דמחל, רק מסתם אמרינן דחזקה שאין אדם קונה דבר שיש בו מום, אבל כיון שפירש לו שיש בו מומין וחזינן דהאי גברא לא קפיד במומין המקח קיים (נתה"מ), ועיין בתשובת גליא מסכת סי' ג' שהאריך בענין זה⁵⁵. ראובן שהיה לו טבעת מזוייף וא"ל שמעון מכור לי טבעת זו שהיה סבור שהוא טוב, וא"ל ראובן איני ערב לך שהוא טוב כי אולי הוא מזוייף כאילו מסתפק בדבר, וא"ל שמעון איני חפץ בערבות שלך, וקנאו ממנו, ואח"כ נתפרסם שהוא מזוייף גמור ורוצה שמעון לחזור בו, וראובן טוען שמחל לו במה

⁵⁴ לא עשיתי.

⁵⁵ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

שאמר איני חפץ בערבות שלך, פשוט שהמקח בטל, ומה שאמר איני חפץ בערבות שלך לא הוי מחילה, רק הכונה לפי שאין צורך לערבות שלו דאם ימצא שאינה אותו גם בלי ערבות צריך להחזיר לו מעותיו. ופשיטא אם המוכר ידע שהוא מזויף ועשה עצמו כמסתפק לפני הלוקח דהוי מטעהו גמור (פ"ת).

(ח) המוכר לחבירו פרה וא"ל יש בה מום פלוני ופלוני הניכרים ובכללם הזכיר מום שאינו ניכר ונמצא בה אותו שאינו ניכר ולא האחרים הרי זה מקח טעות כגון שא"ל פרה זו חגרת ועוורת נשכנית ורבצנית ונמצאת נשכנית בלבד הרי זה מקח טעות שיאמר הלוקח כשראיתי שלא היתה לא חגרת ולא עוורת אמרתי כשם שאין בה אלו המומין כך אין בה מומין אחרים ואינו אומר אלא להשביח דעתי אבל אם יש בה מומים הניכרים בין כולם בין מקצתם ויש בה גם המום שאינו ניכר כגון שהיא חגרת וגם נשכנית(יט) או שהיא עוורת וגם נשכנית אין זה מקח טעות דכמו שמחל על הניכר כך מחל על שאינו ניכר:

(ט) שהיא חגרת וגם נשכנית - פירוש, ואינה עוורת. ולא מצי הלוקח למימר כשראיתי שאינה עוורת סברתי כמו שבא להשביח דעתי בזה דאין בה, כך הוא בא להשביח דעתי במום דנשכנית שהזכיר שאינו ניכר, אלא אמרין אדרבה כשראית שאמר המוכר אמת בזה שהיא חגרת היה לך להעלות על דעתך שגם היא נשכנית, ומדלא חששת ודאי מחלת עליהן (סמ"ע). (ט) היה בה מום אחד ניכר והראהו לו וא"ל יש בה מום פלוני ופלוני שאינם ניכרים ונמצאו בה אותם המומים שהזכיר שאינם ניכרים אין זה מקח טעות אפילו היה בה כל המומין שהזכיר שהרי לא הטעהו שלא הזכיר לו אלא מומין שבה(כ):

(ז) שלא הזכיר לו אלא מומין שבה - משמע האם הזכיר לו גם מומין שאין בה הוה מקח טעות, דאם הזכיר במומין הגלויין מומין שאין בה, היה יכול לומר סברתי כשם שמומין הגלויין שהזכיר לי קצתם אין בה כך נמי המומין שאינן גלויין ודאי קצתם אין בה, וכשימצא אח"כ שכולן בה הוא מקח טעות. דהוה אמינא דמצי הלוקח לומר סברתי מדטרח להראות לי המום הניכר שהזכיר, אילו היו בה מומין יותר היה ג"כ טורח להראות לי המום אף שאינו נגלה, בעת שהיא רובצת ומנשכת, קמ"ל דאע"ג דאיכא תרתי דהראה הנגלה וגם יש בה הרבה מומין שאינן נגלין, אפילו הכי לא הוי מקח טעות (סמ"ע), וי"א אפי' מצא כולן סד"א דכולי האי לא מחיל קמ"ל ודלא כהמחבר (ש"ך).

(י) המוכר עבד או שפחה(כא) אין הלוקח יכול להחזירו מפני מומין שאין מבטלין אותו ממלאכתו והם הנקראים סמפון שאם היה סמפון זה גלוי כבר ראהו ואם אינו נראה כגון שומא בבשר(כב) או נשיכת כלב או ריח הפה או ריח החוטם וכיוצא בהם הואיל ואינו מבטלו ממלאכתו אינו מחזיר שאין העבדים לתשמיש המטה אלא למלאכה נמצא בו שחין רע או חולי המתיש כחו או שהיה נכפה פיוטק טיקס לו סגעון סמפיל אותו לארץ או משועמם פי' ת"י ונתמהון לבב ובשעמימות לבא הרי זה מום מפני שמבטלו ממלאכתו וכן אם נמצא בו צרעת וכיוצא בו מדברים המגואלים הרי זה מום מפני שנפשו של אדם אוננת מהם ונמצא שאינו מתעסק לו במלאכת אכילה ושתיה וכן אם נמצא לסטים מזויין הרי זה מום המאבד את כולו מפני שהמלך תופס אותו והורגו וכן אם נמצא מוכתב למלכות הרי זה מום ומחזירו מפני שהמלך תופסו למלאכתו בכל עת שירצה אבל אם נמצא גנב או חוטף או גונב נפשות או בורח תמיד או זולל וסובא וכיוצא בדברים אלו(כג) אינו יכול להחזיר שכל העבדים בחזקת שיש בהם כל הרעות אלא אם כן פירש הגה: ויט אוממיס דגונב נפשות הוי כמו מוכתב למלכות אבל משחק בקוביא לא הוי מוס(כד):

(כא) המוכר עבד או שפחה כו'. עיין בתשובת רשד"ם סימן רל"א ועיין בתשובת מבי"ט ח"א ח/ב/ סימן קכ"ז (ש"ך)⁵⁶.

(כב) שומא בבשר - פירוש שומא, יבלת. בבשר, בכל מקום שנמצא בבשרו אפילו בפניו (סמ"ע).

(כג) אבל אם נמצא גנב כו' וכיוצא בדברים אלו כו' - מי ששכר שפחה ונודע לו שקודם שבאת לביתו היתה זונה, ואחיה טוען מאחר שאינה מעוברת מה איכפת לך, והרי בכה"ג

⁵⁶ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

הלוקח שפחה אין יכול לחזור דסמפון בעבדים ליכא. הוה מקח טעות, דודאי איכא למיחש מאחר שטעמה טעם איסור צריכה שימור שלא תצא חוצה בלילה ושלא ימשכו פוחזים לביתה, ויש כמה חששות. ואפילו בלוקח שפחה דקיי"ל מומין שבסתר שאין בהם ביטול מלאכה אינו חוזר, היינו מומין שהם בה נגד רצונה ובאונס דאין חשש היזק להבא מחמת המום, משא"כ בכה"ג שטבעה ויצרה רק רע. ומזה, שאם נאנסה חייב לקיימה. ואפשר גם בנתפתתה פעם אחת בדרך מקרה, וידוע שכל ימיה היתה צנועה מקודם לזה וגם אחרי כן, מחויב בעה"ב להחזיקה, רק לא תקל ראשה ולא תצא מביתה רק ברשות בעה"ב, וי"ח דשפחה היא בחזקת זונה. גם מה דמשמע מדבריו דאף בעבד ישראל אמרינן אין סמפון בעבדים, זו שגגה, דודאי דוקא בעבדים כנענים, משא"כ בעבד או שפחה ישראל שכל ישראל בחזקת כשרות. ומהאי טעמא פסק שם באחד ששכר שפחה עברית ואח"כ נודע לו שהיא מוחזקת לגנבנית, דודאי יכול לחזור בו, אף שהיתה יכולה להשכיר עצמה במקום אחר, כי בישראל ודאי דהוי מום גמור אי איכא עדות ברורה להוציאה מחזקת כשרות (פ"ת)

(כד) אבל משחק בקוביא לא הוי מום - לשון שאינו מדוקדק הוא, דגם גונב ממון וחוטף ובורח וזולל וסובא הנ"ל אינו מום, דהרי לא פליגי היש אומרים כי אם אגונב נפשות הנ"ל, וכאילו אמר ויש מפרשים דקוביוסטוס אין פירושו גונב נפשות כדס"ל לדעה שכתב המחבר לפני זה, אלא פירושו משחק בקוביא, והוא שמונהו בדברים שאין לו מום בהם (סמ"ע). (יא) המוכר בהמה (כה) להבירו לטבחה ושחטה ונמצאת טרפה (כו) אם נודע בודאי שהיתה טריפה כשלקחה כגון: שנקבו בית הכוסות והוגלד פי המכה שאז ידוע שיש לו ג' ימים (כו) שניקב אם קנה (כח) תוך ג' ימים הוי מקח טעות (כט) וצריך להחזיר הדמים ואם לא קנאה תוך ג' ימים או שקנאה תוך ג' ימים ולא הוגלד פי המכה דאז הוי ספק אם ניקב תוך ג' ימים או לאו על הלוקח להביא ראיה ואם לא יפסיד (ל) ויתן הדמים אם הם עדיין בידו (לא):

(כב) המוכר בהמה כו'. עיין בתשובת רשד"ם סי' ש"ט ותמ"ט⁵⁷ (ש"ך), וי"א אפילו מכרה סתם הוי מקח טעות, דטריפה אינה חיה וגם אינה בחזקת בריאה כשהיא טריפה, וא"כ אפילו לחרישה הוי מום במקח. אמנם לשיטת המחבר דנקט כאן "לטבחה", הוא משום שכתב בסעיף י"ב דאפילו טריפות דסירכא מבטל המקח, וטריפות דסירכא הוא רק מכח ספק כמ"ש הסמ"ע ס"ק (לב), ועיין בש"ך סימן ש"ו ס"ק ט?? דהא דאינו יכול לומר אייתי ראיה שהיא טריפה, דהוא משום כיון דהוא ספק פרשי אינשי אין לך מום גדול מזה, ולפ"ז נראה דדוקא בקנאה לאכילה יכול לומר כך, דמה בכך שהיא רק ספק טריפה הא מ"מ אסורה לאכילה והוי מום, משא"כ בלקחה לחרישה דטעמא דהוי מום בטריפה משום דאינה חיה ואינה בריאה, ודאי דבספק טריפה יכול המוכר לומר אייתי ראיה שהיא טריפה שאינה חיה, ולכך הוצרך לכתוב ברישא שקנאה לטביחה משום סיפא דסירכא דאינו רק בקנאה לטביחה, ולפי הי"א סירכא אינה מבטלת קנין מעיר הדין (נתה"מ).

(כג) ושחטה ונמצאת טריפה - שחט השוחט בהמה ולא בדק בסימניו והניחן כסבור שהן שחוטין, ואח"כ בא בעל הבשר ומכר הבני מעיים בז' פשוטין על מנת שיפרעם הלוקח אם כשרה ואם טריפה, ולבסוף נתברר הדבר שלא נשחטה כראוי, על הלוקח לקחת הבני מעיים כאשר הם כיון שהתנה עמו שיקחם בין טריפה בין כשירה, ואף על גב שלפי האמת אין זה טריפה אלא נבילה, במקח וממכר אזלינן בתר לישנא דאינשי שאין מדקדקין בין נפסלה בשחיטה או אם נשחטה כראוי ודבר אחר גרם לה ליפסל, ובין לזו ובין לזו טריפה קרי לה, ועוד שאפילו נאמר שרוב בני אדם אין קורין לזו טריפה, כל שהמיעוט קורין לה טריפה יד המוכר על העליונה כיון שהוא מוחזק, לפי שאין הולכין בממון אחר הרוב לאפוקי ממונא מיד מי שהוא מוחזק בה, אבל מוכר בשר והתנה אם כשרה אם טריפה ונודע שנתנבלה בשחיטתה אפילו רובא קרי לנבילה נבילה והלוקח מוחזק, צריך ליתן הדמים כיון דליכא קפידא כלל בין טריפה לנבילה, אלא שדבר זה תליא במנהג בני המדינה שמקפידין על המום, וכיון דעכשיו אוכלין אותן ע"י תיקון ומקפידין בין כשרה לטריפה הו"ל מום אם לא התנה בין טריפה בין כשרה (קצה"ח), ויש חולקים דודאי אם מכר לו בחזקת טריפה אף שהיא נבילה אינו מקח טעות, אבל הכא שאינו רק תנאי אם תהיה זו טריפה אין זה אלא כתנאי על מנת שלא תחזור עלי במום פלוני, כל שאינו בלשון התנאי חוזר עליו משום מום אף שהוא שוה להמום שהתנה

מאיר המשפט על הלכות אונאה

עמו. דודאי אפילו אם התנה עמו שאין אתה חוזר עלי בטריפות הריאה ונמצא טריפה בחוט השדרה חוזר עליו, אף דשניהן אינן רק טריפה, דספק אחד קיבל עליו ולא שני ספיקות, וא"כ ה"ה אם נבילה אינה בכלל טריפה בלשון בני אדם דמי ממש להתנה שלא יחזור עליו בטריפות הריאה ונמצא טריפה בשדרה (נתה"מ).

(כז) שאז ידוע שיש לו ג' ימים - דבפחות מג' ימים בודאי אינו מגליד, אבל לפעמים אפילו אחר ג' ימים ג"כ אינו מגליד, שהרי סיימו וכתבו ז"ל, או שקנאה תוך ג' ימים ולא הוגלד פי המכה דאז הוי ספק כו'.

(כח) אם קנאה - תיבת "אם" טעות סופר וצריך להיות "וקנאה" (סמ"ע).
(כט) תוך שלשה ימים הוי מקח טעות - כמדומה דעכשיו לא נהגו כן, וא"כ מנהג מבטל הלכה כמו גבי ביצים מוזרות לקמן סעיף י"ט, ויש לחקור אחר המנהג. והוא הדין בשאר דברים שדרך למוכרן שתומים וחתומים כמות שהן, כגון תיבות עם דפי זכוכית לחלונות או תיבות עם אתרוגים וכיוצא בזה, יש לב"ד בכל מקום לחקור אחר המנהג (פ"ת).

(ל) ואם לא יפסיד - כיון דברשותו נולד הספק, ועייין לעיל סוף סימן רכ"ד סק"ט???

(לא) אם הם עדיין בידו - א"ויתן הדמים" קאי, וקמ"ל דלא מבעיא אם כבר נתן הדמים להמוכר דאין מוציאין מידו אלא אפילו עדיין בידו דהטבח צריך ליתנם להמוכר (סמ"ע).
(לב) טרפות דסירכא הוא הדין דמבטל מקח ויש חולקים הגה: להואיל והוי דבר שכיח הוי ליה לאתנווי ואפילו טריפה שאנו אוסרין מספק מבטל המקח ואין המוכר יכול לומר אייתי ראייה לטריפה הוי⁵⁸:

(לג) טריפות דסירכות - פירוש, כשנמצאת סירכא עבה, או שמיד שקנאה שחטה ומצא בה הסירכא, שבודאי נעשית קודם שקנאה בעוד הבהמה ברשות המוכר, דודאי לא עדיף סירכא מנקיבת בית הכוסות הנ"ל (סי"א) דאם יש בו ספק אמרינן דיפסיד הלוקח (סמ"ע).

(לד) ויש חולקין דהואיל והוי דבר שהוא שכיח - פירוש, הסירכא רגילה להיות בבהמה (סמ"ע).

(לה) ואפילו טריפה שאנו אוסרים מכח "ספק" כו' - וה"ה טריפה שאנו אוסרים מחמת חומרות הגאונים. ונראה דמחמת ספק דקאמר, היינו נמי כה"ג דאינה טריפה ודאית לכו"ע, דאם לא כן קשה מאי חידש הרמ"א בזה, הא גם טריפות דסירכא אנו מטריפין מכח ספק שאין אנו בקיאים לבדוק (סמ"ע).

(לו) המוכר דבר שהיה מום בממכרו ועשה בו הלוקח מום אחר קודם שידע לו המום הראשון אם עשה דבר שדרכו לעשותו פטור ואם שינה ועשה מום אחר קודם שיודע לו המום מחזיר המקח לבעליו ומשלם דמי המום שעשה:

(לז) ומשלם דמי המום שעשה - שונה מהא דאיתא לקמן סי' שמ"א ס"ד, ביורשים שהניח להן אביהן פרה שאולה וטבחהו ואכלוה דמשלמין דמי בשר בזול משום הנאה דידהו, משמע דאם הזיקו הבהמה ולא היה להן שום הנאה, דאין משלמין, כיון שנאנסו וסברו שהיא שלהן, שונה כאן כיון שאפשר לבדוק אחר המום קודם שנשתמש בו דמי לאונס דדמי לאבידה דחייב. ומהאי טעמא לקמן בסעיף ט"ו בחצר ודר בו חייב להעלות לו שכר, ומשמע כמו בדר בחצר חבירו, אפילו בגברא דלא עביד למיגר רק שהחצר קיימא לאגרא [עייין סימן שס"ג סעיף ו'], אף שהמוכר הזיק את עצמו דאם היה מודיעו היה יכול להשכירו, מ"מ כיון שדר בו בלא בדיקה אחר המום חייב הלוקח לשלם דחשיב כאילו הוא המזיק מדעת (נתה"מ).

(לח) קנה סדין וקרעו לעשות חלוק ואחר כך נודע המום מחמת הקריעה מחזיר לו הקרעים תפרו ואחר כך נודע המום אם השביח נוטל שבח התפירה מהמוכר וכן כל כיוצא בזה:

(לח) סדין וקרעו לעשות חלוק. לשון הרמב"ם [שם] והטור [שם] קנה בגד כו'. ואפשר דמשום דאין מדרך בגד לעשות ממנו חלוק שהוא הכתונת, שינה המחבר וכתב סדין במקום בגד. ובין כך ובין כך רצה לומר שקנה בגד או סדין מן האומן או סוחר ועדיין לא נעשה ממנו שום דבר, וק"ל (סמ"ע).

⁵⁸ עי' מח' ש"ך וסמ"ע שו"ס ה"ה ש"ך סק"ט שזה מום אפילו מספק, ולסמ"ע סק"ט ז' שכאן אינו כל כך הפקעת ממון כמו בשוחט בשכר.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(לז) אם השביח נוטל כו' - פירוש, אם קנאה ב' דינרין, ומכח המום אינו שוה כי אם ח', ומחמת התפירה היא שוה ט', אם עדיין לא נתן לו המעות דמי הקניה, מחזיר לו החלוק התפורה והמוכר נותן לו דינר שהשביחה, ואם כבר נתן לו הי' דינרין דמי הקניה צריך להחזירם לו המוכר ועוד יוסיף עליו דינר (סמ"ע).
(טו) המוכר קרקע לחבירו ואכל פירותיה ולאחר זמן נראה לו בה מום אם רצה להחזיר הקרקע לבעלים מחזיר כל הפירות שאכל ואם היה חצר ודר בו צריך להעלות לו שכר:
(לח) מחזיר כל הפירות כו' - לאו מטעם ריבית הוא, אלא כיון דהמקח בטל מעיקרו הפירות שאכל או שכר השכירות דחצר שדר בו יהיה בגזל בידו, ומשו"ה אף אם עדיין לא נתן לו דמי הקניה צריך להחזיר לו הפירות ושכר החצר (סמ"ע).
(טז) ראובן שמכר לשמעון (ג') גבינות ולאחר שלשה ימים פתחם ומצאם מרוקבות ריקבון גדול ישאלו לעושי גבינות בכמה זמן ראוי לבא ריקבון ועיפוש כזה אם יאמרו שנעשה הריקבון בבית המוכר נמצא שהיה מקח טעות ואם הדבר ספק המוציא מחבירו עליו הראיה:

(לט) שלשה גבינות - תיבת שלשה הוא לאו דוקא, ואפשר שנפל טעות בדפוס (סמ"ע).
(מ) המוציא מחבירו עליו הראיה - וממילא אם המעות עדיין ביד לוקח והמוכר בא להוציא מידו המעות, עליו הראיה. ולא דמי למוכר לחבירו בהמה לשוחטה ונמצאת טריפה ואין ידוע אם קודם הקניה או אחר הקניה נטרפה, דפסק בסעיף י"א דעל הלוקח להביא ראיה, ואם אין לו ראיה מוציאים המעות מידו, דשאני התם דמעמידין בהמה על חזקתה וסתם בהמה אינה נטרפת, וברשות הלוקח נעשה הספק ואמרינן כאן נמצא כאן נתהוה המום, מה שאין כן גבינות דאין להם חזקה, דרוב גבינות כשנתיישנו דרכן להתליע. ודומה לזה כתבתי לעיל סוף סימן ר"ל סק"ד ??? בשכר שהחמיץ, דאין אומרים שנעמידנו על החזקה מהאי טעמא (סמ"ע), ועיין בכ"מ מ"ש בזה [] וצ"ל גם לדבריו דבהמה שאני דאזלי בתר רובא והחזקה ע"ל ס"ס ר"ל ??? (ש"ך).

(יז) ראובן שמכר לשמעון נאד שמן ולא פתחו אלא סמך על המוכר שא"ל שהוא טוב וכשפתחו מצאו עכור ישבע המוכר שנתן לו שמן טוב כמו שהתנה עמו(מא) ואם לא ירצה לישבע ישבע הלוקח שהתנה עמו לתת לו שמן טוב וצלול(מב) ושוה הוא השמן שנתן לו ויחזיר לו השמן או ישומו כמה דמיו פחותים משמן טוב ואם ירצה הלוקח לקחתו יחזיר לו הפחת:

(מא) ישבע המוכר כו' - פירוש, ישבע לפטור נפשו, דאין שמעון נשבע להוציא מיד ראובן, משמע מזה, דאם עדיין המעות ביד הלוקח ואז המוכר הוא בא להוציא, דישבע הלוקח לפטור נפשו. וזה אינו מוכרע, דיש לומר מיד שמשך שמעון השמן לרשותו קנאהו והמעות נעשו הלואה בידו, ודומה להחליף פרה בחמור הנ"ל בסימן רכ"ג סעיף א' ורכ"ד סעיף א'. מיהו אינו דומה להתם, דהתם ברשותו נולד הספק ואמרינן כאן נמצא כאן נתהוה, מה שאין כן השמן שהוא עכור לפנינו, דמסתמא היה עכור גם כן מעיקרא: (סמ"ע), עיין בתשו' רשד"ם סימן פ' מדינים אלו⁵⁹ ועיין עוד שם סי' שע"ט (ש"ך).

(מב) ישבע הלוקח כו' - היינו כלא בירר המוכר טענתו, אם טען שלא הבטיחו מעולם להיותו צלול אלא כאשר הוא כן מכרו לו, ואף שאמר ליה שהוא טוב גם זה נקרא טוב לקצת אנשים שקונין אותו להיותו בזול יותר, או אם טוען אמת שהבטחתיהו בצלול ונתתי לו צלול והוא החליפו בשמן עכור זה, ולכן אם המוכר נשבע לפטור נפשו, אזי אין צריך לפרוט בשבועתו אלא שנתן לו שמן כמו שהתנה עמו, ובזה נפטר הן שהיה בטענתו שלא הבטיחו בצלול הן שהיה טענתו שהחליפו. מה שאין כן כשבא הלוקח לישבע על טענתו ולהוציא, אז אם ראובן סתם טענתו צריך הוא לישבע לו על שני הפרטים, שהבטיחו בצלול ושהוא לא החליף שמן שנתן לו בשמן זה העכור לפנינו⁶⁰ (סמ"ע).

⁵⁹ לא עשיתי

⁶⁰ משמע שאם יש תובע והנתבע לא עונה, אז התובע נשבע כל מה שהיה יכול הנתבע לישבע ולוקח?

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(מג) ואם ירצה הלוקח לקחתו - ואם אינו רוצה הלוקח בשמן, מחזירה לו על כרחו דהוי מקח טעות, ומיהו אף אם רוצה הלוקח ליקח הפחת מהמוכר אינו יכול לכופף להמוכר, וכדין כל מקח טעות דשניהן חוזרין לעיל סעיף ד' (סמ"ע).

(יח) המוכר דבר שיש בו מום שאינו נראה ואבד המקח מחמת אותו המום הרי זה מחזיר את הדמים כיצד המוכר לחבירו שור שאין לו טוחנות פירוש שינים והניחו הלוקח עם הבקר שלו והיה מניח המאכל לפני כולם ואוכלים ולא היה יודע שזה אינו אוכל עד שמת ברעב הרי זה מחזיר לו את הנבלה ויחזיר את הדמים וכן כל כיוצא בזה ואם היה המוכר סרסור פירוט קונה ומוכר בהמות צוק ציום שקונה מוכר שלוקח מזה ומוכר לזה (מה) ואינו משהה המקח עמו ולא ידע (מו) במום זה הרי הספסר נשבע שבועת היסת שלא ידע במום זה ויפטר מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור בפני עצמו ולהחזירו לו קודם שימות ויהיה הספסר מחזירו על הלוקח הראשון והואיל ולא עשה כן הוא הפסיד על עצמו הגה: ויש חולקין וסבירא להו לאפילו הסרסור צריך לשלם לבע"ח דהוא נתאנה אין לו להונות אחרים והוא הדין בכל כיוצא בזה וכן נראה לי עיקר וכל שכן דדבר שלא פשע הקונה כלל כגון שמכר לו טבעת בחזקת זהב ואחר כך שזכו הלוקח ונמלא בו דליל שחייב להחזיר מעותיו אע"ג שגם המוכר נתאנה בו ואם אינו מאמינו שנמלא בו דליל נשבע שאינו יודע מזה ונפטר ואם קנה הסרסור דבר בחזקת דליל ומכרו ואחר כך נודע שהיה בו כסף או זהב זכה הלוקח שלא זכה בו הסרסור מעולם הואיל ולא ידע בו ועיין לקמן סימן רסח:

(מז) המוכר דבר שיש בו מום כו'. עיין בספר א"א דף צ"ז ע"ב ובתשו' מבי"ט ח"א /ח"ב/ בשאלות השניות סי' קע"ג ד' קע"ד ובתשובת ר"י לבית לוי סי' ל"ג (ש"ך)⁶¹.

(מח) ואם היה המוכר סרסור שלוקח כו'. בגמרא נקרא איש כזה ספסרא, דאילו סרסור אינו קונה כלל אלא משהו המוכר והלוקח בדמי המקח (סמ"ע)

(מט) ואינו משהה כו' ולא ידע כו' - זה תלוי בזה, דכיון דאינו משהה מסתמא לא ידע, והמוציא מחבירו עליו הראיה, מה שאין כן אם המוכר בעל הבית מסתמא השהה הבהמה אצלו וידע בהמום, והאכילה דברים דקים שאין צריך להן טוחנות וחי בהן. דאם לא כן היינו צריכים לומר דגם ביד בעל הבית ודאי לא היתה כי אם יום אחד, מדחייתה ולא מתה בעודה בידו (סמ"ע).

(נ) ויהיה הספסר מחזירו על הלוקח ראשון - אמנם אם אי אפשר להחזיר למוכר אז הספסר משלם דס"ל דהלוקח כשומר שכר הוי. והיש אומרים שהביא רמ"א ס"ל דהלוקח אינו אלא כשומר חינוס, משו"ה פטור, אמנם אם היתה פשיעה בדבר, ודאי דחייב (נתה"מ)⁶².

(נא) הוא הפסיד על עצמו - משמע דאפילו גוף השור אינו שוה כל כך, ומ"מ חייב משום דהיה יכול להחזירו למוכר תיכף, וכיון שאין המוכר שוב כאן שלא יכול ליקח ממנו, חייב. ולכאורה קשה לי, הא כיון דגוף השור אינו שוה רק להחזירו להמוכר א"כ מאי שנא משטרות דפטור אפילו מפשיעה כיון דאין גופן ממון. אלא חיובו הוא כיון דספסרא הוא שמוכר מיד ואי אפשר לו לבדוק הוי כאילו אמר לו זיל עיין ביה אי אית ליה ככי ועלך קא סמיכנא, וא"כ דמי למראה דינר לשולחני דחייב (עי' סימן ש"ו סעיף ו'), וא"כ הכא נמי דכוותיה, כיון שלא הודיעו אחר זמן אכילה, הוי כאילו אמר ליה דאית ליה ככי, ולכך חייב. ואפילו אם נאמר דס"ל דהלוקח הוא רק שומר חינוס, מ"מ י"ל דמכל מקום חייב, דס"ל דאפילו הבקרא לאו שומר שכר דמוכר הוא מ"מ חייב דפשיעה היא, ולפ"ז אפילו אם נאמר כשיטת הסמ"ע לקמן ס"ק (ס) דהלוקח לאו שומר שכר הוא ואינו חייב בגניבה ואבידה, אפילו אחר שנתודע לו המום כשלא היה לו שהות להודיעו, ומכל שכן דאינו כשומר שכר קודם שנתודע, מ"מ חייב מטעם מראה דינר לשולחני כיון דהוי פשיעה, ואף דבשולחני באומן פטור בחינוס ואינו חייב רק בשכר, היינו משום דבאומן חשיב אונס כשטעה, אבל הכא פושע הוא וחייב אפילו בחינוס (נתה"מ).

(נט) ויש חולקין כו' - עיין בתשובת ר"ש כהן ס"ב סימן קס"ז⁶³ (ש"ך).

⁶¹ לא עשיתי.

⁶² עי' רע"א סי' ר"צ סכ"א שכל זמן שאי אפשר לחזור למוכר הוה פשיעה.

⁶³ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(1) וכל שכן בדבר שלא פשע בו - פירוש, ומה בשור דפשע הלוקח קצת, דהיה לו לבדוק השור לראות על אכילתו ועל בריאותו, להחזירו לסרסור מיד, באופן שיחזור גם הסרסור מאשר קנהו מאתו, אפ"ה אמרינן דהסרסור יפסיד, כל שכן בקנה ממנו טבעת בחזקת זהב דאינו עומד לבדוק ולראות בפנים בנסתרות, דההפסד הוא על המוכר אף שהוא סרסור (סמ"ע).

(2) נשבע שאינו יודע בזה ונפטר - קשה, והא אין משביעין על טענת ספק, ומהיכא תיתי לומר שידע המוכר שהיה בו בדיל והרי הוא גם כן קנהו בחזקת זהב ולא ידע שהיה בדיל. ואפשר דמיירי, דזה הלוקח שמצא בו בדיל טוען עליו, אתה לא קניתהו מאחר אלא צוית לצורף לעשות לך כך תוכו בדיל, משו"ה צריך לישבע (סמ"ע), וי"א דאיירי כפשוטו ולא קשה מידי דכיון שהלוקח אומר ברי לי שהיה בו בדיל א"כ ה"ל כאומר ברי לי שאתה חייב לי והלה משיבו איני יודע אם אני חייב לך, דנשבע שא"י כדלעיל סי' ע"ה ס"י (ש"ך), ועיין בתשובת בית אפרים חלק חו"מ סוף סי' ס' שישב דברי הסמ"ע [סקמ"ג] בזה ע"פ המבואר בשו"ע לקמן סימן ת' סעיף א' ובש"ך לעיל סימן ע"ב ס"ק ג"א, ע"ש היטב. גם בתשובת רשמי שאלה סוף סי' מ"ט תמה על הש"ך בזה, ע"ש⁶⁴ (פ"ת).

(3) ואם קנה הסרסור בו - וה"ה אם קנה מתחלה לעצמו (ש"ך).

(4) ואחר כך נודע שהיה בו כסף - דוקא בכה"ג שאין דרך להודיע כלל, והוי כאבודה ממנו ומכל אדם דהוי הפקר (עיין סימן רנ"ט סעיף ז'). משא"כ במצא כסף שהוא כרוך במטלית ולא ידע מה הוא וכיוצא בזה בדבר שדרכו להודיע זכה הראשון (נתה"מ), הקונה כלי מעכומ"ז בתורת בדיל ומכרו הוא לישראל ג"כ בתורת בדיל, ומצאו בו אח"כ שהוא חלול בפנים והוא מלא כסף או אפילו עצמו כסף בו, אפילו הוא עצמו כסף מ"מ לא זכה בו הלוקח מן העכו"ם כיון שלא ידע ולא נתכוין לקנותו (פ"ת).

(5) המוכר ביצים לחבירו ונמצאו מוזרות פירוש שסתחיל להסתוות בו לורת האפרוח שאינם ראויים לאכילה הוי מקח טעות ומחזיר את הדמים ועכשיו לא נהגו כן ומנהג מבטל הלכה:

(6) המוכר ביצים ונמצאו בו - שונה מסעיף הקודם דכאן אין הביצים עשויים לבקע אלא בעת שצריך לבקעם לתבשילו, ומה היה ללוקח לעשות, מה שאין כן בשור שאין לו טוחנות הנ"ל, מיהו י"א דהם שוין דלא הלוקח ולא המוכר יכולין לבדקו קודם עת בקיעתו, ולכן ההפסד על הלוקח (סמ"ע).

(7) הוי מקח טעות - וכן אם התנה שיתן לו מביצים שנולדו והוא נותן מביצים שנמצאו במעי תרנגולת, וכן אם אומר שרוצה מביצים הנולדים מתרנגול ותרנגולת ונתן לו מביצים דספנא מארעא, הוי מקח טעות (סמ"ע), הקונה דבר, ומשלם מעות, וטוען המוכר שהמעות מקצתם רעים, והלוקח טוען שיודע בבירור שממנו לקח הרעים, והלה טוען ברי לי שנתתי לו טובים, נשבע המוכר ונפטר. אבל אם טוען איני יודע אם הם שלי אם לאו, צריך לשלם, ואין לו עליו אלא חרם סתם, כדין איני יודע אם פרעתיך. ואם הוא טוען שמא ממך היו הרעים, והמוכר טוען שודאי נתן לו טובים פטור אפילו מחרם סתם (ש"ך), וי"א אפילו אם המוכר אומר איני יודע, נשבע שאינו יודע אם הם שלו ופטור, ועיין מה שכתבתי בסימן ע"ה סעיף כ"ה ס"ק כ"ז מענין זה באריכות (פ"ת).

(8) המוכר לחבירו זרעוני גנה שאין עצמן של זרעונים נאכל וזרען ולא צמחו חייב באחריותו ומחזיר לו הדמים שלקח ממנו שחזקתן לזריעה והוא שלא צמחו מחמת עצמן אבל אם לקחה הארץ בברד וכיוצא בו אינו חייב באחריותו שמא מחמת הברד לא צמחו וכן כל כיוצא בזה:

(9) חייב באחריותו - ואף שלא ידע גם המוכר שהם רעים, מ"מ ה"ל לאסוקי אדעתיה שמא הן רעים ויפסיד זרעו. ומשום הכי נמי צריך להחזיר לו כל דמיו אף שהוא כבר כלה ונרקב בארץ, ואין המוכר יכול לומר להלוקח החזר לי זרעי ואני אחזיר לך המעות, אבל מה שטרח והוציא בזריעתו אין צריך המוכר ליתן להלוקח (סמ"ע).

(10) והוא שלא צמחו מחמת עצמן בו - מסתמא אמרינן שלא צמחו מחמת עצמן, אם לא שהיה שינוי זמן לפנינו כברד וכיוצא בו (סמ"ע).

⁶⁴ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(כא) מכר לו זרעים הנאכלים כגון חטים ושעורים (נח) וזרען ולא צמחו אינו חייב באחריותן אפילו היה זרע פשתן שרוב בני אדם קונים אותו לזריעה הואיל ואוכלים אותו אינו חייב באחריות זריעתו מיהו אם לא נתן עדיין המעות יש אומרים דיכול הלוקח לומר לזריעה קניתי (טור בשם הרמ"ה ועיין למטה סעיף כג) ואם הודיעו שהוא קונה לזרע חייב באחריותו (נט) והוא הדין לדברים הנמכרים לרפואה ולצביעה וכן כל כיוצא בזה הלוקח מקח מחבירו והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלוגית למכרו שם ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום אינו יכול לומר החזר לי מקחי לכאן אלא מחזיר לו הדמים והמוכר מטפל להביא ממכרו או למכרו שם ואפילו אבד או נגנב (ס) אחרי שהודיעו הרי הוא ברשות מוכר ואם היה המוכר יודע בממכרו שהיה בו מום חייב בהוצאה שהוציא הלוקח להוליך אותו למקום פלוני ואם לא היה יודע שהיה בו מום פטור מהוצאת ההולכה ואינו חייב אלא בהוצאת החזרה (סא) ואם לא הודיע למוכר שמוליכו למדינה אחרת והוליכו (סב) ונמצא בו שם מום הרי זה ברשות לוקח עד שיחזיר המקח במומו למוכר (סג):

^(נח) מכר לו כו' – היינו שאר זרעים שאינם מזרעי גינה, לא מבעיא חיטין שרובן לאכילה כו' אלא אפילו מכר לו זרע פשתן כו' הואיל ויכולין לאכול אותו ומקצת בני אדם קונים אותו לאכילה, יכול המוכר לומר לאכילה מכרתים לך, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ומשו"ה מסיק הרמ"א וכתב והיינו דוקא כשכבר נתן המעות, דאז בא הלוקח לחזור ולהוציאן מיד המוכר ועליו הראיה (סמ"ע), עיין בתשו' רשד"ם סימן שפ"ה⁶⁵ (ש"ך).

^(נט) ואם הודיעו כו' – גם אחיטין הנ"ל קאי (סמ"ע).

^(ס) ואפילו אבד או נגנב הרי כו' – וי"א שזה דווקא אחר שהודיעו שחוזר במקחו כי נמצא בו מום [ודלא כמחבר], דאם לא כן מצי המוכר למימר אם הודעתני שאתה חוזר במקחך הייתי שולח מיד אחר מקחך ולא היה נגנב, והיה הפסד גניבה ואבידה על הלוקח. מיהו אם היה נגנב בעוד שלא היה שהות להלוקח להודיעו, הוא ברשות המוכר, דמה היה לו לעשות (סמ"ע)⁶⁶. וי"א אף שלא היה שהות להודיע הוא באחריות הלוקח עד שיודיעו דוקא (ש"ך), ועיקר כש"ך ומטעם דהוי כשומר שכר, כיון דאחר שנתודע לו המום ונתרצה הלוקח אפילו שלא בפניו שוב אין המאנה יכול לחזור בו, א"כ אם היה רוצה הלוקח לקדש בו אשה או לקנות בו עבדים וקרקעות או אם נזדמן לו למכרו ביוקר היה יכול למכרו ולהרויח בו, בהאי הנאה הוי ליה שומר שכר לעולם בין נתן מעות ובין לא נתן מעות (נתה"מ).

^(סא) ואינו חייב אלא בהוצאת החזרה – וכל טיפול מוטל עליו (סמ"ע).

^(סב) ואם לא הודיע – אם ידוע שדרך סחורה זו שקנה להוליכה למקום אחר, או שידוע שהלוקח הוא ממקום אחר ובודאי יוליכו למקומו, הוי כהודיעו, לכן נראה דמיירי בדבר שאין דרכו להוליכו למקום אחר ולא היה לו למוכר להעלות על דעתו שיוליכנו למקום אחר, ולהכי חייב הלוקח בהוצאות החזרה כנ"ל ס"ק (לה), דכיון דאם היה בודקו היה נתודע לו, דמי לאונס דמי לאבידה דחייב מזיק בזה, אבל אם חטף ראובן חפץ משמעון והוליכו למקום אחר דחייב ראובן להחזיר לו החפץ על הוצאותיו דהרי מזיק בידים הוא, דהא הכא בשוגג הוליכו ואפילו הכי חייב בהוצאות החזרה, מכל שכן כשעשה במזיד גמור, וכן נראה בלוה שהיה דר עם המלוה במקום אחד ולוה ממנו מעות, ואח"כ עקר הלוה מקום דירתו למקום אחר שמחוייב לשלם דמי הלוואתו למקום שלוה ממנו על הוצאותיו, שבגרמת היזק כי האי חייב. ודוקא כשהמלוה עקר דירתו פטור דהמלוה הזיק עצמו, אבל כשהלוה עקר חייב. ואף שהלוה לא נתכוין להזיק מ"מ נראה דחייב, כמו הכא אף שהלוקח לא נתכוין להזיק ומ"מ חייב, דהוצאה הזיק ממון גמור הוא ולא גורם הוא (נתה"מ).

^(סג) עד שיחזיר המקח במומו למוכר – אינו ר"ל דיתנו לידו, אלא שיביאו לעיר שהמוכר דר שם, ויאמר לו הנה מקחך לפניך בביתי כי אני חוזר בו (סמ"ע).

(כב) הלוקח מקח ונמצא בו מום ואח"כ אבד או נגנב הרי הוא ברשות הלוקח עד שיחזיר המקח למוכר ואם התליע או נפסד מחמת המום הרי זה ברשות מוכר ואם היה לו להודיע למוכר ולא הודיעו הרי זה ברשות לוקח:

⁶⁵ לא עשיתי.

⁶⁶ עי' לעיל נתה"מ ס"ק (מח) מש"כ בדעת הסמ"ע.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(טד) הלוקח מקח ומצא בו מום כו' - היינו שאינו מוליכו למדינה אחרת, משו"ה כתב דברשות הלוקח נגנב עד שיחזיר המקח, ור"ל עד שיודיעו להמוכר שחוזר במקח ויקחו לנפשו, ומיד שמודיעו נפטר הלוקח וכנ"ל ס"ק (סא) (סמ"ע).

(טה) ואבד או נגנב הרי הוא ברשות לוקח - נראה דאם הוזל בשעה שנגנב דאינו משלם רק מה ששועה בשעת גניבה, דטעם חיובו הוא דהוי כשומר שכר וכנ"ל ס"ק (ס), והשומר אינו משלם רק כשעת היזק (עיין סימן רצ"א משה"א סק"א ??). ועוד, דלא גרע מעשה בו מום אחר שאינו משלם רק פחת המום כפי מה ששועה (לעיל סי"ג) (נתה"מ).

(ס) ואם התליע כו' - ר"ל, כיון דנפסד מחמת המום, אפילו לא הודיעו להמוכר שחוזר בו אמרינן דברשות המוכר נפסד, דמסתמא אף אם הודיעו לא היה ניצל המוכר מהפסד זה הבא מעצמו מיניה וביה (סמ"ע).

(סז) ואם היה לו להודיעו - פירוש, אם הוא שיש תועלת בהודעתו למוכר, כגון שהיה אוכלו מהר או שאר תקנות שהיה יכול לעשות באופן שלא היה נפסד ממנו, בזה דוקא אמרינן דהוא ברשות לוקח כיון שלא הודיעו להמוכר שחוזר בו, משא"כ מסתמא. אבל כנגנב או נאבד דרישא, בכל ענין עומד ברשות הלוקח כל שלא הודיעו, דשם מסתמא יש תועלת בהודעה וכנ"ל ס"ק (ס) (סמ"ע).

(כג) המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן אם אין להוכיח אם קנאו לחרישה או לשחיטה כגון שהוא אדם שהוא קונה לזה ולזה וגם אין הוכחה בדמים כגון שנתייקר הבשר בדמי שור לחרישה אינו מקח טעות שיכול לומר לשחיטה מכרתיו אע"פ שהרוב קונים לחרישה ולא אזלינן בתר רובא להוציא מיד המוכר אבל אם עדיין המעות ביד הלוקח לא מבעיא אם רובם קונים לחרישה אלא אפילו כי הדדי נינהו המוציא מחבירו עליו הראיה ואם הלוקח אינו רגיל לקנות אלא לחרישה והמוכר מכירו הרי זה מקח טעות ואם אינו רגיל לקנות אלא לשחיטה מסתמא לשחיטה קנאו ואם הוא רגיל לקנות לשחיטה ולחרישה אם יש הוכחה בדמים אם נתן דמי שור לחרישה אומרים לחרישה קנאו והוי מקח טעות ואם נתן דמי שור לשחיטה אומרים לשחיטה קנאו הגה: כל מקום דהוי מקח טעות ולכך להחזיר לו דמיו ואית ליה זוזי לכך ליתן לו מעות דהוי כזעל חוב וללא כ"ס אומרים דיכול ליתן לו קרקע:

(סח) ונמצא נגחן - פירוש, ואז אסור לקיימו חי מפני שהוא מזיק (סמ"ע).

(סט) כגון שנתייקר הבשר - פירוש, בשעת מכירה היה הבשר ביוקר כדמי שור לחרישה, ונמצא דאין ראה מהדמים (סמ"ע), עיין במהרש"ל פ"ה סימן ג' ופרק המניח סי' א' (ש"ך 67).
(ע) אינו מקח טעות - פירוש, אין הלוקח יכול לומר לחרישה קניתיהו ועכשיו אצטרך להיות לי טרחא לשחוט הבהמה למכור הבשר ולקנות לי בדמים שור לחרישה, דהמקח טעות הוא בכה"ג בנתייקר הבשר, מכח הטירחא (סמ"ע).

(אע) אלא אפילו כי הדדי נינהו - הא דאמר אפילו כי הדדי נינהו הוא לאו דוקא, או דחשיב ליה כי הדדי כיון דרובא בממון לאו מידי הוא והעיקר הוא מטעם מוחזק, ולא הולכים בממון אחר הרוב. ואם תפס המוכר אחר שנולד הספק, ודאי לא מהני כיון שטוען שמא. אבל אם תפס הלוקח וטוען ברי לרדיא זבני, שהרוב מסייע לו דרובא לרדיא זבני, יש לעיין, דהא קי"ל (עיין כללי תפיסה - נתה"מ סי' כה) דתפוס וטוען ברי מהני, ומכ"ש הכא דרובא מסייע ליה, ואפשר, כיון דיש הרבה מומין דלשחיטה לא הוי מום ולרדיא הוי מום, וכמעט רובא דרובא מומין כגון עיוורת או חיגרת, רק טריפה הוי מום לשחיטה, וכיון דקי"ל דאין הולכין בממון אחר רוב והוא נתן המעות סתם אמרינן לשחיטה זבניה, ולכך סתמו הפוסקים דמשמע דלא מהני תפיסה (נתה"מ), וי"א דאי רובא לשחיטה זבני אפילו הלוקח מוחזק מחוייב לשלם, וי"א טעם הדבר דרובא לרדיא לא חשיב כולי האי כמו שאר רוב ולכך לא מהני רוב זה בממון, ועיין בתשובת פרי תבואה סי' כ' מ"ש בזה באריכות⁶⁸ (פ"ת).

(עב) אם יש הוכחה בדמים כו' - אף על גב דקי"ל כרבנן שאין הדמים ראייה, הני מילי גבי צמד בקר (לעיל סימן ר"כ ס"ח) שהדמים מכחישים את עיקר הלשון, דעיקר לשון בני אדם

⁶⁷ לא עשיתי.

⁶⁸ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

קורין לעול בלא בקר צמד, אבל הכא בין לרדיא בין לשחיטה נקרא שור לכולי עלמא, בזה הולכין אחר הודעת הדמים (סמ"ע).

סימן רלג – המוכר מין ונמצא מין אחר, או רע ונמצא יפה, ובו סעיף אחר.

(א) המוכר לחבירו מין ממניני פירות ונתן לו מין אחר אין כאן מכר ושניהם יכולים לחזור בהם כיצד מכר לו חטים לבנות ונמצאו אדומות או איפכא או יין ונמצא חומץ או איפכא או עצים של זתים ונמצאו של שקמה או איפכא אבל אם מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו אפילו לא נתאנה בסכום והמוכר אינו יכול לחזור בו אפילו הוקרו ואם מכר לו רעות ונמצאו יפות אפילו לא נתאנה בסכום מוכר יכול לחזור בו והלוקח אינו יכול לחזור אפילו אם הוזלו מכר לו רעות ונמצאו רעות יפות ונמצאו יפות אע"פ שאינם יפות שאין למעלה מהם ולא רעות שאין למטה מהם ויש אונאה שתות אין אחד מהם יכול לחזור בו אלא קנה ומחזיר אונאה הגה: מכר לו צקר בחזקה שהוא מין איל מסורס ונמלא שאינו מסורס המקח קיים ומחזיר לו אונאתו חלל חס כן ידוע שהלוקח איסטניס שאינו אוכל כלל צקר איל שאינו מסורס והוא הדין בכל כיוצא בזה מכר לו כסף בחזקה כסף כרוף ונמלא כסף סיגים המקח קיים ומחזיר לו האונאה להכל מין כסף:

(^א) לבנות ונמצאו אדומות כו' - בחלוקה זו אפילו אם המין השני הוא עדיף וביוקר יותר מהמין שהתנה עמו בשעת מכירה, אפ"ה גם הלוקח יכול לחזור בו, וכן איפכא במוכר, כיון דהוא מין אחר לגמרי, יאמר לא במין זה אני חפץ אף על פי שהוא ביוקר יותר, משא"כ ברעות ונמצאו יפות כיון דהכל מין אחד וכל העולם ניחא להו ביפות יותר מברעות, מש"ה אינו יכול לחזור בו אלא זה שנתאנה (סמ"ע).

(^ב) אפילו לא נתאנה בסכום - היינו טעמא, כיון דיש קפידא בשם יפות ורעות, דכמה בני אדם מדקדקים לקנות דוקא יפות אפילו ביוקר ולא רעות אפילו בזול (סמ"ע).
(^ג) והמוכר אינו יכול כו' - והיינו דוקא כשלא נתאנה הלוקח כדי ביטול מקח דאז אין ודאי שחזור בו הלוקח, אבל אם נתאנה הלוקח כדי ביטול מקח דמסתמא יחזור בו הלוקח ואין שם מקח עליו, י"א גם המוכר יכול לחזור בו, וכמ"ש הרמ"א בסי' רכ"ז ס"ד, ומיהו המחבר לא כתב דעה זו גם בסימן רכ"ז סעיף ד' (סמ"ע). והנה אם נתאנה בשתות ותובע האונאה, שניהם יכולים לחזור בו, ועי' לעיל סימן רכ"ז סעיף ד' שפסק כן, וכאן השמיט דין זה דאם יש אונאה שתות ותובע האונאה דאף המאנה יכול לחזור, אמנם הרמ"א שם יחלוק (נתה"מ).

(^ד) אף על פי שאינן יפות שאין למעלה מהן כו' עד אין אחד מהם יכול לחזור - גם בזה דמכר לו רעות ונמצא רעות מהן, הוה אמינא דיכול לחזור בו הלוקח, דיאמר כיון דאין אלו שקניתי אני חוזר מגוף המקח מאיזה טעם שיש לו שחזור בו, קמ"ל (סמ"ע), אדרבה הוא אמינא דהמוכר יכול לחזור בו כיון שיש ג"כ רעות שלמטה הימנו, וקמ"ל דאין יכול לחזור בו (נתה"מ).

(^ה) המקח קיים ומחזיר לו אונאתו - ויש חולקים דאין מאכילין לאדם בעל כרחו דבר שאין מקובל על נפשו, ונראה דהוי ספיקא דדינא, ולשיטת הרמ"א הוא הדין כל דבר שנראה לב"ד שאין קפידא כל כך (נתה"מ), הך מחזיר לו אונאתו, היינו אפילו אם הוא פחות משתות לא אמרינן דהוה מחילה, אמנם צ"ע בזה [כמ"ש בנתה"מ], ועיין בספר שער משפט [סק"א] מ"ש בזה (^פת).⁶⁹

(^ו) שאינו אוכל כלל - דאז ה"ל לגביה כמכר לו יפות ונמצאו רעות דהלוקח חוזר בו (סמ"ע).

(^ז) כסף בחזקה כסף צרוף - עי' לעיל רלב סי"ח ברמ"א (סמ"ע).

(^ח) דהכל מין כסף - ויש חולקים אלא זה מקח טעות (ש"ך), ואף דיכול לצרפו ולתקנו, מ"מ הא צריך הוצאות, והכא לא חזי למלאכתו בלתי הוצאות (נתה"מ). וי"א דעיקר כרמ"א, ואין חילוק בין אם האונאה שתות או פחות או יותר משתות ובכל ענין המקח קיים ומחזיר לו אונאה, כדקיי"ל בריש סימן רל"ב כל דבר שבמדה ובמשקל לעולם חוזר והיינו

⁶⁹ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

שמשלים לו החסרון, ומה שכתב הרמ"א דהכל מין כסף, ר"ל לאפוקי אם נמצא סיגים כ"כ שאינו נקרא בשם כסף כלל כו', ובכל ענין צריך המוכר להשלים לו שיהיה כסף צרוף כ"כ כפי שקנה ממנו ואז גם הלוקח אינו יכול לחזור, אבל במוכר כלי בחזקת שהוא צרוף ונמצא סיגים יכול הלוקח לחזור (פ"ת).

סימן רלד – המוכר דבר איסור ואכלו הלוקח, ובו ד' סעיפים.

(א) השוחט את הבכור ומכרו ונודע שלא הראהו למומחה מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים והנשאר מהבשר ביד הלוקחות יקבר ויחזיר להם את הדמים:

(^א) שלא הראהו למומחה - רבותא קמ"ל, דאע"פ דיכול להיות שיש בה מום, מ"מ כיון דסתם בהמה בחזקת שאין בה מום וממילא אסורה דאורייתא, משא"כ בדיקת בהמה מטריפותיה דמספיקא עומדת בחזקה שאינה טריפה ואינה צריכה בדיקה אלא מדרבנן וכמ"ש הרמ"א בסעיף ג', משו"ה כתב המחבר בסעיף ב' ז"ל, וכן השוחט פרה ומכרה ונודע שהיא טריפה, פירוש, נטרפה בודאי. ועוד, דבכור שלא נבדק אף על פי שנתודע אח"כ שהיה בו מום אפ"ה הוא אסור בהנאה מדרבנן, וכיון דהיה אסור בהנאה אין מנכה לו מן הדמים וכמ"ש לקמן סעיף ד', משא"כ בבהמה שלא נבדקה דאינה אסורה בהנאה (סמ"ע).

(^ב) יקבר ויחזיר כו' - ר"ל דהלוקח יקברנו ולא יחזירנו להמוכר שיקברנו, שלא האמינו לו ע"ז שמא ימכרנו לגוים ויהנה ממנו והוא אסור בהנאה, משא"כ במכר טריפה שבסעיף ב' דשם מותר בהנאה למכור הבשר לגוים, משו"ה מחזירין לו הבשר הנשאר ולא חיישינן שיאכלנו, דהנחשד לאיסור קל דלפני עור כו' לא נחשד לאיסור חמור דיאכלנו וכמ"ש ביו"ד סימן קי"ט, וגם ליכא למיחש שמא יחזור וימכרנו לישראל כמו שעשה בראשונה להנאות ממון, שהבשר כשר הוא ביוקר מהטריפה, שהרי כל טבח שיצא מכשול כזה מתחת ידו מעבירין אותו ומכריזין עליו שלא יקנו ממנו שום דבר, וכמ"ש ביו"ד סימן י"ח סעיף י"ט, ובסימן ס"ד סעיף כ"א, וקי"ט סעיף ט"ו (סמ"ע).

(ב) וכן השוחט פרה ומכרה ונודע שהיא טריפה מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים ומה שלא אכלו יחזיר לו הבשר והוא יחזיר להם הדמים ואם מכרו הלוקחים בשר זה של טריפה לעכו"ם או שהאכילוהו לכלבים יחשבו עם הטבח על דמי הטרפה ויחזיר להם הטבח את המותר וכן דין כל המוכר דבר שאיסור אכילתו מן התורה:

(^א) ונודע שהוא טריפה - ואם הלוקח עירבו עם כשירות ונטרף מחמת זה שאר בשר חייב גם על זה, ואפילו שיש מחלוקת בסי' כה ס"א כאן לכו"ע חייב (נתה"מ).

(^ב) והוא יחזיר להם הדמים - עיין סמ"ע ס"ק (ו), שכתב ב' טעמים באיסור דאורייתא דחייב להחזיר הדמים. א' משום דקנסוהו. ב' משום דלא חשיב הנאה כשאכל איסור דאורייתא ע"ש, ונ"מ בין שני הטעמים אם עירבם הלוקח בששים בלח בלח ואכל אחר שכבר הותר א"כ חשיב הנאה, ומ"מ שייך קנס על שגרם במזיד לבטל האיסור, אך יש לספק אם עירבו ועדיין בעין דנראה דיכול להחזיר הדמים וליקח חלקו מהתערובת המותר דבשר וטריפה כשני מינים דמי והמקח בטל, אך יש לספק אם התערובות אסור להמוכר כיון שע"י גרמתו שגרם במזיד נתבטל האיסור ומבטל איסור במזיד אסור להמבטל, או דגורם לא חשיב כמבטל איסור במזיד, ומסתבר לאיסור (נתה"מ).

(^ג) יחשבו עם הטבח על דמי הטרפה ויחזור כו' - פירוש, יחשבו כמה קיבל בעד הבשר שמכר ויחזיקנו הלוקח בידו במקום המעות שנתן להטבח, ומה שיחסר לו ימלא הטבח המותר (סמ"ע).

(ג) אבל המוכר לחבירו דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים (ו) אם היו הפירות קיימים מחזיר הפירות ונוטל דמיו ואם אכלם אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום (ז) הגה: מכר לו מנהמה שלל נזקה כלאוי הוי כלאסורה מדברי סופרים שהרי הצדיקה היא מדברי סופרים:

(^י) דבר שאיסורו מדברי סופרים - דדוקא במכשול דאיסור דאורייתא קנסוהו, ועוד, דאין אכילת האוכל מחשב לו הנאה, ואדרבה מצער הוא לו שעבר על איסור דאורייתא באכילתו אף שהיה שוגג, משא"כ באכל איסור דרבנן (סמ"ע).

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(1) ואין המוכר מחזיר לו כלום - בש"ך ביו"ד סימן קי"ט סקכ"ז פסק דאפילו המותר משויו [שהרי טריפה יותר זולה מאשר כשרה] א"צ להחזיר [דהם לא גזרו איסור כדי להוציא ממון דלענין ממון אוקמיה אדין תורה, וכל זה כחולק על הסמ"ע], ע"כ. וטעם שלא גזרו הוא דאף דבאיסורי תורה אפילו אוכלן בשוגג צריך כפרה ותשובה להגין על היסורין, מ"מ באיסור דרבנן א"צ שום כפרה וכאילו לא עבר דמי, דאינו נענש כלל על השוגג באיסור דרבנן והרי הוא להאוכל כאילו אכל כשירה, והרי נהנה כמו מן הכשירה, ומש"ה צריך לשלם כל דמי הנאתו כמו בזה נהנה וזה חסר מועט, דכללא הוא דצריך לשלם כפי מה שנהנה, משא"כ באיסור דאורייתא שמקבל עונש על השוגג וחסרונו גדול מהנאתו (נתה"מ), משמע מדברי הנתה"מ דאפילו אם לקח בהקפה צריך לשלם לו כהיתר, וכ"כ בספר שער משפט. אמנם יש חולקים, דדוקא אם כבר קיבל המוכר דמי כשרות א"צ להחזיר היתרון כיון דעכ"פ היה צריך לשלם לו דמי טרפה, אבל אם עדיין לא פרע לו א"צ לשלם רק דמי טרפה כסמ"ע דלא בש"ך. אחד שמכר סתם יינם בחזקת כשר במזיד והלוקח לקח ממנו בהקפה, וחזר ומכר בחנותו ליחידים הרבה על יד על יד ג"כ בהקפה אבל בשוגג, כיון דלא קנה הלוקח הראשון דהוי מקח טעות א"כ הלוקחים השניים מהמוכר הראשון לקחו, גם השניים לא קנאו עד שהגיע לבית הבליעה דלא מצו לאהדורי, ושם נתחייבו להמוכר הראשון דמי סתם יינם בזול והמוכר תובע ללוקח שלו שיחזיר לו יינו או דמי יי"נ בזול והוא תובע מלוקחים שלו דמי יי"נ בזול (פ"ת).

(2) שהרי הבדיקה היא מדברי סופרים - דמדין תורה משנשחטה הבהמה בחזקת היתר עומדת והולכין אחר רוב בהמות שהן כשירות (סמ"ע).
(ד) כל איסורי הנאה בין מדברי תורה בין מדברי סופרים מחזיר את הדמים ואין בהם דין מכירה כלל

(3) כל איסורי הנאה כו' - שהרי לא מפסיד להמוכר כלום במה שאכלה הלוקח או האכילה לכלבים כיון שאסור לו להנות ממנו, משו"ה אין מנכה לו מהדמים שנתן לו בעדה, ואף אם מכרה הלוקח לגוי וקיבל דמים, אם הוא דבר שתופס דמיו הרי אסורין ביד הלוקח, ואפילו הוא דבר שאינו תופס דמיו כגון חמץ בפסח וערלה וכלאי הכרם, ה"מ לאחרים, אבל המוכר בעצמו שהוא בעל דבר אסור למוכרו, ואף אם מכרו קנסוהו, דאסור להנות הוא בדמיהן כמבואר באו"ח סימן ת"ן סעיף ד', משו"ה צריך להחזיר לזה הלוקח כל דמיו (סמ"ע, ש"ך).

סימן רלה - קטן וחרש ושוטה ושכור מתי מוכר ממלטלין, והקונה בשבת וביום טוב, ובו כ"ה סעיפים.

(א) קטן עד שש שנים (א) אין הקנייתו לאחרים כלום (ב) ומשש שנים עד שיגדיל אם יודע בטיב משא ומתן (ג) (ד) דהיינו: שצדקוהו ומלאוהו שיודע ולאחר עשרה כל שאינו שוטה מקחו מקח וממכרו ומתנתו קיימת (ה) בין בדבר מרובה (ו) בין בדבר מועט בין במתנת בריא בין במתנת שכיב מרע (ז) ודבר זה מתקנת חכמים והכל במלטליים ויט' אומנים הואיל ואינו רק מכח תקנת חכמים אס' כן צמקום שעשו שלא כהוגן (ח) כגון שמכרו צנכסים מועטים (ט) שזכו בהן הצנות מכירתן לאלו כלום הוא אבל בקרקע (י) אינו מוכר ולא נותן עד שיגדיל (יא) דהיינו שהקטן בן י"ג (יב) והקטנה בת י"ב והציאו שענות ואפילו הוא קרקע שניתן לו במתנה או שקנה לו האפוטרופס (יג) (יד) ואם נתנו אפילו במתנת שכיב מרע (טו) אינו כלום אפילו הוא קרקע שניתן לו ואע"פ שהוא יודע בטיב משא ומתן מיהו כל זמן (טז) שחפץ הקטן צמה שעשה ואין קרוביו או הצ"ד צטלו מעשו והלוקח אכל פירות (יז) קרקע שלקח אין לך לשלם מה שלקח (יח) ואם ירש מאביו שטר חוב דינו כמלטליים (יט) ויכול למוכרו או ליתנו לאחר:

(8) קטן עד שש שנים כו' - קטן בכל מקום כחרש ושוטה שאין מעשיהן קיימין, וכדלקמן סעיף י"ז - כ'. ונקרא קטן עד שיהא הזכר בן י"ג שנה ויום אחד ונקבה בת י"ב שנים ויום אחד, ומשום הכי מדאורייתא אין מעשיהן קיימין אפילו במלטלין עד שיהיו גדולים, אלא שחז"ל התקינו שמשגיג לעונת הפעוטות שיהיה מקחו מקח וממכרו ממכר משום כדי חייו, דאל"כ אין שום אדם יהיה לו שום עסק עמו, שהרי יכול לחזור בו כשירצה, ואם יש לו אפוטרופוס,

מאיר המשפט על הלכות אונאה

אין מעשי קטן זולת האפוטרופוס קיימין וכמו שיתבאר בסעיף ב'. ועונת הפעוטות מתחיל משהוא בן שש שנים ואילך עד שיגדיל כל אחד לפי חורפו, אלא שמשש עד י' שנים צריך בדיקה אם הוא יודע בטיב משא ומתן, ומשם ואילך עד י"ג יש מחלוקת וכדלקמן ס"ק (ג). ובאם מכר ביותר מכדי חייו, יש מחלוקת (סמ"ע), עיין מדינים אלו בתשובת ר"מ אלשיך סי' ק"א ובתשו' מבי"ט ח"א /ח"ב/ סי' קצ"א וקצ"ב וח"ב סי' קכ"ב ובתשובת ר"ש כהן ס"ג סימן ע"א ועיין בספר באר שבע דף ק"ו ע"א (ש"ך⁷⁰).

(ב) אין הקנייתו לאחרים כלום - דקדק וכתב הקנייתו לאחרים, דאילו לקנות לעצמו קרקע עי' לקמן ס"ז דהוה בכלל זכין לאדם שלא בפניו. ומיהו היינו דוקא לענין שאין המוכר לו יכול לחזור בו, אבל הקטן יכול לחזור בו דהוה בכלל אין חבין לאדם שלא בפניו (סמ"ע).

(ג) ומשש שנים עד שיגדיל אם יודע בטיב משא ומתן כו' - עי' לקמן סעיף ח' שכתב קטן שהגדיל והביא ב' שערות אף על פי שאינו יודע בטיב משא ומתן כו', מוכח מזה דס"ל דקודם שהגדיל בעינין שיודע בטיב משא ומתן. וא"כ קשה על הרמ"א (סמ"ע).

(ד) בטיב משא ומתן - פירוש "טיב" הוא כמו "ענין". קטן בן שש שנתנו לו מתנה ע"י גדול [היינו שראובן זיכה לשמעון הקטן על ידי לוי] ולא פירשו לו אימת יתנה לו, והוא [לוי] נתן לו עכשיו, אם אין הקטן חריף ובקי אזי פשע זה הגדול במה שנתנו לו, ועיין בתשובת הר"ן סי' מ"ד⁷¹ (סמ"ע), אמנם אחר שהגיע לפעוטות שמקחן מקח, שפטור האחר כשנאבד מהקטן. ונראה דהיינו דוקא בכה"ג שהחפץ הנאבד של הקטן, וכיון דחכמים תיקנו שיהיה מתנתו ומחילתו קיים מכל שכן פרעון לידו (נתה"מ).

(ה) ומתנתו קיימת - גם במתנה תיקנו שתהא קיימת, דאי לא עביד ליה נייח נפשיה לא היה נותן לו המתנה ובכלל כדי חייו הוא (סמ"ע).

(ו) בין בדבר מרובה - דלפי הטובה שעשה זה המקבל עמו הוא נותן לו מתנה (סמ"ע).

(ז) בין במתנת שכ"מ - דין דמתנת שכיב מרע מתבאר בסימן ר"ן שהוא בדיבור בעלמא דדבריו ככתובין וכמסורין דמי ושם יתבאר חילוקים בזה (סמ"ע).

(ח) במקום שעשו שלא כהוגן - עיין מ"ש בסימן ס"ו סקכ"ט (קצה"ח), נראה דדין זה אינו רק בקטן שהקנין דרבנן לא הוי רק משום כדי חייו, ולא תיקנו שיחיה עצמו בדבר האיסור, אבל בגדול מהני קנין דרבנן או קדושין דרבנן כגון בקטנה אפילו במקום איסור (נתה"מ), עיין בספר מחנה אפרים הלכות קנין משיכה סימן ב'⁷² (פ"ת).

(ט) בנכסים מועטים - היינו אם לא הניח אביהם בכדי שיתפרנסו הבנות והבנים עד שיבגרו הבנות, דאין שם ירושה על נכסים הללו, אלא ה"ד נוטלין מהנכסים שיעור פרנסת הבנות עד שיבגרו והמותר להבנים, ואם לא הניח אלא כדי מזון הבנות, אזי הכל להבנות והבנים ישאלו על הפתחים, ואם קדמו ומכרו מכירתן מכירה וכמבואר באה"ע סימן קי"ב סעיף י"א י"ד. ושם סעיף י"ב מבואר דמתקנת הגאונים והלאה אף בלא הניח אלא מטלטלין הדין כן (סמ"ע).

(י) אבל בקרקע כו' - דבקרקע צריך חריפות ובקיאות במשא ומתן טפי מבמטלטלים (סמ"ע).

(יא) ולא נותן עד שיגדיל - ונראה דאם מכר בעודו קטן וכשנעשה גדול לא מיחה שוב אינו יכול למחות וכמ"ש בשו"ע סעיף י"ד לענין קטן פחות מבן עשרים. ועיין מ"ש ס"ק (נד) ובסימן קמ"ט סק"ו (קצה"ח).

(יב) דהיינו שהקטן בן י"ג - ועיין בסמוך בסעיף ט' דמחלק וכתב דבמקרקע שירש בעינין דוקא שיהא בן עשרים שנה (סמ"ע).

(יג) ואפילו הוא קרקע שניתן לו במתנה או שקנה כו' - אע"ג דלא שייך בהו דדעת הקטן קרוב אצל זווי ויזלזל במכירת קרקע בשביל המטבע, דלא שייך האי טעמא אלא בקרקע שירש מאביו או משאר מורישים דלא טרח בה עד שיבוא לידו וגם לא יהיב בעדו זווי, משא"כ בקרקע שניתן לו במתנה דלא יהיב אינשי מתנה אא"כ טרח לפנייה בכמה ניחא נפש, וכל שכן כשקנהו בעצמו או על ידי אפוטרופוס שלו בזווי דהרי ראינו דניחא ליה הקרקע מזווי, אפילו הכי אמרו חז"ל דאין מכירתו מכירה בקרקע מטעם שכתבתי בס"ק (י) דקרקע צריך חריפות ובקיאות טפי (סמ"ע).

⁷⁰ לא עשיתי.

⁷¹ לא עשיתי.

⁷² לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(ט') או שקנה האפוטרופוס - על ידי אפוטרופוס, הוה קנין גמור דאפילו הקטן אינו יכול לחזור בו, משא"כ אם קנהו בעצמו וכדלקמן סעיף ז' (סמ"ע).

(טו) אפילו במתנת שכיב מרע - דהוה אמינא כיון דתיקנו שיהיו דבריו ככתובין וכמסורין כדי שלא תטרף דעת השכיב מרע הנותן כשלא יתקיימו דבריו, וגם בקטן שייך האי טעמא ויהיה מתנתו מתנה אף בקרקע, קמשמע לן, דלא שייך בקטן לומר מצוה לקיים דברי המת. ועיין בתשובת הרא"ש כלל א' סי' ה' 73 (סמ"ע).

(טז) מיהו כל זמן כו' - אין ספק דממכרו ומתנתו דקטן בטלי לגמרי, ואפילו אינו חוזר בו יכולין ב"ד או קרוביו לסלק הלוקח מהקרקע, וכל זמן שהוא שותק ומיחו בו קרוביו או שהלך למדינת הים, אסור להלוקח לאכול פירות, אבל מ"מ אם רצה הקטן שתתקיים מתנתו ומתוך כך אכל הפירות אין מוציאין מידו, ואפילו חזר בו הקטן ואמר שהיה סבור שמתנתו מתנה ומשום הכי הניחו לאכול והוה מחילה בטעות, הא קי"ל דמחילה כי האי הוה מחילה, ועי' לקמן סעיף י"ד דפחות מבין כ' שמכר קרקע חוזר ומוציא אפילו הפירות שכבר אכל וצריכים לחלק ששם מדובר באכל שלפני בפני הקטן (סמ"ע), וי"ח ותיבת "הלוקח" שכתב הרמ"א טעות סופר וצ"ל "המקבל", אי נמי י"ל דמיירי אפילו בלוקח רק כשלא נתן עדיין דמי המכירה באופן שהלוקח יתחייב לשלם דמי הפירות, בזה כתב הרמ"א שפיר דאין חייב לשלם מכיסו, אבל בשכבר נתן המעות ודאי מנכין לו הפירות שאכל. ולפ"ז לא קשה מסי"ד, דשם מיירי שכבר נתן המעות דאז מוציאין ממנו הפירות (נתה"מ).

(ט') והלוקח אוכל פירות - כצ"ל והלוקח בוי"ו (סמ"ע).

(טח) א"צ לשלם מה שלקח - עיין מ"ש בסמוך ס"ק (נג) (סמ"ע).

(טט) שט"ח דינו כמטלטלין - וחזקת חנות דינו כקרקע, עיין בתשו' ר"מ אלשיך ס"ס ל"ח 74 (ש"ך), יש לקטן קנין במטלטלין משמע דכל הקניינים דשייכים בגדול הן ג"כ בקטן, ובספינה ובהמה גסה דמהני מסירה מהני ג"כ בקטן. וכן כשהמשיך [עיין סעיף ד'] מהני בפניו אפילו לא אמר לו לך משוך אף דקטן כשלא בפניו דמי, משום דקפידא דבפניו הוא רק משום ריצוי (נתה"מ).

(ב) במה דברים אמורים בקטן שאין לו אפוטרופוס אבל אם היה לו אפוטרופוס (כ) אין מעשיו כלום אפילו במטלטלים אלא מדעת האפוטרופוס שאם רצה לקיים מקחו וממכרו ומתנתו במטלטלים קיים (כא) הגה: והוא הדיון אם סמוכים אלל צעל הצית קדינו כאפוטרופוס כמו קיטצאר לקמן סימן ר"ל (כז) אבל משהגדיל אע"פ שיש לו אפוטרופוס שמינה לו אצו מקחו מקח וממכרו ממכר אע"פ שאפוטרופוס כריך לקיים דברי המת ואסור ליחנס ליוכס ולא ללוקח עד הזמן קצויה מכל מקום מקחו מקח ואם תפסן הלוקח מיד אין מויליין מידו (כג):

(ג) אבל אם יש לו אפוטרופא כו' - כנ"ל ס"ק (א) דכיון דיש לו אפוטרופוס לא שייך בהו תקנת כדי חייו (סמ"ע).

(כא) ומתנתו כו' - וי"א דמתנתו מתנה אפילו אם יש לו אפוטרופא, דלענין מתנה אין חילוק, ועוד דאפשר דאפילו לשיטת המחבר הני מילי במתנת בריא אבל במתנת שכיב מרע דלא חיילא אלא לאחר מיתה מהני, וצ"ע לדינא (פ"ת).

(כב) וכמו שיתבאר לקמן סימן ר"צ - סכ"ד (סמ"ע).

(כג) מ"מ מקחו מקח - ר"ל דאחר שיגיע זמן מסירת האפוטרופוס להיורש או יחול המקח דצריך ליתנו להלוקח. עוד נ"מ בזה דאפילו קודם שהגיע הזמן אם תפס הלוקח כו' [75] (סמ"ע), עי' סי' ר"צ סקי"ג?? (נתה"מ), עיין מ"ש לקמן סימן ר"צ סעיף כ"ו סק"ח (פ"ת).

(ג) קטן היודע בטיב משא ומתן שאין לו אפוטרופוס שנשא ונתן במטלטלים וטעה דינו כדין הגדול פחות משתות מחילה שתות מחזיר אונאה יתר על שתות בטל מקח:

(כד) פחות משתות מחילה - דאע"ג דקטנים נינהו, מ"מ משום כדי חייהן הוצרכו להשוותן גם בזה לגדולים (סמ"ע).

73 לא עשיתי.

74 לא עשיתי.

75 לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(כה) שתות מחזיר אונאה - ואף דבסימן שמ"ט סעיף ג' מבואר דאפילו קטן שגנב כשאין הגניבה בעין דאינו חייב לשלם, מ"מ במו"מ תיקנו חז"ל שיהיה כל דינו כגדול כדי שיהיו נושאים ונותנים עמו כמ"ש הסמ"ע ס"ק (נה) (נתה"מ).

(ד) אין מקח הקטן וממכרו במטלטלים קיים אלא כשמשך או המשיך אבל אם נתן מעות על המקח וחזר בו אינו מקבל מי שפרע ואחרים שחזרו בו מקבלים מי שפרע⁷⁶:

(כז) כשמשך או המשיך - ועיין סימן קצ"ט סעיף ד' דמשיכה בלא מעות לא קנה ביתומים עד שנתן המעות גם כן (נתה"מ).

(כח) אבל אם נתן המעות כו' - דמעות אינן קונות במטלטלין אפילו בגדולים, אלא שצריך החזור בו לקבל עליו מי שפרע כמו שנתבאר לעיל סימן ר"ד ס"א (סמ"ע).

(כח) וחזר בו אינו מקבל מי שפרע - משמע דבאופן המבואר בסימן קצ"ח סעיף ה' וסעיף ו' שהמעות הוא קונה קנין גמור במטלטלין, קונה אף בקטן. ולפי הטעם שכתב הסמ"ע בס"ק (כט) אף בכה"ג לא קנה הלוקח מהקטן, ושם יבואר (נתה"מ).

(ה) וכן אם קנו מיד הקטן או השכיר מקום המטלטלים וחזר בו לא קנה לוקח שאין מוציאים מיד הקטן בדין ואין קונין מיד הקטן כלום שהקנין כשטר ואין העדים חותמין אלא על שטר של גדול:

(כט) וכן אם קנו מיד הקטן - פירוש, קנו מטלטלין ממנו ע"י קנין סודר, שהלוקח נתן סודרו להקטן כדי שיחזיק בו ויקנה ללוקח בחליפי הסודר דבר המטלטלין שקונה ממנו. ומסיק בטעמו שאין מוציאים מיד הקטן, והרי אף שהקנה לו בקנין סודר ותאמר שמועיל הקנין, מ"מ יכול הקטן לחזור בו כיון שעדיין דבר המטלטלין בידו וצריכין להוציאו מידו, מה שאין כן כשקונה הלוקח במשיכה וכל משיכה היא מרשות מוכר לרשות הלוקח או לסימטא שכבר יצאה מרשות המוכר, דתו אין צריך הוצאה מיד הקטן (סמ"ע).

(ל) או השכיר מקום כו' - אף דבזה אין צריך הוצאה מידו, דמיד שהשכיר לו המקום שהמטלטלין מונחין עליו, הרי הן מונחין ברשות הלוקח, מ"מ אין שכירות הקטן בקרקע כלום כמו שאין במכירתו כלום, דשכירות ליומא ממכר הוה (סמ"ע) וי"א דהטעם שאין מוציאים מיד הקטן שכתב המחבר, קאי על השכיר מקום המטלטלין דלא קנה. ואף דאין לקטן כח במכירת ולקחת קרקע, מ"מ בשכירות דיש בו ג"כ חיוב הגוף, דהא אם עבר וסתרו חייב להעמיד לו בית כמבואר בסימן שי"ב סעיף י"ז, ואילו מכר לו בית וסתרו המוכר אין צריך המוכר להעמיד לו בית רק לשלם לו דמי שווין, וכן בסימן שי"ב סעיף ב' במתה דמוכר הנבילה לשכור חמור, אלמא דיש חיוב הגוף להעמיד לו הדבר ששכר ממנו ודמי למחייב עצמו בפירות קרקע, וחיוב הגוף מהני מגדול לקטן, משא"כ מקטן לגדול דחיוב לא מהני גביה שאין מוציאים מיד הקטן כשנתחייב עצמו, ולהקנות גוף הקרקע לפירות גם כן אינו יכול הקטן, משום הכי לא מהני שכירות מקטן, אבל להשכיר קרקע להקטן מהני מטעם דהוי כהתחייב עצמו בפירות קרקע ושיעבד קרקע זו לפירותיה דמהני מגדול לקטן ולא מקטן לגדול, אבל קנין מעות כשהוא באופן דמהני מגדול מהני ג"כ בקטן (נתה"מ).

(לא) ואין קונין מיד הקטן כו' - אפילו במקום שאין צריך הוצאה מיד הקטן, כגון שהמטלטלין אינם ברשותו, מ"מ לא זכה בהן הלוקח מכח הקנין (סמ"ע), עי' סמ"ע בסימן צ"ו סקט"ו דכתיב שלף איש נעלו, ולא קטן. אמנם בחליפין שוה בשוה נראה דתליא במחלוקת המבואר בסימן ר"ג סוף סעיף א' בהג"ה, ד"א דלא בעינן כלי, דחליפין שוה בשוה לא נלמד מקרא דשלף איש נעלו, כשם דלא בעינן נעל כך לא בעינן איש. וגם לא גרע מנתן לו כל הכסף דקנו אפילו בהקדש דמהני כסף ושוה כסף, ויתומים הרי הם כהקדש, בודאי קנה בחליפין שוה בשוה. אבל להנך פוסקים דס"ל דגם בחליפין שוה בשוה בעינן כלי דנלמד מקרא דשלף איש, כשם שנעל בעינן כך בעינן איש (נתה"מ).

(ו) וכן קטן שקנה מטלטלים וקנו מידו ושכר(לב) מהם המקום לא קנה עד שימשוך לפי שאין חצר הקטן קונה לו מפני שנתרבה מדין שליחות(לג) ואין שליחות לקטן ולא יהיה הקנין או שכירות המקום גדולים מחצירו(לד) אבל הקטנה שנתרבתה חצרה מידה תקנה המטלטלים מאחרים אם קנו מידה או בשכירות מקום:

⁷⁶ ע' קצות רמג סק"ט שה"ה יש לקטנה קנין שטר

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(לב) וקנו מידו או שכר - כן צ"ל. שקנו מיד הקטן בקנין סודר והקנו להקטן המטלטלין, דומיא לקנו מידה דכתב בסיפא (סמ"ע).

(לג) שנתרבה מדין שליחות כו' - הא דאין דין חצר לקטן וישנו לקטנה ילפינן מגט, ויתבאר לקמן בסוף סימן רס"ח סעיף ב' עיין שם (סמ"ע).

(לד) ולא יהיה הקנין - דלא נימא דרבנן תקנו בפעוטות שיהיה כמו"מ כל דיניו שוה לגדול, ואפשר דלא תיקנו רק משיכה ולא שאר קנינים דכתיב בהו איש כגון קנין סודר, ועיין סימן רמ"ג סעיף י"ט (נתה"מ).

(לה) אבל הקטנה שנתרבתה חצרה מידה כו' - אין שום הבדל בין קטן לקטנה בענין קנין חליפיים ועי' סי' רמ"ג ס"ט (ש"ך).

(לו) אם קנו מידה - היינו טעמא, כיון דמצינו דריבתה התורה קנין לקטנה ע"י חצירה כמו בגדול, משום הכי הניחו לה חז"ל ג"כ קנין דקנין סודר כמו בגדול, ומשום הכי כתבו קנין זה דקנין סודר בבבא דקנינה ע"י חצירה (סמ"ע).

(ו) קטן שקנה קרקע ונתן דמים והחזיק בקרקע תעמוד בידו לפי שזכין לאדם שלא בפניו: (לז) ונתן דמים והחזיק בקרקע - בהחזיק בקרקע לחוד מעמידין השדה בידו כמו בחזקה גדולה, וזיל בתר טעמא דזכין לאדם שלא בפניו, ואפשר לחלק, ועי' לעיל ס"ק (ב) שקטן יכול לחזור בו (סמ"ע), עיין בתשובת ר"ש כהן ס"ב סימן רי"א⁷⁷ (ש"ך), היינו מדין דעת אחרת שהוא מדין זכיה שהנותן זוכה לו והנותן גדול, ואף על גב דבעלמא לא מצי נותן גופיה לזכות למקבל אלא צריך מקבל בעצמו לזכות או ע"י אחר, הכא שקטן בעצמו זוכה אלא שאין לו דעת ומש"ה אינו זוכה במציאה, אבל היכא דאיכא דעת נותן הנותן בעצמו זוכה לו⁷⁸, וי"א שדעת אחרת מקנה אינו קשור לזכיה (קצה"ח), עיין סמ"ע ס"ק (ב) דהקטן יכול לחזור בו ולא המוכר. ואף שהמוכר מכר סתם, י"ל דאמרינן דכו"ע ידעי דקטן אין לו קנין ובודאי בדעתו תלה הדבר. ונראה דכשהקטן חוזר כשהגדיל דמשלם כל הפירות שאכל, ואף במטלטלין כה"ג אם ימכור לו המוכר שיהיה הקטן יכול לחזור בו עד שיגדיל והמוכר לא יהיה יכול לחזור בו, בודאי דהקטן קונה מדאורייתא, דאין לך זכות גדול מזה כמבואר לקמן סעיף כ"ג, ועדיפא אפילו ממתנה, דבמתנה הוא קצת חוב משום שונא מתנות יחיה משא"כ במקח כשיהיה הברירה בידו ודאי זכות הוא וקונה דבר תורה כשדעת אחרת מקנה. והא דאין מקחו מקח במטלטלין מדאורייתא הוא רק במקום שיהיה המקח קיים מיד, באופן זה אין נתינת דמים שלו נתינה וממילא לא קנה המטלטלין דבר תורה, אבל כשמכר לקטן באופן שיהיה הברירה בידו קונה בין בקרקע בין במטלטלין דבר תורה (נתה"מ).

(ח) קטן שהגדיל והביא שתי שערות הזכר אחר י"ג שנה והבת אחר י"ב אע"פ שאינו יודע בטיב משא ומתן מקחו וממכרו ממכר ומתנתו מתנה במטלטלין אבל קרקע אין מעשיו קיימים עד שיהיה יודע בטיב משא ומתן אחר שהגדיל(לה) הגה: וכל זה צמוכר עלמו אצל בית דין מוכרין קרקעותיו לפרוע חובת אביהן וכיוצא בזה(לט) (עיין לקמן סעיף כו סימן זה):

(לח) קטן שהגדיל כו' עד אף על פי שאינו יודע כו' - עיין לעיל ס"ק (ג) (סמ"ע), יתומה אחת שבהיותה בת י"ב שנים תמימות עשתה שידוך בלי ידיעת האפוטרופוס, ועתה היא בת י"ד שנים ונבדקה ויש לה סימני גדלות, אם יש כח ביד האפוטרופוסים לבטל השידוך מחמת שאז בעת הקישור לא נודע אם הביאה סימנים, דדוקא לחומרא אמרינן חזקה דרבא ולא לקולא, ואם היתומה עדיין עומדת בקישור שלה ורצונה לקיים השידוך, פשיטא שמעשיה קיימין, ואם שעתייה היא שומעת לדברי האפוטרופוסים וחוזרת מהשידוך, א"כ לחייב אותה בחצי נדן קנס ולהוציא ממון אי אפשר. אבל כיון שעל קיום השידוך יש חרם ונכתב בתנאים, והקנס לא יפטור את החרם, ועל החרם יש כאן ספיקא דאורייתא שאם היתה אז גדולה בשנים ובסימנים חל החרם, ולכן ראוי להודיע להיתומה שאם תבגוד בהמשודך תחוש לנפשה מעונש החרם, אבל להענישה על זה בב"ד אין כח, ובפרט שעכ"פ המשודך עשה שלא כהוגן מתחילה מה שעשה בלי ידיעת אפוטרופוסים, ואף שעל פי דין יכולה היתומה לעשות לעצמה [כמ"ש לעיל סעיף ב' בהגה], אבל עכ"פ הוא נגד היושר, ומה טוב למצוא פשר דבר ביניהם. וכתב עוד, אמנם כל זה בידוע שהעדים כשחתמו התנאים לא בדקוה או [בדיקת דדים כמ"ש באה"ע סימן

⁷⁷ לא עשיתי.

⁷⁸ לפי זה אם המוכר לא יודע שהקטן קטן, לא זכה.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

קס"ט סעיף י', אבל אם אין הדבר ברור אז אמרינן חזקה על העדים שלא חתמו על התנאים אא"כ ידעו שנעשה בגדול [כמ"ש לקמן סעיף י"ג בהגה] אם העדים קצת בני תורה. ואם אבי החתן תפוס ועומד במקצת הסך מה שקיבל מצד הכלה, רק שנתן חילוף כתב על זה, מועיל תפיסתו⁷⁹, (פ"ת).

(ל"ט) ב"ד מוכרין קרקעותיו לפרוע חובת אביהם - וה"ה חוב עצמן. ונראה דוקא לפרוע חובות יכולין ב"ד למכור, אבל אם הוא בעצמו צריך למכור לאיזה צורך נראה דאין לב"ד להעמיד אפוטרופוס למכור לצרכו, כי אפוטרופא למבוגר לא מוקמינן, וגם הב"ד אין להם כח לכך. אין תקנה לפחות מבין עשרים למכור בנכסי אביו רק שילוח מעות לעצמו מקודם ולשעבדן, שבזה יש לו כח כמבואר בסעיף ט"ו בהגה"ה, ואח"כ יגבה הב"ד להבע"ח בשומת ב"ד, שלפרוע יש כח להב"ד (נתה"מ), וי"א שיכול פחות מבין עשרים למנות אפוטרופוס למכור בקרקעות (פ"ת).

(ט) במה דברים אמורים בקרקע שלו שקנאו או ניתן לו במתנת בריא אבל קרקע שירש מאבותיו או משאר מורישיו או שניתן לו במתנת שכיב מרע אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן ד' שנה שלימות ויביא שתי שערות אבל קודם עשרים שנה שלימות אף על פי שהביא שתי שערות ויודע בטיב משא ומתן לא שמא ימכור בזול מפני שדעתו נוטה אחר המעות ועדיין לא נתיישרה דעתו בדרכי העולם וכשהוא בן עשרים שנה שלימות והביא שתי שערות מוכר בין במטלטלים בין בקרקעות בין שלו בין של אביו ואפילו אינו יודע בטיב משא ומתן וללא כ"ס חולקין בזה:

(כ) בקרקע שלו שקנאה - פירוש, שקנאה כשהיה קטן ע"י אפוטרופוס שלו, או שקנאה בעצמו, שיכול לקנות כמ"ש בסעיף ז' שמיקרי זכות וזכין לו שלא בפניו (סמ"ע), עיין בתשובת ר"ש כהן השייכים לס"ב סי' כ"ז ובתשובת רשד"ם סימן רל"ו וסימן רמ"ג וסימן שמ"א⁸⁰ (ש"ך).

(כ"א) או שניתן לו במתנת שכיב מרע - דג"כ דין ירושה יש לו, דבא לו מאליו בלא מעות ובלא שירחא דניה נפש (סמ"ע).

(כ"ב) אין ממכרו ממכר - יתום שהביא ב' שערות ויש לו יד בטיב משא ומתן והוא בר ט"ו שנה, שהשכיר ביתו שירש מאביו על משך ששה שנים רצופים, והיה לו אפוטרופוס שנעשה בב"ד וטען האפוטרופוס שלא ידע מזה. כאן שונה מסעיף ה' ששכירות אינו יכול, דבשלמא התם השכיר לו גוף המקום ללוקח להיות כשלו, אבל בנידון דידן אינו ממכר אלא להנאת שכירות אבל גוף הקרקע לבעלים (פ"ת).

(כ"ג) בן עשרים שנה שלימות - פירוש, ולא אמרינן בזה מקצת שנה ככולה (סמ"ע).

(כ"ד) נוטה אחר מעות - משא"כ בקרקע שקנה דהרי ראינו דניחא ליה בקרקע טפי מהמעות, וגם במתנה דטרח קמיה נותן עד שמחמת טרחו נתן, או שהקטן ג"כ יהיב ליה מידי מקדמת דנא, בכה"ג אנו רואים שאוהב הקרקע ולא מוזיל לגבי לוקח וכמ"ש לעיל ס"ק (יג) (סמ"ע).

(כ"ה) ודלא כיש חולקין - פירוש, דס"ל דאפילו אם הוא בן עשרים בעינן ג"כ שיהיה חריף, וי"א דבמכירה בן י"ג שנים והוא חריף מוכר אפילו בנכסי אביו, ובנכסים שקנה יכול למכור כשהוא בן י"ג והביא שערות אפילו אינו חריף רק שאינו שוטה (סמ"ע).

(י) מתנתו כשהוא פחות מבין עשרים ויותר על י"ג והביא ב' שערות בין מתנת בריא בין מתנת שכיב מרע קיימת שאילו לא הגיע לו הנאה גדולה לא נתן והוא דבר שאינו מצוי תמיד ואמרו חכמים תתקיים מתנתו כדי שיהיו דבריו נשמעים:

(כ"ז) בין במתנת שכ"מ כו' - פירוש, שנתנו הוא לאחרים במתנת שכיב מרע, ואפילו היא קרקע שירש מאבותיו דבכה"ג אינו יכול למכור, אפילו הכי מתנתו מתנה מטעם דסיים וכתב דאילו לא כו' (סמ"ע).

(יא) במה דברים אמורים שיכול למכור קרקע אביו כשהוא בן עשרים כשהביא שתי שערות או שנולדו לו סימני סרים אבל אם לא הביא שתי שערות ולא נולדו לו סימני סרים

⁷⁹ עי' ש"ך תקפו כהן סי' ק"ל, דהיכא דיש לזה שטר לא מהני לזה תפיסה במעות שחייב לו אם אין הספק בגוף השטר, ולא יוכל לתפוס בשביל ספיקא דדינא שיש לו עליו ממקום אחר.

⁸⁰ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

קמן הוא ואין ממכרו ממכר אפילו בנכסיו עד שיגדיל ויגיע לרוב שנותיו שהם שלשים ושש שנים:

⁽¹²⁾ שנולדו לו סימני סריס - סימני סריס מבוארין באה"ע ריש סימן קע"ב (סמ"ע).
(יב) מכר קודם שנתברר שהוא גדול כגון קודם עשרים ולא הביא שתי שערות ולא נולדו לו סימני סריס ולאחר זמן הביא ב' שערות שעתה נתברר שעכשיו הגדיל אין מכירתו שמכר עד עתה כלום אבל בסימני סריס מבין עשרים נעשה גדול למפרע מבין י"ג שנה ויום אחד לפי שעתה נתברר שהוא סריס ממעי אמו ומה שלא הביא שתי שערות היה בסיבת זה ואיגלאי מלתא שמבין שלש עשרה ויום אחד גדול היה וממכרו קיים:

⁽¹³⁾ כגון קודם עשרים ולא הביא ב' שערות כו' - כשלא הביא ב' שערות אפילו בן עשרים נמי, אלא משום סיפא נקטו, דכשנולדו בו סימני סריס לאחר זמן דמחשב כגדול למפרע אפילו לא הביא ב' שערות ומכרו קודם עשרים (סמ"ע).

⁽¹⁴⁾ שעתה נתברר שעכשיו הגדיל - פירוש, ולא קודם לכן, דאם היה גדול לפני כן היה לו להביא שערות קודם לכן, משא"כ כשנולדו לו סימני סריס הם מראים שהוא סריס ושמשום הכי לא הביא שערות, א"כ אף שעדיין אין לו שערות מעשיו קיימין משעה שנעשה בן י"ג שנה, שכיון שהוא סריס אינו בר שערות, וגם מסימני סריס שלא היו נראין עד שהוא בן עשרים אינן ראייה שעד עתה היה קטן, דדרך הסריסים הוא בכך להראות סימניהן לאחר שהן בן עשרים (סמ"ע).

(יג) מי שמכר בין בנכסיו בין בנכסי אביו ומת ובאו קרוביו וערערו לומר שקמן היה בשעת המכר ובקשו לבדקו אין שומעין להם הגה: דחוקה אין עדים חותמין על השטר אללא אם כן יודעים שהמוכר נעשה גדול ועוד דסימנים עשויין להשתנות ועוד לאין מנוולין את המת:

(יד) פחות מבין עשרים (נ) שמכר קרקע אביו חוזר ומוציא מיד הלקוחות (נא) בין קודם עשרים בין אחר עשרים מיד ומוציא ממנו כל הפירות שאכל (נב) ואם הוציא הוצאות או שנמטע וזרע שמין לו ומחזיר לו את השאר (נג) אבל אם כשנעשה בן עשרים לא מיחה שוב אינו יכול למחות אפילו היה קמן כשמכר:

⁽¹⁾ פחות מבין כו' - עיין בתשובת ר"ש כהן ס"ב סי' מ"ב (ש"ך)⁸¹.
⁽²⁾ חוזר ומוציא כו' - מדלא כתב שממכרו בטל ושניהם חוזרים, דמשום תקנתא דידיה הוא שתיקנו חכמים שלא יוכל למכור ושיוכל לחזור בו עד שיהיה בן עשרים, אבל כל כמה דלא הדר ביה המכר קיים ואין הלוקח חוזר בו, וי"א ששניהם יכולים לחזור (פ"ת).

⁽³⁾ ומוציא ממנו כל הפירות שאכל - עי' לעיל דברי הרמ"א סעיף א' וס"ק (טז) (סמ"ע).
⁽⁴⁾ שמין לו ומחזיר השאר - יש להסתפק אם דינו כיוורד ברשות ונוטל מהשבח שיעור הוצאתו וגם שכר טרחתו כמ"ש בסימן קע"ח סעיף ג' ולקמן סימן שע"ה סעיף ד', או כיוורד שלא ברשות מאחר דאין במכירת קטן כלום (סמ"ע), בכל מקום שיש ביטול מקח כגון באונאה או במום, שדינו כיוורד ברשות, ואם בנה ולא השביח הוא כהא דסימן ק"ג סעיף ט' בשומא הדרא וכן מוכח לעיל בסימן רל"ב סעיף י"ד דאם השביח נוטל שבח התפירה מן המוכר, משמע דמשלם לו גם שכר טרחתו כדין יורד ברשות. אמנם אפשר שיש לספק בזה כיון שהלוקח ידע שהוא פחות מבין כ' ואין מכירתו מכירה, ודמי ליורד שלא ברשות (נתה"מ).

⁽⁵⁾ שוב אין יכול למחות כו' - כיון שלקח המעות ונשתמש הלוקח בקרקע זו לפניו כשהיה בן עשרים ולא מיחה, נתקיימה ביד הלוקח שהרי רצה בממכרו, משמע דתיתי בעיניו, דלקח ממנו מעות דמי שויה וגם נשתמש לפניו אחר שהיה גדול ושתק, ואפילו בזו יש חולקין וס"ל דאפילו הכי יכול להוציא (סמ"ע).

(טז) קמן שלוחה מאחריהם (נה): יש מי שאומר שחייב לשלם כשיגדיל ויש מי שפותר ויש מי שמחלק שאם ידוע שלוחה לצורך מוזנותיו (נו) נפרעין ממנו אבל אם אינו ידוע שלוחה לצורך מוזנותיו אין נפרעין ממנו הגה: ויש אומרים דלע"ג ללא יוכל למכור קרקעותיו מכל מקום יוכל לשעבדן (נז) ואף במכירה שלא עשה כלום כריך להחזיר המעות שלקח ואם אין לו הלוקח גובה ממנו מצני חורין:

⁸¹ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(נח) קטן שלוה מאחרים כו' - מדסתם בזה ולא כתבו קטן המגיע לעונת פעוטות כמ"ש לעיל סימן צ"ו סעיף ג', גם מדכתבו דעת החולקין כאן ולא כתבום לעיל שם, נראה דס"ל דיש חילוק בין לזה בפירוש לצורך משא ומתן דבו כו"ע ס"ל דבעינן שיגיע לעונת הפעוטות, דבפחות מזה אפילו במעות שלו אין מעשיו קיימין במשא ומתן, וכשהגיע לעונת הפעוטות כו"ע מודים דהלוה להן לצורך משא ומתן דצריך לחזור ולשלם כיון דדינו במשא ומתן במטלטלין כדין גדול, וכאן איירי בקטן שעדיין לא הגיע לעונת הפעוטות ותובעו ואומר שלוה לצורך מזונותיו, ובזה חולקים, הסברא הראשונה ס"ל כיון דאפשר לומר דהאמת אתו דהלוה לצורך מזונותיו משום הכי חייב לשלם לו ואף שלא הגיע לעונת פעוטות, דס"ל דלענין מזונות אין חילוק בין הגיע לעונת הפעוטות. וסברא שניה ס"ל דפטורין לשלם כיון דעדיין לא הגיע לעונת הפעוטות והן כשוטים גמורים ואף אם אמת הוא שלוה לצורך מזונותיו. והדעת השלישית הוא שמחלק וס"ל דצריך להיות ידוע שלוה לצורך מזונותיו ואין משגיחין בדברי הקטן שאמר תחילה שלוה לצורך מזונותיו, ומשום הכי דקדק וכתב שאם "ידוע" כו' אבל אם אינו "ידוע" כו' (סמ"ע), ע"ל סימן שמ"ט ס"ג [קטן שגנב, מחזירין קרן לבעלים אם הוא בעין. ואם אינו בעין, פטור אף לאחר שיגדיל] ועיין בסמ"ע ורחוק מהשכל שיהיה הלוואות קטן בפחות מו' שנים (ש"ך).

(נח) שאם ידוע שלוה לצורך מזונותיו - והוא הדין אם מודה לו כשהגדיל שלוה לצורך מזונות, ופשוט (נתה"מ).

(נח) יכול לשעבדן - היינו פחות מבין עשרים וכבר הוא בן י"ג עם שערות, אבל קודם שנעשה בן י"ג ודאי דשעבודא לאו שעבוד הוא, דהא אין שטר לקטן ומנין יהיה לו שעבוד, ומקומו של הרמ"א לעיל בסעיף יד (נתה"מ).

(נח) גובה ממנו מבני חורין - כיון דדעתו סומכת על זה דהחזיק בקרקע ולא הוה כחוב לגבות ממשעבדי (סמ"ע).

(טז) קטן שערב לאחרים פטור מלשלם אף לכשיגדיל:

(טז) שערב לאחרים כו' - דבקל נתפתה להיות ערב ואין בו משום תקנת כדי חייו (סמ"ע).

(יז) חרש שאינו שומע ואינו מדבר או מדבר ואינו שומע כלום מוכר ולוקח המטלטלים ברמיזה אבל לא בקרקע ואף במטלטלים לא יתקיימו מעשיו עד שבודקין אותו בדיקות רבות ומתיישבין בדבר:

(יז) ואינו שומע כלום - דקדק לכתוב כלום, דאילו שומע קצת הרי הוא כפקח וכמ"ש לקמן בסעיף י"ט, ובאינו שומע אף שיכול לדבר מ"מ חרש הוא (סמ"ע).

(יז) או מדבר ואינו שומע - כל מקום שהזכירו חכמים חרש אצל שוטה וקטן, שהשוו אותו לשוטה, אז בעינן דוקא שיהיה אינו שומע ואינו מדבר, אבל כאן שלא הזכירו אלא חרש לבד, הוא אפילו מדבר ואינו שומע, והטעם דקרקע גרע, ונראה דאם צריך למכור קרקע, שהב"ד מעמידין לו אפוטרופוס כמו שמעמידין לשוטה (עי' להלן סעיף כ'), דיש לו דין שוטה לזה (נתה"מ).

(יח) ברמיזה - פירוש, שרומז באצבעותיו אבל לא בקפיצת פיו (סמ"ע).

(יח) בדיקות רבות כו' - פירוש, בדיקות כמו שבודקין לגיטין וכמו שאמרו בנשתתק שאכתוב בסעיף שאחר זה (ס"ק (סה)), וכאן כתב תיבת רבות, משום דאפשר שאין דעתו צלולה כל כך, וזהו שכתב ומתיישבין בדבר (סמ"ע).

(יח) אלם ששומע ואינו מדבר או מי שנשתתק מקחו וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות בין במטלטלין בין בקרקע והוא שיבדוק בדרך שבודקין לגיטין או יכתוב בכתב ידו:

(יח) או מי שנשתתק - היינו שהיה יכול לדבר ונשתתק אחר זמן לידתו, משא"כ אלם שממעני אמו לא היה יכול לדבר (סמ"ע).

(יח) בדרך שבודקין אותו לגיטין - עי' שם סימן קכ"א סעיף ה' [מי שנשתתק, ושאלוהו אם רוצה שיכתבו גט לאשתו, והרכיב בראשו לומר הן, בודקין אותו בדברים אחרים בסירוגין, חד הן ותרין לאו, חד לאו ותרין הן, אם הרכיב בראשו על לאו ועל הן הן, הרי אלו יכתבו ויתנו. הגה: וי"א דבודקין אותו על ידי פירות שאינם נמצאים אלא בקיץ ושואלין אותו בימות החורף אם רוצה שילקטו לו מן האילן, או להיפך] (סמ"ע).

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(יט) מי שאינו שומע אלא אם כן מדברים עמו בקול אין זה חרש אלא הרי הוא כפקח לכל דבריו:

(כ) השומע אין מקחו מקח ואין ממכרו ממכר ואין מתנותיו קיימות לא במטלטלין ולא בקרקע ובית דין מעמידין אפטרופוס לשוטם בדרך שממנים לקטנים ואין לו זכיה כלל ע"י עלמו:

(יט) ואין לו זכיה כלל ע"י עצמו - פירוש, הן מה שמצא מהפקר הן מה שאחרים נותנין לידו, אין ידו מחשב יד לאמר שזכה במה שבאה לידו, אבל אחרים המקנים להם ע"י אחר זכיותן זכיה, דיש כאן דעת מקנה ודעת הזוכה להן דשניהן בר דעת (סמ"ע).

(כא) מי שהוא עת שומע ועת שפוי כגון אלו הנכפין כשהוא שפוי כל מעשיו קיימין וזוכה לעצמו ולאחרים ככל בן דעת וצריכים העדים לחקור הדבר היטב שמא בסוף שטותו או בתחילת שטותו עשה מה שעשה הגה: אמרו קנים כשהיה קטנה זצין וקנים אומרים כשהיה שפוי זצין קרקע בחזקת המוכר מטלטלין בחזקת המחזיק בהן:

(יט) שמא בסוף שטותו או כו' - היינו שמא בסוף עת שפייתו ובתחילת שטותו עשה מה שעשה, ר"ל שמא בסוף עת שפייתו נעשה המקח, ואז היה נראה לעדים כאילו הוא בן דעת, וכבר בא סוף עת שפייתו ונכנס לתחילת שטותו ואינו בן דעת, ולכך צריכין לדקדק (סמ"ע).

(כב) השכור מקחו וממכרו ממכר ומתנותיו קיימים ואם הגיע לשכרותו של לוט והוא העושה ואינו יודע מה עושה אין מעשיו כלום והרי הוא כמו השומע:

(כג) המוכר שמכר קרקע או מטלטלים וזכה בהם ללוקח שלא מדעתו יד הלוקח על העליונה אם רצה ליקח אין המוכר יכול לחזור בו ואם לא רצה תחזור לבעליה

(כד) וכן העבד שקנה או מכר (סח) או נתן מתנה (סט) או נתנו לו יד האדון על העליונה אם רצה לקיים מעשיו הרי אלו קיימים ואם לא רצו בטלו כל מעשיו ובדברים בלבד הוא שמקיים האדון או מבטל ואינו צריך לקנות ממנו כלום:

(טז) וכן העבד שקנה או מכר - נראה דודאי כשעבד קנה או מכר שגם הלוקח או המוכר יכול לחזור בו קודם שנתרצה האדון, דלא עדיף העבד מאחר שקונה בשביל אחר כמבואר בסימן קפ"ד סעיף ב'. ואפילו נתרצה האדון אין הקנין קיים כשהיה משיכה כיון שכבר כלתה משיכתו, רק בקנין כסף וכיוצא. רק דקמ"ל דאפילו במקום שידוע שהוא זכות לאדון כגון שלקח בזול גדול או שמכר ביוקר גדול, וקמ"ל דמ"מ לא אמרינן יד העבד כיד רבו אפילו בזכות, והאדון יכול לבטל המעשה (נתה"מ).

(טז) או נתנו לו כו' - גם בנתנו שייך לומר אינו רוצה, דלפעמים יצטרך להוציא על זה הוצאה, כגון בעבדים שיתחשב בפרנסתן, וכמ"ש לקמן סימן רמ"ה סעיף י' ובסמ"ע סק"ז???

(יז) שמקיים האדון או מבטל וא"צ לקנות - גם בביטול הוה אמינא שיצטרך לקנות וכמ"ש לקמן בסימן רמ"ג סעיף י"ב ובסמ"ע סק"ב?? ולעיל סימן קפ"ט (סמ"ע).

(כה) דין מכירת הבעל בנכסי אשתו ומכירת האשה בטור אבן העזר סימן פה וצ"ל:

(כו) בית דין שמכרו או לקחו בנכסי יתומים בין בקרקע בין מטלטלים וכן האפטרופסים בין שמינו אותם בית דין בין שמינו אותם אבי יתומים מקחן מקח וממכרן ממכר אבל מתנתם אינו כלום שאין אדם נותן דבר שאינו שלו:

(כז) לצורך איזה דברים רשאים למכור בנכסים (עא) יתבאר בסימן רצ ס"א:
(אע"פ) בנכסים - צ"ל בנכסי יתומים (סמ"ע).

(כח) המוכר או קונה קנין בשבת ויום הכיפורים ויום טוב אע"פ שמכין אותו על שעבר על דברי חכמים מעשיו קיימים וכותבין אחר אותו יום

(כט) המוכר או הקונה כו' - עי' או"ח סימן של"ט סעיף ד', ובחו"מ סימן ר"ח מ"ש מדינים אלו (סמ"ע).

⁸² ע' נתיבות ר סק"ה וע' ערך ש"י שיש זכות בזה שהמוכר לא יכול לחזור בו ולא בזה שקנה בע"כ ואם קשה מס' קצט/ג וע' פ"ח קנינים כז כח

מאיר המשפט על הלכות אונאה

סימן רלו – עובר כוכבים שאנס קרקע מישראל או בעלילות דברים, ובו ט' סעיפים.

(א) העכו"ם המציקים לישראל ומבקשים להרגן עד שיפדה עצמו מיד עכו"ם בשדהו או בביתו ויתננה למציק ואחר כך יניחנו כשירצה המציק למכור אותה הקרקע אם יש ביד הבעלים ליקח מיד המציק הן קודמין לכל אדם ואם אין ביד הבעלים ליקח או ששהתה הקרקע ביד המציק י"ב חדש כל הקודם ולקח מהמציק זכה ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע או שליש המעות מפני שזה המציק מוכר בזול הואיל וקרקע שאינו שלו הוא מוכר הרי זה מוכר בפחות רביע או קרוב לו וזה רביע של בעלים שהרי מחמת שהיא שלהם מוכר בזול לפיכך הלוקח מהמציק בשלשים נותן לבעלים עשרה או נותן להם רביע הקרקע ואחר כך יקנה הכל ואם לא נתן הרי הרביע כגזל בידו הגה: היו הצעלים אומרים שהיה צידם ליקח והלוקח אומר שלא היה צידם ליקח על הצעלים להציא ראייה דקרקע צחוקת הלכות ויש אומרים לכל זה כשנתנו לו הצעלים קרקע מעמנו כדי שלא יהרגנו אבל אם לקחו האנס מידן צחוקת הקרקע חוזרת לצעליה והם נותנים ללוקח מה שנתנו וכמו שיתבאר לקמן ס"ח ישראל שדחקו חביריהם צתפסוהו וגזמו להם להרגו עד שהורכו ליתן להם לין להם לין זה שהרי ידעו לאין ישראל שפכתי דמים וגזמי ולא עצדי והוי כמי שלא היה צידן להרגו כמו שיתבאר סעיף ח:

(⁸³) העכו"ם - עיין בתשובת מהרי"ט סי' נ"ט ובתשובת ר"ש כהן ס"ב סי' ר"ז ובתשובת ר"ל ׳ חביב ס"ס ׳ וברשד"ם סי' ער"ה ור"פ⁸³ (ש"ך).

(²) אם יש ביד הבעלים ליקח מיד המציק כו' - כשיד בעלים משגת לקנות, כמו שהן קודמין ליקח מהמציק כך יש להם כח לסלק להלוקח, וכן היה הדין מתחילה אפילו שהתה ביד המציק כמה שנים, עד שבא רבי ותיקן שאם שהתה ביד המציק י"ב חודש שוב לא יכול לסלק להלוקח (סמ"ע), וי"א דאין הפרש בין שהתה לפני המציק ובין שהתה בפני הלוקח מן המציק י"ב חודש, ובשניהם אין יכולין לסלק שוב, דהא עיקר הטעם בשהה י"ב חודש, דאמרינן כיון דלא תבעיה בדינא גמר ומקני, א"כ מכ"ש כשכבר לקחה ישראל מהמציק ושהתה בפני ישראל הלוקח די"ל מדשהה ושתק גמר ומקני (נתה"מ).

(³) או שליש המעות - פירוש, שליש מלגיו דהוא רביעית מלבר, וכשיעור רביעית קרקע דקאמר (סמ"ע).

(⁷) מפני שזה המציק מוכר בזול - אף אם קנהו כדי שוויו או ביוקר יותר, לא חילקו חז"ל בתקנתן והצריכו להלוקח ליתן להבעלים שליש במעות שנתן להמציק או רביע בקרקע, (סמ"ע).

(⁷) רביע הקרקע - והברירה ביד הבעלים, ומ"מ נראה דאפילו נוטל רביע בקרקע, א"צ להחזיר לו הפירות שאכל עד שעת העמדה בדין (נתה"מ).

(¹) ואחר כך יקנה הכל - ונראה דאנותן להם עשרה קאי, וקאמר דאחר שנתן להן עשרה בזה יקנה כל הקרקע, משא"כ קודם לכן דהרביעית מהקרקע הוא בגזל בידו וכדמסיק (סמ"ע).

(¹) ישראל שדחקו חביריהם - דתקנה זו לא שייכא רק בגוים, משא"כ בישראל דלא יריאין כל כך מהם, משו"ה בטל (נתה"מ).

(ב) אם אינו מאמין לו בכמה קנאה וגם אין לו עדים בכמה קנאה ישבע לו בכמה קנאה:

(⁷) אם אינו מאמין בכמה קנאה כו' - הנפקא מינה הוא לענין שליש המעות, דתלוי במה שנתן לגוי וכמו שכתבתי לעיל ס"ק (ד), דלענין רביעית קרקע נוטל לעולם רביעית הקרקע כשירצה (סמ"ע).

(ג) אם קנה מעכו"ם תוך י"ב חדש אם ירצו הבעלים צריך להחזירה להם ויתן לו כמו שקנאם מעכו"ם ואם ירצו יניחוהו בידו ויתן להם שליש ממה שנתן לעכו"ם:

⁸³ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(ט) צריך להחזירה להם - נראה דאף לאחר כמה שנים הרשות ביד הבעלים לסלק ללוקח, כיון שקנייתו מתחילה היתה באיסור תוך י"ב חודש להגזילה, וכמו שכתבתי לעיל ס"ק (ב) (סמ"ע).

(ד) אפילו תוך י"ב חדש אם קנאה מהבעלים תחילה ואחר כך קנאה מעכו"ם מקחו קיים אבל אם קנאה מעכו"ם תחילה (י) ואחר כך מהבעלים מקחו בטל ואפילו עושה לו שטר אלא אם כן קבל עליו אחריות או שהודה או יש עדים שקבל ממנו מעות (יא):

(י) אבל אם קנאה מהגוי תחילה כו' - דמוכר היה הבעל להסכים במכירת המציק וגם לכתוב לו שטר, כמו שמתחילה היה צריך ליתן לו השדה בנתינה גמורה כדי להציל נפשו. אבל אם קיבל עליו הישראל המוכר אחריות, ודאי במכירה גמורה מכרה להלוקח, דזה ודאי לא היה מבקש ממנו המציק, כמו שלא ביקש ממנו מתחילה כשפדה נפשו בשדה זו ליתן לו אחריות על השדה (סמ"ע).

(כ) או שהודה - היינו שהוא מודה שקיבל המעות רק שאמר שמחמת יראה קבלתיהן, אין שומעין לו, דה"ל למסור מודעא. אבל אם כבר הודה שקיבל המעות ועכשיו אומר מעולם לא קיבלתי מעות והוצרכתי כבר להודות מחמת יראה, שומעין לו, וכמ"ש לעיל בסימן ר"ה סעיף י' (סמ"ע).

(ה) לקח אחד מהעכו"ם ושהתה בידו ג' שנים ואחר כך מכרה לאחר אין לבעלים על לוקח שני כלום שטוענים (לויב) שהראשון קנאה מהם ונתן להם שליש (יג) והוא הדין אם לא שהתה ביד הראשון אלא יום אחד (יד) וביד לוקח שני שלשה שנים הגה: ויש אומרים דוקא שהלוקח ראשון הוא ישראל אצל אס הוא עכו"ם ומכרה לישראל דינו כאילו קנאה מן האנס עלמנו (טו):

(כ) שטוענין לו - דקיי"ל (לעיל סימן קמ"ו סעיף י') דטוענין ללוקח וליוורש כל מאי דהוה המוכר או אביו מצי למיטען אי הוה לפנינו, וה"נ אם היה קיים וטען כבר קניתי מהבעלים בהשליש שנתתי להם היה נאמן, שהרי יש כאן חזקה ג' שנים וטענת לוקח (סמ"ע), ומכ"ש כשהלוקח בעצמו טוען שקנאה ממנו דנאמן מטעם חזקה דג' שנים (נתה"מ).

(ג) ונתן להם שליש - אם קנאה תוך י"ב חודש דמצי מסלקי, הוא הדין דמצי למימר נמי שקנהו תחילה מהבעל ואחר כך מהמציק, אלא דחדא מינייהו נקט (סמ"ע).

(ד) אלא יום אחד כו' - דאז גם כן אמרינן דלא גרע זה השני מלוקח הראשון, ואם היה ביד הראשון עד הגה והיה טוען נתתי לו השליש היה נאמן. והאי יום אחד לאו דוקא, אלא כלומר זה השני קנאה מלוקח ראשון שהיה בידו שעה אחת, דנוכל לומר דפייס באותו זמן להבעל בהשליש שנתן לו, אבל אם לא היה זה לוקח שני אלא לוקח ראשון, אפילו שהה בידו כמה שנים אנו לא טענינן ליה כיון דהוא עצמו לא טען, דה"ל חזקה שאין עמה טענה (סמ"ע).

(ט) אבל אם הוא גוי כו' - טעמו פשוט הוא, דהגוי ודאי לא חש לפייס הבעל בהשליש כדי שלא יהא בגזילה בידו (סמ"ע).

(ו) וכן הדין אם שהתה ביד הלוקח ג' שנים ומת והורישם ליורשיו טוענים ליורש (ז) עכו"ם בעל זרוע שאנס נכסי ישראל וירד לתוך שדה מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה או מחמת שיש לו נזק ביד זה הישראל או מחמת שהפסיד ממנו ואחר שתקף לו את השדה מכרה לישראל אחד אין הבעלים יכולים להוציאה מיד הלוקח (יז) במה דברים אמורים כשהודו הבעלים שאמת טען העכו"ם וכן אם היה שם מלך או שר באותו מקום שיכול לכופף את העכו"ם שמכר לדין ולא תבעו הבעלים את העכו"ם אינם יכולים להוציא מיד הלוקח מן העכו"ם אע"פ שאינם מודים לעכו"ם ואע"פ שאין שם עדים שאמת טוען העכו"ם שהרי אומר הלוקח לבעלים אם גולן הוא העכו"ם למה לא תבעתה אותו בדיניהם: (יט) עכו"ם בעל זרוע כו' - עיין בתשובת ר"ש כהן ס"ג סי' כ' ובתשובת רשד"ם סי' שמ"א (ש"ך) 84.

(י) אין הבעלים יכולים להוציא - וי"א דיכול להוציא מיד הלוקח אפילו שהתה בידו דהגוי יותר מי"ב חודש, ונותן להלוקח מה שפרע בשבילו, דדוקא בסיקריקון ומציקין הנ"ל סעיף א',

מאיר המשפט על הלכות אונאה

דהישראל מסור בידו להרגו ופדה ישראל נפשו ונתן לו מעצמו השדה להניחו, בהא הוא דאמרו דלאחר י"ב חודש זכה בו הלוקח, משא"כ בזה, ואף על פי שאמת הוא שחייב לו, מ"מ אין לו עליו אלא דמי חיובו, והרי זה בא ליתנם להלוקח (סמ"ע), וכן עיקר, ע' בתשובת מבי"ט ח"א / ח"ב / סי' מ"ד ובשאלות השניות סי' קכ"ח דף קנ"ח⁸⁵ (ש"ך), מיירי שמכרה בשוויה שדמי חובו היו בכדי שווי הקרקע, דאי מכרה בפחות משוויה לא גרע מאילו היה השדה משכון בידו ומכרה המבואר בסעיף ט' בהג"ה דאפילו בכל שהוא חוזר המקח, ואפילו הפירות שאכל חייב להחזיר. ואם גבה ע"פ ערכאות אינו יכול להוציא ממנו, דכל שנתחייב לגוי הוי כשיעבד עצמו לדין של דיניהם. ואם יש לו כח עוד לתבוע לנכרי בדיניהם, ודאי דיכול לתבוע להנכרי בדיניהם, ואם יזכה ויקח הקרקע מידו, יש לו רשות לתבוע להלוקח ממנו בדיניהם, דהשני לא לקח רק זכות שיש להגוי, וכיון דעדיין יכול להוציא מיד הגוי גם עכשיו יכול להוציא מידו, רק דמיירי שאינו רוצה לתבוע להגוי רק שרוצה לתבוע להישראל, אז אינו יכול לתבוע, דא"ל כיון שאינך תובע להגוי על כרחך יודע אתה שאין לך זכות נגד הגוי בדיניהם, כגון שיש להגוי עדים גוים וכדומה, וכיון שאין לך זכות מהגוי בדיניהם גם לישראל הבא מכחו אינו יכול לתבוע (נתה"מ), ועיקר כ"א בסמ"ע. ראובן שקנה בית של לוי מן גוי שהיה בעל חוב של יעקב אביו של לוי, שגבה חובו מהבית שהיה עדיין נכתב בערכאות על שם יעקב אף אחרי נמכר ללוי בנו ע"פ דין תורה, ובעת ההיא לא היה לוי בביתו כי נתפס בארץ רחוקה, וקרובי לוי התרו בראובן שלא לקנות הבית כי שלא כדין גבה הגוי ובחזירת לוי לביתו ילך במשפט עם הגוי, וראובן לא השגיח וקנה הבית, ואח"כ כשבא לוי התרעם מאד על ראובן וביקש לתבוע בדין, רק אמר טוב לי לילך תחילה עם הבעל חוב עצמו במשפט כי אפשר צריך להחזיר לי בחנם, וכשהלך להמשפט השיבו לו שצריך משפט זה לבוא דוקא לפני המלך ירום הודו בעצמו, וכן עשה, רק כאשר צריך לזה רוב הוצאה וביטול זמן חזר מדרך זה וחשב טוב לי להחזיר ההוצאה לראובן שיחזיר לי הבית, אך ראובן אינו רוצה להחזירו ללוי, צריך ראובן להחזיר הבית ללוי, ובנידון דידן כו"ע מודה, דזה הוי כאין הבעלים מודים, אף דלוי בנו של יעקב מודה שאביו היה חייב, עכ"פ לוי השייך לו הבית אינו חייב לו כלום, רק הבעל חוב אומר שהבית שייך לאביו החייב לו, וזה אינו מודה לוי כו'. (פ"ת).

(^ח) כשהודו הבעלים - בזה דאין כאן יראת מציק להרגו אתי שפיר נוסחת כשהודו, ואין צריך להגיה כשמודה כמו שכתבתי לעיל בסעיף ד' (סמ"ע).

(ח) בא עכו"ם בעקיפין על ישראל ולקח שדה ולא היה מסור בידו להרגו(יט) ומכרו לישראל או נתנו צריך להחזירו לבעלים אפילו שהתה בידו כמה שנים ואין צריך להחזירו בחנם אלא שמין(כ) כמה היה רוצה ליתן לעכו"ם כדי שיחזירנו לו וכך יתן לישראל ואם הוציא עליו הלוקח כדי להוציאה מיד העכו"ם עד כדי דמי הבית צריכים הבעלים ליתן לו אם רוצים ליטלו מידו ואין צריכין ליתן לו(כא) יותר ממה שהוציא עליו כגון שאם היה העכו"ם אוהבו ונתנו לו בזול אין הבעלים צריכים ליתן לו אלא כמו שנתן לעכו"ם אע"פ שהוא לא היה יכול להוציא בכך מיד העכו"ם ואפילו שהעכו"ם נתנו לו בחנם צריך להחזיר לבעלים גם כן בחנם ואם בעודו בידו בנה אותו הוי כיורד לתוך של חבירו שלא ברשות ובנאו שיכול לומר לו טול עציך ואבניך הגה: ודוקא צקרקע ללא מייאשקי מיניה אצל מטלטלי דמייאשקי מיניה אין כריך להחזיר לבעלים מלכד ספרים **Error! Reference source not found.** לאין מייאשק מיניהו דידעינן לאין מוכרין רק לישראל:

(^ט) ולא היה מסור בידו להרגו - כבר נתבאר דינו בסעיף א', וגם אין לו עליו טענות ממון הנזכרים בסעיף ז', משו"ה צריך להחזירו (סמ"ע).

(^כ) אלא שמין כו' - ר"ל דאין צריך להחזיר להלוקח כל הדמים שנתן להגוי עבורו אלא מה שהיה צריך הבעל ליתן להגוי אם היה יכול להשתדל בזול ממנו ולא יותר. ומ"ש דצריך ליתן לו עד כדי דמי הבית, היינו אם אין הבעלים יכולים להשתדל בזול יותר. ואם נתן הלוקח בעדו יותר מדמי הבית, מזה לא איירי כאן, דאטו בשופטני עסקינן, גם כבר נתבאר בסעיף א' דכל אנס דרכו להזיל במכירתו, כ"ש שאינו מבקש עבורו יותר מדמי שוויו (סמ"ע), אמנם אם כונת

⁸⁵ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

הלוקח היה להציל מיד העכו"ם ולהחזיר לנגזל צריך ליתן לו כל מה שהוציא עד כדי דמיו (ש"ך וקצה"ח).

(כא) ומ"ש וגם אין צריך כו' - לשון גם צ"ל דהכי פירושו, כמו שיד הבעלים על העליונה, דאם היה הבעל יכול להשתדל בזול יותר דא"צ ליתן להלוקח אלא כפי אותו סך וכמו שנתבאר בס"ק (כ), כן נמי ידו על העליונה אם הוא איפכא דהבעל היה צריך ליתן עבורו יותר, דאין צריך ליתן להלוקח אלא כפי מה שנתן הוא בעדו (סמ"ע).

(כב) אין הבעלים כו' - דאיך יעשה הלה סחורה בביתו או שדה של זה (סמ"ע).
(כג) שיכול לומר טול עציך ואבניך - עיין לקמן סימן שע"ה, שם יתבאר בדברי המחבר (סמ"ע).

(כד) אבל במטלטלי כו' - ע"ל סי' שני"ו ושס"ח (ש"ך).
(כה) א"צ להחזיר לבעלים כו' - אם קנאם וה"ה אם גזלם ממנו, ע' בתשובת רמ"א סי' קי"ג⁸⁶ (ש"ך), ויש חולקים, ועי' בסימן שס"א סעיף ה' דכשנטלן מהגזלן בעל כרחו דלא חשיב שינוי רשות והנגזל יכול להוציאו גם מהשני (נתה"מ).

(ט) במה דברים אמורים בשאין שופטים כדי שיוכל להוציא שדהו מיד העכו"ם אבל אם יש שופטים בארץ והיה אפשר להוציאו מיד עכו"ם בדין ולא עשה אז ודאי נתייאש וישאר ביד הלוקח ולא יתן לבעלים כלום הגה: וכל זה צאנץ שאין לו משפט עליו אצל שר ומושל שקאף על עבדיו ומשרתיו ולקח מאחד מהן ביתו דינא דמלכותא דינא ואין הלוקח חייב ליתן לבעלים כלום, ישראל שמסכן קרקע אצל עכו"ם וקבע זמן לפדותה ולא פדאה ומכרה לאחר אם מכרה צפויה ממכרו קיים דהא כדון מכרה אצל אם מכרה בפחות משווייה אפילו כל שהוא חוזר (עיין לקמן סימן פ"ג ע"פ מאלו הדינים).

(כז) ודאי נתייאש כו' - ע"ל סי' שע"א ס"א [87] ועיין בתוס' [ד"ה דווקא⁸⁸] והרא"ש [ב"ב פ"ג סי' מא/מד⁸⁹] (ש"ך).

(כח) ולא יתן לבעלים כלום - ואף על גב דגם זה הגוי מסתמא מיזל במכירת השדה כיון שבא לידו בעקיפין בחנם, מ"מ כיון דנתייאש לא נשאר לו זכות בו, משא"כ במציק וסיקריקון הנ"ל בסעיף א' דאין הוכחה דנתייאש, דמחמת יראה שמסור בידו להורגו הוצרך לשתוק, משו"ה תיקנו שצריך הלוקח ליתן לבעל שלישיית כנ"ל בסעיף א' (סמ"ע).

(כט) וכל זה באנס - עיין ביש"ש [ב"ק פ"ו סי' יד⁹⁰] (ש"ך).
(צ) דהא כדון מכרה כו' - מכיון שעבר זמן שא"ל לפרעו יש רשות בידו למכרו, אבל אם מכרו בפחות משווייה אפילו כל שהוא חוזר כדון שליח שטעה עי' סימן רכ"ז סעיף ל', כיון שלא חלט ישראל הקרקע להגוי אם לא יפרע לזמן שקבע לו אלא שיהיה לו רשות למכרה, ובדיננו בכיוצא בזה אין לו אלא דין שליח (סמ"ע).

סימן רלז - המחזיר אחר דבר לקנותו וקדם אחר וקנאו, ובו ב' סעיפים.

(א) המחזיר (א) אחר דבר לקנותו או לשכרו בין קרקע בין מטלטלים ובא אחר וקנאו נקרא רשע (ב) ⁹² והוא הדין לרוצה להשכיר עצמו אצל אחר ויש אומרים שאם בא לזכות

⁸⁶ לא עשיתי.

⁸⁷ לא עשיתי.

⁸⁸

⁸⁹ לא עשיתי.

⁹⁰ לא עשיתי.

⁹¹ עי' פ"ח שכירות פ"ז אות כא.

שו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סימן ב וסימן כ ⁹²

ובערך ש"י סימן רלז
בית שלמה ח"ב סימן קיג

מאיר המשפט על הלכות אונאה

בהפקר או מקבל מתנה מאחר ובא אחר וקדמו אינו נקרא רשע כיון שאינו דבר המצוי לו במקום אחר (ג) והקונה קרקע על מלך חזירו רשע שאין זה מקום דינא דבר מלכא יכול בעל מלך לקדמו לקנותה (ד) ולא מקרי רשע דהוי כמלואה (ה) וכן אם קונה דבר אחד וזכר חזירו ויכול לקנותו בזול (ו) שאינו מולא לקנותו כך במקום אחר הוי כמו מלואה ויכול לקנותו כל זמן שלא זכה בו הקונה ויש אומרים דלא שנא. הגה: וסברא הרחשונה נראה עיקר ואפילו לסברא זו דוקא בעניי אכל בעשיר לא אם לא בדבר שאינו מצוי לזו אפילו בעשיר מקרי רשע, וע"ל סימן קנו סעיף ה, וכל זה לא מיידי אלא כשכבר פסקו הדמים שזיניהם ואין מחוסרין אלא הקנין אכל אם מחוסרין עדיין הפסיקה שהמוכר רוצה בכך והקונה רוצה יותר בזול מותר לאחר לקנותו בין אם המוכר עכו"ם או ישראל, ויש מי שכתב שהוא חרם רבינו גרסום שלא להשיג גבול בשכירות בתים מן עכו"ם והוא הדין במקום שנהגו לשכור ההלוואה מן העכו"ם (י):

(⁸) המחזיר כו'. עיין בתשו' מוהרש"ל ובתשובת מ"ב באריכות מדינים אלו ובתשובת רשד"ם סי' רנ"ט ושנ"ב ובתשובת ר"מ אלשיך סי' ס"ז (ש"ך) ⁹³.

(²) נקרא רשע - ומכריזין עליו בבית הכנסת שעשה מעשה רשע כזה (סמ"ע). עיין בתשובת מבי"ט ח"א / ח"ב / סימן קצ"ד בא' ששכר שום דבר מהמלך כגון העפר לעשות ממנו עופרת כו' ע"ש ⁹⁴ (ש"ך). ועיין עוד מדינים אלו בתשובת חתם סופר חלק חו"מ סי' ס"א וסי' ע"ט וסי' קי"ח באריכות, ועיין מה שכתבתי לעיל סימן קנ"ו סעיף ה' סק"ג ובסק"ד ⁹⁵ (פ"ת). יש ספק אי הוי דבר תורה, או מדברי סופרים נמי רשע מיקרי, י"א דכל מקום שאמרו חכמים דנקרא רשע מחייבין אותו להחזיר המקח, ויש חולקים ואפשר יש ביד ב"ד לענשו עונש אחר דרך קנס כדי שלא יעשה כזאת, ובשו"ג דלא ידע פשוט דאין עליו שום דין כלל (פ"ת). (³) כיון שאינו [ההפקר והמתנה] דבר המצוי - משא"כ כשבא לקנות דבר דיכול להשתדל לקנותו גם במקום אחר, אף שיהיה לו טירחא בזה. והחולקים סבירא להו דאף במתנה והפקר נקרא רשע, דכיון דזה כבר בא ליקחנו ולקבלו ה"ז השני כנוטל במה שכבר זכה בו הראשון (סמ"ע).

(⁷) ה"ג יכול בעל המצר לקדם ולקנות כו' (סמ"ע).

(⁷) דהוי כמציאה - דניחא ליה לאדם להיות שדותיו זה אצל זה וטוב לכמה עינים (סמ"ע).

(¹) ויכול לקנותו בזול כו'. אבל הרמב"ן בחידושו פ' חזקת גבי נכסי עכו"ם ה"ה כמדבר כתב ואפי' לקח בפחות מכדי דמיו הואיל ומכר הוא אין לחלק (ש"ך) ⁹⁶.

(¹) ואפילו לסברא כו' - פירוש, לסברא זו האחרונה דס"ל דאפילו במציאה והפקר וכיוצא בזה נקרא רשע, מודים דאם זה הבא לזכות או לקנות תחילה הוי עשיר, ובא אחר ליטול מלפניו הן דבר הפקר או שאר דברים הנקנים במתנה, אינו נקרא רשע בכך, כיון דעדיין לא זכה בה לגמרי ויכול להשתדל ענין כזה ממקום אחר אלא שצריך להוציא עליה דמים, אין בכך כלום כיון דעשיר הוא, אם לא שהוא דבר שאין העשיר יכול להשתדל אפילו בדמים, דבזה העשיר שוה לעני (סמ"ע).

(⁷) אבל אם מחוסרין כו' מותר לאחר לקנותו - כשבא אחד לקנות דבר מהשני ומחולקים בפסוק הדמים, זה אומר קחהו בששה וזה אומר תנהו דרך משל בארבעה, ומתעסקים בפסוק זה להוסיף וזה לגרוע, ולולא שבא השלישי היו משוים נפשם, זה מיקרי ג"כ הסגת גבול, והא דאמרו שאינו נקרא הסגת גבול עד שיהיו מושוים בפסוק, היינו כשהלוקח הלך מהמוכר ואמר לא אתן יותר מזה (פ"ת).

(²) בין אם המוכר גוי או ישראל - פירוש, לא מבעיא אם המוכר ישראל שתקנת המוכר ישראל היא בכך, דאל"כ יפסיד המוכר, דמיד שיבוא ישראל אחד לקנותו ויפסוק עליו פחות משויו יצטרך המוכר ליתן לו דאין אחר רשאי לקנותו, אלא אפילו המוכר גוי (סמ"ע).

בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן קנא מהר"ם אלשיך סימן סז.

⁹³ לא עשיתי.

⁹⁴ לא עשיתי.

⁹⁵ לא עשיתי.

⁹⁶ לא עשיתי!!!!

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(¹) ויש מי שכתב שהוא חר"ג כו' - נראה דמדינא ג"כ מי ששכן בשכירות מקודם יש לו דין בר מצרא, ולענין דין מצרן בשכירות, אפילו בגוי שייך דין בעל מצרא, דהא לא שייך גביה אריא אברחית לך ממצרך, אך מה שהחרים רבינו גרשום הוא שלא להוסיף כלל בדמי שכירות, כי קודם ששכר השנה השניה היה מן הדין רשאי להוסיף דמים על דמי שכירות, והחרים ר"ג שלא להסיג גבול (נתה"מ). מלשון רמ"א משמע לכאורה דלא ברירא כולי האי שיש חרם אמנם בדפוס פראג כתב תקנה שלא לשכור בית גוי שדר בו ישראל עד מלאות לו שנה אחר שיצא ישראל מהבית, ונראה שמש"כ הרמ"א "יש מי שכתב" קאי אמה שהוסיף וה"ה במקום שנהגו לשכור ההלואה. חד גברא ששכר כפרים מהשר ובתוכם כפר אחד שדר והוחזק בו יהודי אחר ודחאו מביתו וחזקתו, ועמדו לפני בד"צ ויצא פס"ד שיחוש לנפשו מלהלכד במצודה, וע"כ עליו החיוב שיחזור להשכיר זה הכפר ליהודי זה באותן דמים שהחזיק מהשר, וגם שיהיה לו כל יפוי כח כמקדם, והנה זה לא שמע לקול הבית דין ולא רצה להשכיר אלא בסך עצום יותר ובתנאי שלא ימכור י"ש להדרים תחת כפרים ששכר הוא, ואחר שראה זה היהודי צרתו וא"א לו לזוז ממקום חיותו התרצה גם לזה, אך בתחילה מסר מודעא, , ועתה בהגיע זמן לפרוע שכירות של חצי שנה גילה לו שמסר מודעא, למעשה רבינו גרשום לא הפקיר נכסיה ולא ביטל קנין אלא החרים שלא לעשות כו'. עכ"ז לא יזדקק שום ב"ד להוציא מיד השוכר יתר על שכירתו כדי שלא לסייע ידי עוברי עבירה, אבל העבריין יטעון אם לא יתן לי המותר איני מניחו כלל בבית כי הבית שלי הוא ואדעתא דמותר השכרתיו אף על פי שהוא באיסור ואי לא לא (פ"ת).

(ב) אסור למלמד להשכיר עצמו לבעל הבית שיש לו מלמד אחר בביתו אם לא שיאמר הבעל הבית אין רצוני לעכב המלמד שלי אבל אם שכר בעל הבית מלמד אחד יכול בעל הבית אחר לשכור אותו מלמד עצמו(יא).

(²) אבל אם שכר בעל הבית מלמד אחד יכול בעל הבית כו' - אינו דומה לשכירות הנ"ל סעיף א', דלעיל בשכירות בתים או כלים כולם שוין הן, משא"כ בהסברת הלימוד ועיונו אין מלמדים שוין וה"ל כדבר שאינו מצוי הנ"ל (סמ"ע). לפי טעם הסמ"ע א"כ לדעה השניה דאוסר אפילו במציאה, גם בזה אסור, ולפ"ז מוכח דגם המחבר סתם כאן כדעה הראשונה (נתה"מ).

סימן רלח - כותבין שטר למוכר ולא ללוקח, ובו ג' סעיפים.

(א) כותבין שטר למוכר שמכר שדהו לפלוני אע"פ שאין אותו פלוני לפנינו והוא שמיד הקנה לו השדה בקנין או שהעיד על עצמו שכבר קנה באחד מדרכי הקנייה ובלבד שיהיו העדים מכירים השמות שבשטר שזהו פלוני בן פלוני וזהו פלוני בן פלוני אבל אין כותבין שטר ללוקח אלא מדעת המוכר ויש מי שאומר שאפילו קנו מהמוכר שהקנה לפלוני שלא בפני הלוקח ובא הלוקח שיכתבו לו השטר אין שומעין לו שלא אמרו סתם קנין לכתובה עומד אלא בפניו הגה: מי שצא לעדים ואמר בית שיש לי במקום פלוני אני נותנו לפלוני אע"פ שאין העדים יודעין אם יש לו בית במקום פלוני או לא יכולין לכתוב דהרי אינן מעידין רק על המתנה ואם אין לו ממילא המתנה בטילה:

(³) אף על פי שאין אותו פלוני לפנינו - דזכין לאדם שלא בפניו, וכיון דאין כותבין השטר בלשון כאילו הסכים הלוקח בקנין, אלא שהמוכר אמר להם כך וכך וכמ"ש בסמוך ס"ק (ד), נמצא דאין בו צד חובה להלוקח (סמ"ע)

(⁴) והוא שמיד הקנה לו בקנין - דאל"כ איכא למיחש שמא כתב ליתנו לו בניסן ולא נתנו לו עד תשרי ואזל זבנה לאחריו ביני ביני ואזל האי ומפיק לשטרא שזמנו בניסן וטריף שלא כדין מאידך זבנה בתר ניסן, אבל אם הקנה לו השדה מיד בקנין תו כדין טריף, דהא הוא קנה מתחילה מהשתא (ש"ך), והיינו כשאומר שרוצה להקנות לו בשטר, והלכך בעי קנין, דכשהודה שמכר כבר אין צריך קנין כמו שסיים. וצ"ל דמיירי כאן בא"ל זכה, וכעין מה

מאיר המשפט על הלכות אונאה

שמבואר לעיל סימן רל"ה סעיף כ"ג, ובאמר לעדים זכו בשביל הלוקח אז הברירה ביד הלוקח ולא ביד המוכר, ואז בודאי חשיב זכות ללוקח וזוה מהני לכולי עלמא⁹⁷ (נתה"מ).^(א) או שהעיד על עצמו כו' - לאו דוקא שהעיד שקנה באחד מדרכי הקנין, אלא אפילו הודה סתם שמכר כבר, אמרינן שבדאי מכר באופן המועיל כמבואר לעיל בסימן ס' סעיף ו' בהג"ה (נתה"מ).

^(ג) השמות שבשטר שזהו פלוני בן פלוני וזהו פלוני בן פלוני - אין בידי לישב הא דכתב המחבר בהדיא דצריכין להכיר שניהן, אלא דוקא כשהלוקח בא עם המוכר לפני עדים צריכין העדים להכיר שניהן, דאז העדים כותבין ששניהן הסכימו זה במכירה וזה בלקיחה וא"כ יהיה הפסד ללוקח, מה שאין כן כשהמוכר בא לבדו, דאז אין העדים כותבין אלא איך שהמוכר בא לפניו ואמר להם כך וכך, וקול כזה לא יפסיד להלוקח, שהרי אין הקול יוצא שהלוקח הסכים להדבר, ויאמרו יכול להיות שאין לו שום ידיעה מזה, (סמ"ע).

^(ה) אין שומעין כו' - ואף אם אמר הלוקח לכתוב בלשון שאמר להם איך שקניתי שדה פלוני מפלוני, דגם לזה אין שומעין לו (סמ"ע), עי' לעיל סי' ל"ט ס"ד ברמ"א שיש חולקין (ש"ך).

^(ו) אף על פי שאין העדים יודעין אם יש לו - דלית להו למידק אי קושטא קאמר או לא, דמאן לימא להו שאינו של אחד שבסוף העולם, הא אינהו לא קא מסהדי אלא על המתנה שהוא נותן. והיינו דוקא היכא שאין ידוע להם שאותו הבית היה בחזקת אדם אחר, בזה אין להם לחוש שמא של אחר הוא כיון דלא מסהדי אלא על המתנה, אבל אם ידוע להם שהיה הבית בחזקת של אחר והוא אומר להם שקנה ממנו או נתן לו במתנה, בודאי דאין להם לעדים לכתוב עד שיראו שטר קנין או עדי חזקה, והוא בכלל מ"ש אין כותבין שטר ללוקח אלא מדעת המוכר (פ"ת).

^(ז) שם - שטר מכירה שכתוב בו איך שבא לפנינו ראובן ואמר לנו הווי עלי עדים וכתבו ותנו ליד שמעון אותו חצי בית שהיה שייך לגיסי לוי, ולקחנו אותו מגיסי לוי ע"פ דת ודין תורתנו, ומעתה החצי בית עם כל זכויותיו יהיה שייך לשמעון כו', ועתה בא בע"ח של לוי ורוצה לגבות חובו מן חצי בית של לוי הנ"ל באמרו שמעולם לא הוחלט לראובן, וראובן אין לו שטר מכירה מלוי ולא עדי חזקה, רק ראובן אמר מעצמו כן לעדים, ונשאל אם יכול זה הבע"ח להוציא מחזקת ראובן שנזכר בשטר שאותו חצי הבית לקח מגיסו לוי ע"פ דת ודין תורתנו, ומסתמא עדים אכולי מילתא מסהדי כו'. ראובן צריך לברר שניתן לו ע"פ דת או בשטר או בחזקה, אבל אם אינו יכול לברר בשטר או בחזקה, חצי הבית ברשות גיסו לוי עומד, והודאת לוי אינה כלום במקום שחב לאחרים, ובע"ח של לוי גובה מן הבית הנ"ל, דלא אמרינן בכהאי גוונא חזקה שכדין עשו, מדצריך אח"כ ג"כ להביא עדים (פ"ת).

(ב) הלוקח נותן שכר הסופר אפילו במוכר שדהו מפני רעתה:

^(ח) הלוקח נותן שכר - אין קפידא על שטר המכר שיהא של המוכר, כיון דהלוקח נותן השכר הרי הוא קנוי לו במעותיו כו', וי"א שצריך להיות קנוי השטר למקנה תחילה והוא ימסרנו לקונה, ואי לא לא קנה כלל (פ"ת).

(ג) יש מי שאומר דהא דכותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו דוקא כשמעידים על עצמו שכבר קיבל המעות מיד הלוקח ואם לא כתבו כן כשיתבענו לדין ליתן הדמים צריך להביא ראיה שמכירה זו היתה מדעתו ויש מי שאומר שאפילו העידו על עצמו שקיבל המעות אם משמע מתוך השטר שהמקח הוא מדעת שניהם אין כותבים ויש מי שאומר שכותבין אפילו לא העידו על עצמו שקיבל המעות הגה: שהרי שטר זה אינו מכריח הלוקח שיקנה דאינו אלא לראיה ולכן הלוקח נאמן גם כן לומר שנתן המעות שטר מכר שלא כתוב בו סכום המקח רק ענין המקח השטר כשר.

^(ט) כשמעידים על עצמו - וכן כותבים בשטר מכירה שבא לפניו ואמר להם הווי עלי עדים איך שאני מקנה שדה שלי לפלוני וכבר קיבלתי ממנו כל דמי המכירה (סמ"ע).

^(י) צריך להביא ראיה - ע"ל סי' ל"ט (ש"ך).

⁹⁷ ואז הוא שטר מתנה, ולא מכירה, ואיזה טריפת לקוחות יש?

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(א') אפילו לא העידו על עצמן - פירוש, מ"מ יכול לכתוב אף בלשון שמשמע שנכתב מדעת שניהם (נתה"מ).

(ב') שקיבל המעות כו' - ע"ל ס' ל"ט ס"ט"ז (ש"ך).

(ג') אם משמע מתוך השטר כו', אין כותבין - הכי קאמר, אם מבקש שיכתבו לו באופן שיהא משמע מתוך השטר כו', אין כותבין, והטעם כבר כתבתי בס"ק משום דשמא יגרום להלוקח בזה הפסד ממקום אחר (סמ"ע).

(ד') אפילו לא העידם כו' - דלאו כל כמיניה דמוכר להוציא מעות מיד זה שכתוב בשטר שקנהו ממנו, כיון דלא נכתב בשטר שהלוקח הסכים על הקנין. ואפשר שגם הי"א קמאי ס"ל דאין המוכר יכול להוציא מעות בשטר כזה מיד הלוקח, מ"מ ס"ל דלא יכתבוהו משום דיטריחוהו להלוקח בדינא ודינא לחנם (סמ"ע), פירוש, אפילו משמע מתוך השטר שנכתב מדעת שניהם, אף דלי"א אסור לכתוב השטר כך, א"כ אפשר לומר דחזקה על העדים שעשו כהוגן, לכך כתב דמ"מ אפשר דגם הי"א קמאי מודו דאינו יכול להוציא, דאפשר שטעו העדים (נתה"מ).

(ה') ולכן הלוקח נאמן - פירוש, כיון דאינו אלא שטר ראיה, ולכך כשכבר יצא השטר מיד הלוקח שכבר מסרו לו המוכר, שוב נאמן הלוקח לומר שכבר פרע לו, משא"כ בשטר קנין שאינו לראיה רק שנכתב כדי לקנות בו השדה, כגון שטר שכתב בו שדי מכורה לך, אינו נאמן הלוקח לומר פרעתי כמבואר לעיל בסימן קצ"א בסעיף ד', אם לא באופנים המבוארים שם, ועיין שם סק"ג ??? (נתה"מ).

סימן רלט - מי שבא ואמר: אבד שטר קנייתי, כיצד כותבין לו שטר אחר, ובו ב' סעיפים.

(א) מי שבא ואמר אבד שטר שהיה לי על שדה פלוני שקניתייה מפלוני שומעין לו לכתוב אחר(א) הגה: והוא הדין בתחילה כשקנה יכולין לכתוב לו ב' וג' סטרות ככהלי גוונאל(ב) וכותבין בו שטר זה אין גובין בו לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין ולא כתבנוהו אלא להעמיד בו שדה פלוני כדי שלא יוציאנה מידו המוכר ולא יורשיו ויש מי שאומר דדוקא מזמן ראשון ולא מזמן שני(ג) דאיכא למיחש שמא אחר כך חזר ומכרה למוכר ומוציא אחר כך זה שטר השני שזמנו אחר המכירה שמכר ויאמר הדרית וזבינית ממך(ד):

(ה) שומעין לו לכתוב אחר - אף על גב דבשטר הלואה נתבאר בסימן מ"א סעיף ג' דאין שומעין למלוה הבא ואמר אבדתי שטרי כתבו לי אחר, שאני התם דשם ע"כ מבקש לכתוב שטר לגבות בו דאל"כ למה לו השטר, ויש לחוש שמא לא אבד או אבדו וימצאהו לאחר זמן ויגבה מהלוה ב' פעמים, משא"כ בשטר מכר דעושיין תקנה דלא יוכל לגבות מהמוכר או לטרוף מהלקוחות וכדמסיק, אלא שמבקש השטר שיהיה בידו לראיה שקנה השדה וכדמסיק (סמ"ע), ואפי' העדים עצמן יכולין לכתוב לו ואין צריך ב"ד וכמש"ל סי' מ"א ס"ג (ש"ך).

(ב) וג' שטרות כו' - ומ"מ אין לאפושי שטרי בחנם דזילי נכסיה, עי' רמ"א לעיל סי' מ"א ס"ג (ש"ך).

(ג) ולא מזמן שני כו' - ה"ה מזמן שני כשכותבין בו אחרנוהו (ש"ך).

(ד) הדרית וזבינית ממך - ואעפ"י שכותבין בהשטר שטר זה כתבנו דלא לגבות בו כו', והוא ריעותא דמודה שהיה בידו שטר אחר ואבדו ושכח לב"ד שיכתבו לו שטר אחר על קנין הראשון כי נאבד ממנו שטרו הראשון, וא"כ לא יאמינו לו תו כשיאמר שקנאו ממנו שנית בזה השטר שהרי השטר מורה שעל שם הראשון נכתב. י"ל דחיישינן דיאמר מעולם לא קניתייהו אלא מזמן הזה, ובאותו זמן שקניתייהו אמרתי לעדים שיחתמו לי ב' שטרות שמא יאבד מידי האחד, אחד שטר גמור סתם והאחד הוא זה, והשטר גמור נאבד מידי ונשאר בידי זה דכתוב בו דלא למגבי ביה, דכותבין בדרך זה כמה שטרות על שדה אחת וכמ"ש מור"ם בהג"ה לפני זה, וזמנו של שטר יוכיח שקנהו מהשתא (סמ"ע).

(ב) אף על גב דשטרי חוב המאוחרים כשרים(ה) שטרי מכר המאוחרין פסולין(ו) אם לא פירש בהם שהם מאוחרים

מאיר המשפט על הלכות אונאה

(ה) דשטרי חוב המאוחרין כשרים - עיין לעיל סימן מ"ג סעיף י"ב דהיינו דוקא בדכתב לו דאקני כו' [שאם מכר לו בניסן וכתב לו מתשרי, יש לחוש שקודם זמן תשרי יהיה לו מעות להמוכר ויחזור ויקנה הקרקע מהלוקח ויעשה לו שטר מאותו הזמן, ואח"כ יוציא הלוקח שטר שלו שזמנו מתשרי ויאמר חזרתי ולקחתי ממך אחר שמכרתיה לך] (סמ"ע).
(ו) שטרי מכר המאוחרין פסולין - כאן לא איירי במי שנאבד לו שטרו אלא עניין בפני עצמו (סמ"ע), וה"ה מתנה (ש"ך), והא דלא כתבינן באבד מזמן שני כיון דאיכא ריעותא דנאבד חיישינן (נתה"מ).

סימן רמ - שני שטרי מכר היוצאים על שדה אחת מזמן אחד, ובו ד' סעיפים
(א) שני שטרות היוצאים על שדה אחת בשם קונה אחד ואין זמנם שוה אם היה הראשון מתנה והשני מכר לא ביטל האחרון את האחד שיש לומר שלהוסיף לו אחריות חזר וכתב בשם מכר אע"פ שלא היה כתוב שם אחריות שאחריות טעות סופר הוא וכן אם הראשון מכר והשני מתנה קנה השדה מזמן הראשון שלא כתב לו שטר מתנה אלא ליפות כחו משום דין בן המצר הגד: או לשאר דברים (ד) שמתנה עדיפא ממכר ולכך קלא יראה (ה) צבית דין רק האחרון לאס מלאה שניהן הראשון עיקרון) ויש אומרים לאס האחרון צמכר אע"פ שמלאה שניהם צבית דין שניהן קיימין:

(ח) שני שטרות היוצאים על שדה אחת - פירוש, שיוצאין שניהן מיד אחד ונכתבים על שמו בשניהן שוה, ראובן מכר או נתן שדה פלוני לשמעון ויוצאין שניהן מיד שמעון, אם אין לנו לומר שום טעם למה חזר וכתב לו השני מזמן השני, ע"כ צריכין לומר דבא לבטל זמן הראשון להיות המכירה או הנתינה מהיום, או שבזיוף נכתב הראשון, וכל הפירות שאכל הלוקח או המקבל משדה זו עד זמן השני צריך לשלם להמוכר או להנותן, וממילא להיפך נמי מה שנתן הלוקח או המקבל מס למלך משדה זו מזמן ראשון עד זמן שני צריך המוכר או הנותן להחזיר לו, ואם היה בע"ח שהלוה למוכר אחר זמן של שטר הראשון וקודם זמן השני, יכול לטרוף מלוקח או מהמקבל זה, אבל אם נוכל לומר שליפות כח הלוקח או המקבל בשום דבר כתב שטר השני שניהן קיימין וכמו שיתבאר (סמ"ע), עיין בבעל העיטור דף ק' ע"ב וג' ובתשובת רא"ן ששון סי' ק"ה בדין זה ובתשו' מבי"ט ח"ב/ח"א/סי' קי"א⁹⁸ (ש"ך).

(ב) אם היה ראשון מתנה כו' - פירוש, וסתם מתנה אינה באחריות אם לא שכתב בשטר המתנה בפירוש שקיבל עליה אחריות, משא"כ בשטר מכר דאמרינן ביה אחריות טעות סופר הוא וכדמסיק (סמ"ע).

(א) משום דין בן המצר - בסימן קע"ה סנ"ד נתבאר דבמתנה לא שייך לומר להמקבל ועשית הטוב והישר והשתדל לך שדה במקום אחר, דאחר לא יתנה לו במתנה (סמ"ע).

(ד) או לשאר דברים כו' - אפילו אי לא שייך ביה יפוי כח דדינא דבר מצרא, כגון שהלוקח עצמו או המוכר מצרנים ניהו, רואים אם יש בו שום יפוי כח אחר דשייך במתנה ולא במכר, כגון מש"כ בסימן רט"ו סעיף ו' וכמ"ש שם בסמ"ע סקל"ח ??? (סמ"ע).

(ה) וצריך שלא יראה כו' ויש אומרים כו' - כשהראשון של מכר והשני של מתנה ואתחזקו תרווייהו בבי דינא, בהא אמרינן כיון דאחרון של מתנה לא שייכא במה שמכר כבר, וניכר שלא נעשה אלא ליפוי כח ולא יהיה באחרון כלום, אבל כשהראשון של מתנה וכותב אחריו זה של מכר, אין בו נ"מ לזה הקרקע, אלא שכתב לו אחריות על שאר נכסיו והוה כתוספת דקל (סמ"ע).

(ו) דאם מראה שניהן בב"ד הראשון עיקר - היינו דוקא לענין פסידא דבעל מצרן כשהשטר מתנה אחרון, או לענין פסידא דלקוחות כשהשטר מכר אחרון, אבל כשיכול לחזור על המוכר לגבות ממנו אחריות דשדה זו כשהשטר מכר אחרון, וטרף מידו בע"ח דמוכר שהלוה לו, בזה אף אם הראה שניהם בב"ד יכול לחזור דהא הוא סבור וקיבל עליה האחריות (סמ"ע), והטעם דכשמראה שניהם נראה מענינו שהמתנה אמת ושטר של מכר לא נכתב להתחייב בו רק בשביל קנוניא של לקוחות, ואם יודע בעצמו שהשטר מתנה

⁹⁸ לא עשיתי.

מאיר המשפט על הלכות אונאה

נכתב רק לענין ערמה נגד בן המיצר, ודאי דאסור לעשות כן אפילו אם אין לו רק שטר זה, וכן כשיודע שהשטר מכר לא נכתב רק לקנוניא לטרוף מהלקוחות ודאי אסור, רק דמיירי שיודע בעצמו שהשטר מתנה אמת והוא העיקר, ועתה בא הדבר לענין בן המיצר, לא יראה שניהם לפני הב"ד כי הב"ד יסברו שהשטר מכר הוא העיקר, וכן הוא בהיפך כשיודע ששטר מכר הוא העיקר ובא הדבר לענין בע"ח, לא יראה השטר מתנה לפני הב"ד כי הב"ד ידונו במחשבתם היפך האמת ויסברו שהמתנה היא העיקר (נתה"מ).

(ב) היו שני השטרות במכר או שניהם במתנה אם הוסיף בשני כלום הרי ראשון קיים שלא כתב השנים אלא מפני התוספת(ז) ואם לא הוסיף בטל שטר השני את הראשון ואין לו אחריות אלא מזמן שני לפיכך כל הפירות שאכל הלוקח(ח) מזמן ראשון עד זמן שני מחזיר אותם(ט) ואם היה על אותה שדה. **Error! Reference source not found.** חוק למלך בכל שנה הנותן או המוכר(י) נותן אותו החוק עד זמן השטר השני הגדול: וכל שכן אם כתב לו תחילה שדה שלם ואחר כך חצי שדה(יא) שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני וחזר ואמר כן אין לו אלא מנה אחת הואיל ולא אמר עוד תנו:

(י) שלא כתב השני אלא לתוספות - וגובה התוספת מזמן השני ואת העיקר מזמן הראשון (סמ"ע).

(י) כל הפירות שאכל הלוקח כו' - וי"א דהמוכר או הנותן נוטל הפירות עד זמן השטר השני. ויש נ"מ ביניהם, דהי"א ס"ל דדוקא הפירות שהן בעין נוטלם המוכר או הנותן, אבל מה שכבר אכל הלוקח או המקבל א"צ לשלם, והמחבר ס"ל דצריך לשלם (סמ"ע וש"ך), טעם שיטת המחבר שהוא שהמוכר מודה ללוקח, אבל הי"א ס"ל שהוא מחל לו הפירות (נתה"מ).

(י) מחזיר אותן - דין זה לא מיירי רק באתחזקו שני השטרות בב"ד קודם שאמר האמתלא שלו למה שני השטרות הן תחת ידו, אבל כשמראה שני השטרות ואומר אמתלא על השטר השני, נראה דנאמן במיגו, ואם המוכר מודה שהשטר הראשון הוא אמת, ודאי נוטל הלוקח הפירות אפילו מה שהן בעין, ואם מת הלוקח והיורשין מוציאין שני שטרות, נראה דאמרינן דמכרו וחזר ולקחו ולא מרעינן שום שטר (נתה"מ).

(י) הנותן או המוכר - משמע לכאורה דאפילו המוכר או הנותן אומרים דהשטר הראשון אמת והלוקח אומר להיפך, דנאמן הלוקח, והמוכר מחויב ליתן הטסקא, וקשה, ונראה דמיירי שהמלך תובע לראשון ליתן כמו שנותן עד עכשיו בכל השנים שעברו, והמוכר תובע להלוקח, ובוזו ודאי כיון שיש לספק איזה שטר אמת ואיזה שקר, על התובע להביא ראיה, אבל אם לא נתן האחריות על הלוקח ועליו להביא ראיה. ואם מודים זה שלקחו וחזר ומכרו, רק שמחולקין בזמן המכירה והלקיחה, אזלינן בתר המוחזק כמו בהמחליף פרה בחמור בסימן רכ"ג סעיף א', ואין לומר דהמוכר מהימן במיגו דאי בעי אמר שהשטר הראשון הוא שקר, דזה אינו, דסתמא מחזקינן במכר וחזר ולקח כמ"ש לעיל, וכן אפילו הפירות מונחין באגם מחזקינן להו בחזקת הלוקח, דהלוקח חשיב מרא קמא על השדה כמו שבעל הפרה חשיב מרא קמא נגד הולד, ולענין שלומי טסקא, נראה דלמי שתובע המלך חייב ליתן, וכשבא להוציא מחבירו עליו הראיה (נתה"מ).

(י) ואחר כך חצי שדה - דאז ביטל שני את הראשון (סמ"ע), היינו לשיטת המחבר, אבל לשיטת הי"א לעיל ס"ק (ח) יש לו פירות מזמן הראשון (נתה"מ).

(ג) שני שטרות שזמנם ביום אחד והם כתובים על שדה אחד בין במכר בין במתנה אם דרך אנשי המקום לכתוב שעות הרי הדבר מסור לדיינים כל שדעתם נוטה להעמיד שדה זו בידו יעמידו הגה: ויש אומרים שאין לנזן דין שולד לדייני רק צדין מומחה ובקרקע ויש אומרים דאף צמטלטלים כל שאין אחד מוחזק בהן:

(ז) שני שטרות שזמנם כו' - עד השתא איירי דשניהן יוצאין מיד לוקח או מקבל אחד וכתב שניהן על שמו וכמ"ש בריש סימן זה, ומכאן ואילך מיירי דהשטרות נכתבין על שם שני בני אדם, וכל אחד שטרו בידו ורוצה לזכות בהשדה בשטר שלו (סמ"ע).

(ז) כל שדעתם נוטה - פירוש, שיודעין שדעת הנותן או המוכר היתה קרובה לזה יותר מלזה, לאותו ודאי זיכהו ראשון במכירה או במתנה, והי"א ברמ"א סובר שתלוי ברצון הדיין שיתן למי שירצה בלי טעם (סמ"ע), אסור לקחת שוחד בשודא דדייני (ש"ך), אם

מאיר המשפט על הלכות אונאה

נתברר שהמסירה של השטרות לא היתה ביום הכתיבה רק בימים שאחר הכתיבה והחתימה, למ"ד דס"ל עדין בחתומיו זכין לו וזוכין שניהם למפרע בסוף היום [עי' סמ"ע סימן ל"ט סקל"ט והש"ך שם סקל"ט], אבל אם ידוע שהמסירות היו בשני ימים ואין ידוע מי היתה קודם, אז בברי וברי כל דאלים גבר כשאין מוחזקין, ובשמא ושמא יחלוקו (נתה"מ), עיין בספר קרבן נתנאל פרק מי שהיה נשוי [כתובות פ"י סי' י"ג] אות (ל"ו) [ג'] מ"ש עליו בזה⁹⁹ (פ"ת).

(ט') בדיין מומחה כו' - וצ"ע בזמן הזה ע"ל סי' ג' סעיף ב' וסי' כ"ג (ש"ך).

(ד) במה דברים אמורים בשטר שאין בו קנין אלא קנה שדה זו בשטר זה (טו) שאין אנו יודעים (טז) מי הוא משניהם שהגיע שטר לידו תחילה (יז) אבל אם בכל שטר מהם קנין (יח) כל שקדם לו הקנין זכה וישאלו העדים וכן אם היו שם עדים שזה הגיע לידו שטר מתנתו תחילה קנה הראשון הגה: מי שנתן מתנה לחבירו ופירש איזה מתנה נתן לו כגון שנתן לו קרקע או מקום צבית הכנסת ומלך לו מכרים ולאחר כך נתן לאחר מקום צבית הכנסת סתם או קרקע סתם ולכא מלך לו מכרים יש אומרים לאמרינן שמה מקום או קרקע אחרת נתן לשני והמתנה ראשונה קיימת (ריטב"א) ויש אומרים לאמרינן ודאי לא כוון אלא על מקום או קרקע הידוע לו ומאחר שאין יודעים שיש לו מקום או קרקע אחרת קנה השני ודוקא במתנת שכיב מרע שיכול לחזור במתנתו אצל במתנת בריא קנה הראשון מכל מקום.

(טו) קנה שדה זה בשטר - פירוש, שכתב בו שדה זו מכורה או נתונה לך (סמ"ע).

(טז) שאין אנו יודעין - נראה דגם הנותן או המוכר אינו נאמן לגרוע כח זה מאחר שאין הדבר עוד בידו, וכדין שנים שחלוקין במקח וכל אחד אומר אני לקחתי ראשונה, וכמ"ש לעיל סימן רכ"ב סעיף א' (סמ"ע).

(ט') מי הוא משניהם שהגיע לידו תחילה - אבל אם היינו יודעין ע"י עדי מסירה או שאר רואים כשרים למי הגיע השטר לידו תחילה, היו נותנין השדה לאותו שבא לידו תחילה באותו יום, אפילו בא גם ליד השני באותו היום עצמו (סמ"ע).

(ט') אבל אם בכל שטר מהם קנין כו' - אם אין עדי הקנין לפנינו ואין עדי השטר זה חתומים על שטר זה, שלא יוכל להתברר למי הקנה תחילה, דיינינן בהו שודא דדייני, ואם הן לפנינו והחתומין ע"ז חתומים ע"ז, דיינינן ע"פ עדותן ולמי שאומרים שלו הקנה בקנין תחילה לו יתנו (סמ"ע).

^א שו"ת הרא"ש קב סימן ד'.

^ב מרדכי כתובות רז.

^ג ב"ב פג ע"ב, רמב"ם מכירה פי"ב הי"ג - י"ד.

^ד שם

^ה ר' יונה ב"ב פג ע"ב ד"ה אמר.

^ו ב"מ נא ע"א.

^ז ב"מ נו ע"א.

^ח ב"מ נא ע"ב, רמב"ם מכירה פי"ב ה"ט.

^ט רא"ש ב"מ פרק ה' סי' יט, ורמב"ן נב ע"א ד"ה הא דמתרין.

^י ב"מ נב ע"א ורמב"ם גניבה פ"ז ה"ד-ו.

^{יא} ב"מ נו ע"ב, רמב"ם מכירה פי"ג ה"ב.

^{יב} רא"ש ב"מ פ"ד ס"ו.

^{יג} רמב"ם מכירה פרק י"ג ה"א.

^{יד} ב"מ נא ע"ב

^{טו} ב"מ נו ע"ב.

^{טז} גמוקי יוסף ב, מ לב ע"ב.